

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

A. S. O. U.
STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1934:41

ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET

UTREDNING

OCH

FÖRSLAG

ANGÅENDE

EN FÖRBÄTTRAD STÄLLNING FÖR ÄMNENA
LATIN OCH GREKISKA
VID DE ALLMÄNNA LÄROVERKEN

AVGIVNA AV

FÖR NÄMNDAN ÄNDAMÅL ÅR 1933
TILLKALLADE SAKKUNNIGA

STOCKHOLM
1934

Statens offentliga utredningar 1934

Kronologisk förteckning.

1. Arbetslöshetsutredningens betänkande. 2. Bilagor, band 2. Finanspolitikens ekonomiska verkningar. Av G. Myrdal. Norstedt. xij, 279 s. **S.**
2. Arbetslöshetsutredningens betänkande. 2. Bilagor, band 3. Löneutvecklingen och arbetslösheten. Av A. Johansson. Norstedt. vj, 162 s. 1 bil. **S.**
3. 1933 års teaterutredningens betänkande. Del 1. De fasta statsunderstödda teatrar. Norstedt. 164 s. **E.**
1. Betänkande med utredning och förslag rörande organisationen för försöksverksamheten på växt- och trädgårdsodlings område. Kihlström. 198 s. **Jo.**
5. Betänkande med förslag angående frågan om lämpliga åtgärder till skydd för sjömän vid besök i utländska hamnar. Idun. 208 s. **H.**
6. Utredning med förslag om åtgärder för åstadkommande av billiga egnahemsbyggnader. Lindström. 56 s. **Jo.**
7. Betänkande i fråga om inrättande av ett institut för medellång och långfristig kreditgivning åt företag inom näringslivet. Marcus. 54 s. **Fi.**
8. Betänkande med förslag till sjöarbetstidslag. Norstedt. 130 s. **H.**
9. Medicinalstyrelsens förslag till nya författningsbestämmelser angående statsbidrag till avlöning åt distriktsköterskor m. m. Marcus. 66 s. **S.**
10. Utlåtanden över utredningen angående tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter m. m. Norstedt. 214 s. **S.**
11. Utredning angående åtgärder för bekämpande av ungdomsarbetslösheten. Beckman. (2), 176 s. **S.**
12. Arbetslöshetsutredningens betänkande. 2. Bilagor, band 4. Penningpolitik, offentliga arbeten, subventioner och tullar som medel mot arbetslöshet. Av B. Ohlin. Norstedt. viij, 176 s. **S.**
13. Stadshypotekssakkunnigas betänkande med förslag till förordningar angående konungariket Sveriges stadshypotekskassa samt angående grunderna för stadshypoteksföreningars bildande och verksamhet m. m. Marcus. 102 s. **Fi.**
14. Undersökningar angående det sociala hjälpklientelet. Av T. Jacobsson. Norstedt. 228 s. **S.**
15. Betänkande med förslag till bestämmelser angående upphandling av lanthbruksprodukter m. m. för statens och kommunala inrättnings behov. Marcus. 88 s. **Fi.**
16. Betänkande med förslag till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m. Norstedt. 106 s. **S.**
17. Statliga cement- och betongbestämmelser av år 1934. Norstedt. 56 s. **K.**
18. 1928 års pensionsförsäkringskommitté. Betänkande med förslag rörande revision av den allmänna pensionsförsäkringen. Beckman. vij, 362 s. **S.**
19. Pensionsförsäkringsreformen. Kortfattad framställning av 1928 års pensionsförsäkringskommittés förslag rörande revision av den allmänna pensionsförsäkringen. Beckman. 26 s. **S.**
20. Betänkande med förslag till bestämmelser angående upphandling av inhemskt bränsle för statens stationära anläggningar m. m. Marcus. 54 s. **Fi.**
21. 1933 års teaterutredningens betänkande. Del 2. Utredning rörande teaterförhållandena i riket. Norstedt. 159 s. 8 pl. **E.**
22. Betänkande angående den slutna kroppssjukvården i riket jämte vissa därmed sammanhängande spörsmål. Norstedt. (2), 753 s. **S.**
23. Betänkande med förslag angående bemanning av svenska fartyg jämte statistisk utredning angående svenska handelsflottans bemanning år 1931. Norstedt. 174 s. **H.**
24. Förslag till psalmbok för svenska kyrkan. Uppsala, Almqvist & Wiksell. viij, 704 s. **E.**
25. Förslag till alternativa koraler. Centraltryckeriet. (4), 31 s. **E.**
26. Utredning i fråga om användandet av postsparbankens medel. Marcus. 48 s. **K.**
27. Teknisk-ekonomiska utredningar rörande vägväsendet. Del 1. Vägar. Hæggeström. 434 s. **K.**
28. Teknisk-ekonomiska utredningar rörande vägväsendet. Del 3. Avgivna utlåtanden. Hæggeström. 47 s. **K.**
29. 1930 års pensionsakkunniga. Betänkande rörande familjepensionering för tjänstemän vid den civila statsförvaltningen och för arbetare i statens tjänst. Norstedt. 167 s. **Fi.**
30. Utlåtanden över betänkande med förslag till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m. (Trettonmannakommissionens betänkande.) Norstedt. 227 s. **S.**
31. Betänkande angående omorganisation av landsfogdetjänsterna. Norstedt. 111 s. **Ju.**
32. Betänkande med förslag till lag om virkesmätning m. m. Marcus. 188 s. **Jo.**
33. Järnvägs- och automobiltrafik. Tullberg. (2), ix, 260 s. **K.**
34. Varuträffiken med bil samt statistisk och kartografisk översikt av totala varuträffiken till och från Stockholm under maj månad 1932. Av O. Jonasson. Separatbilaga till 1932 års trafikutredningens betänkande den 19 jan. 1934. Tullberg. 52, 44 s. **K.**
35. Betänkande med utredning och förslag angående sänkning av läkemedelspriserna, revision av apoteksvarusadgan m. m. Marcus. vj, 612 s. **S.**
36. Betänkande med förslag till ändrade bestämmelser rörande frihamnsväsendet. Norstedt. 253 s. **Fi.**
37. Jordbrukskreditutredningen. Betänkande med förslag till förordning angående statens lånefond för sekundärlån mot inteckning i jordegendom, m. m. Beckman. 147 s. **Jo.**
38. Betänkande angående arbetsfördelning m. m. för tulltaxerings- och kontorsgöromål vid tullverket. Marcus. 227 s. **Fi.**
39. Betänkande med förslag till spritdrycksförordning m. m. Norstedt. 710 s. **Fi.**
40. Utredning och förslag rörande de extra ordinarie lärarnas vid de allmänna läroverken anställningsförhållanden m. m. Norstedt. vj, 159 s. **E.**
41. Utredning och förslag angående en förbättrad ställning för ämnena latin och grekiska vid de allmänna läroverken. Idun. 112 s. **E.**

Ann. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E.** = ecklesiastikdepartementet, **Jo.** = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1934:41
ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET

UTREDNING OCH FÖRSLAG

ANGÅENDE

EN FÖRBÄTTRAD STÄLLNING FÖR ÄMNENA LATIN OCH GREKISKA

VID DE ALLMÄNNA LÄROVERKEN

AVGIVNA AV

*för nämnda ändamål år 1933
tillkallade sakkunniga*

STOCKHOLM 1934

KUNGL. HOVBOKTRYCKERIET IDUNS TRYCKERI A.-B.

419491

STATENS ÖFRÅNINGSUTREDNINGAR
SERIE A: 1911

UTREDNING OCH FÖRSLAG

ÅR 1911

EN FÖRBÄTTRAD STÄLLNING FÖR ÄMNE

LAGEN OCH GRIKSKA

VID DE ALLMÄNNA FÖRBÖRRE

ÅR 1911

ÖFRÅNINGEN OM
FÖRBÄTTRAD STÄLLNING FÖR ÄMNE
LAGEN OCH GRIKSKA

ÅR 1911

ÖFRÅNINGEN OM FÖRBÄTTRAD STÄLLNING FÖR ÄMNE

I N N E H Å L L.

	Sid.
Skrivelse till Departementschefen	5
Kap. I. Uppdragets innebörd och utredningens omfattning	11
Departementschefens motivering s. 11. — Direktiv s. 12. — Utredningens omfattning s. 12. — »Klassiska linjer» s. 17. — Utredningens huvudpunkter s. 18.	
Kap. II. De klassiska språkens ställning vid läroverken. Historisk återblick	19
Frågan om de klassiska språkens nuvarande ställning i samband med föregående utveckling. Klassiska studielinjer s. 19. — Tre utvecklingslinjer under 1800-talet. »Latinfrågan» s. 20. — Ombildning av läroverkens nederstadium till en skola för allmänt medborgerlig bildning s. 23. — Den medborgerliga bildningen och latinstudiet. »Latinherraväldet» s. 23. — 1904 års läroverksreform: resultatet s. 24. — Förslag om en starkare ställning för klassiska språk vid vissa läroverk s. 24. — Sakkunnigutlåtandet år 1899. A-läroverk s. 26. — Läroverkskommitténs betänkande år 1902 s. 27. — Riksdagen år 1904 s. 30. — Motion om A-läroverk år 1904 s. 30. — Skolkommisionens förslag år 1922 och de klassiska språken s. 31. — Lyceerna och de klassiska språken s. 33. — De klassiska språkens nuvarande ställning s. 37.	
Kap. III. Grekiskans ställning vid läroverken	40
Grekiskan och det 3-åriga gymnasiet s. 40. — Grekiskan och 1927 års omorganisation s. 41. — Tillvalsrådet s. 41. — Skolöverstyrelsens utredning år 1930 s. 42. — 1931 års läroverkssakkunniga s. 43. — 1933 års läroverksstadga s. 44. — De sakkunnigas utredning s. 44. — Förslag s. 54.	
Kap. IV. Treåriga latingymnasier	58
Gymnasiets anknytning till realskolan s. 58. — De klassiska språken och det 3-åriga gymnasiet: A-läroverken s. 58. — Skolkommisionen s. 58. — Yttrandena s. 58. — Skolöverstyrelsen s. 59. — 1924 års skolsakkunniga s. 59. — Kungl. Maj:ts prop. år 1927 s. 60. — Riksdagen år 1927 s. 61. — Frågan om 3-årigt latingymnasium efter år 1927 s. 61. — Sammanfattning s. 62. — Lärjungefördelningen på de båda gymnasielinjerna med latin s. 63. — Flickorna på den 3-åriga latinlinjen s. 63. — Flickläroverken s. 65. — Skolöverstyrelsen om flickläroverkens organisation s. 65. — De sakkunniga om flickläroverkens gymnasieorganisation s. 66. — De 3-åriga latingymnasierna å Kungsholmen och i Uddevalla s. 68. — Förslag s. 72.	
Kap. V. Tilläggskurser i latin i de båda högsta ringarna	73
Skolkommisionen s. 73. — 1924 års skolsakkunniga s. 73. — Kungl. Maj:ts prop. år 1927 s. 74. — Tillvals- och tilläggsämnen enligt nuvarande organisation s. 74. — De sakkunniga. Förslag s. 75.	

Kap. VI. Klassiska linjer 78

Förlängd undervisningstid för klassiska språk s. 78. — Framställningar från universitetet och högskolor s. 78. — Fristående klassiskt-humanistiska läroverk s. 80. — Klassiska linjer vid vissa läroverk s. 81. — Förutsättningarna för upprättandet av klassiska försökslinjer s. 83. — Föreslagna läroverk s. 84. — Villkor för upprättandet av klassisk linje s. 87. — Grekiskan på den klassiska linjen s. 88. — Timplan s. 89. — Linjevalet och den klassiska linjen s. 89. — Övergång s. 91. — Närmare motivering för timplanen s. 92. — Samläsning s. 95. — Reducerat timtal för vissa ämnen s. 96. — Matematik och biologi s. 98. — »Grekerna» å klassisk linje s. 98. — Ämneskombinationer å klassisk linje s. 99. — Sammanfattning s. 99. — Kursplaner s. 100. — Studentexamen s. 100. — Förslag s. 101.

Kap. VII. Kostnadsberäkningar 102

Bilaga. Förslag till undervisningsplan för klassisk linje 110

Till

Statsrådet och Chefen för Kungl. Ecklesiastikdepartementet.

Genom nådigt beslut den 24 november 1933 bemyndigade Kungl. Maj:ts chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla högst två sakkunniga för att inom nämnda departement verkställa utredning och avgiva förslag angående en förbättrad ställning för ämnena latin och grekiska vid de allmänna läroverken. Det särskilda anförande till statsrådsprotokollet, varmed föredragande departementschefen, statsrådet Engberg, motiverat sin hemställan om bemyndigande att för här ifrågakvarande uppdrag tillkalla sakkunniga, hade följande lydelse:

»Den relativt förmånliga ställning, som de klassiska språken sedan gammalt intogo vid våra läroverk, blev genom 1904 års läroverksreform väsentligt försvagad: latinstudiet, som enligt närmast föregående undervisningsplan haft till förfogande 6 år med sammanlagt 40 veckotimmar, reducerades till att omfatta 4 år med 24 veckotimmar, och grekiskan, som förut studerats i 4 år med 24 veckotimmar, fick en undervisningstid av endast 2 år med 14 veckotimmar.

Den omorganisation av det högre skolväsendet, som beslöts av 1927 års riksdag, lämnade latinets i det hela orört, varvid dock är att märka, att ett rikligt upprättande av treåriga latingymnasier för dessa gymnasielinjer medförde en ytterligare inskränkning i studietiden för nämnda ämne. Genom samma riksdags beslut tillkom visserligen en ny skolform, lyceet, vars latinlinje enligt år 1928 fastställd undervisningsplan upptog en femårig latinkurs, omfattande 27 veckotimmar, genom 1933 års timplan för de allmänna läroverken reducerad till 26 veckotimmar, men latinlyceelinje har dock hittills kommit till stånd allenast vid ett läroverk. För grekiskan åter medförde 1927 års omorganisation svårare följder. Undervisningen i gymnasiets två högsta ringar skulle enligt omorganisationsbeslutet omfatta dels vissa bestämda fasta läroämnen, dels vissa fritt tillvalda ämnen, och grekiskan fick sin plats bland de senare. I anledning av förenämnda riksdags beslut infördes därjämte i 1928 års läroverksstadga en bestämmelse därom, att undervisning i tillvalsämne skulle anordnas, om minst fem lärjungar i ringen eller kretsen eller det lägre antal, som skolöverstyrelsen på grund

av särskilda omständigheter kunde medgiva, anmält sig skola deltaga i berörda undervisning. Denna bestämmelse har i 1933 års läroverksstadga modifierats därhän, att minimiantalet deltagare i undervisning i grekiska är bestämt till fyra med nyssnämnda rätt för överstyrelsen att i särskilda fall bestämma lägre antal. Emellertid hava de givna föreskrifterna medfört, att studiet av grekiskan i åtskilliga fall ej kunnat komma till stånd, även om anmälningar i sådant syfte gjorts.

Under den senaste tiden hava emellertid från universitetshåll gjorts framställningar, åsyftande en starkare ställning åt de klassiska språken vid läroverksundervisningen. Sådana framställningar hava ingivits av de teologiska fakulteterna och de humanistiska sektionerna i Uppsala och Lund samt av lärarråden vid Stockholms och Göteborgs högskolor. Såsom framgår härav, är det såväl de blivande prästernas lärare som representanter för humanistiska vetenskaper, som funnit förhållandena i nu avsedda hänseende otillfredsställande.

De i de inkomna framställningarna gjorda förslagen syfta mot upprättande vid ett mindre antal läroverk av 'helklassiska' eller 'humanistiska' linjer, eventuellt anordnande av hela sådana läroverk. Dessa önskemål äro icke nya. Redan i samband med behandlingen vid 1904 års riksdag av Kungl. Maj:ts proposition angående ny läroverksorganisation väcktes, såsom i ett par av förenämnda framställningar erinrats, två lika lydande motioner, den ena inom första kammaren av universitetskanslern G. F. Gilljam, den andra inom andra kammaren av professor H. Hjärne, vilka utmynnade i hemställa till riksdagen att, i sammanhang med en eventuellt förändrad organisation av rikets allmänna läroverk, vid fjorton högre allmänna läroverk, helst i stiftsstäderna och i Stockholm, måtte bibehållas en sexårig kurs i latin och en fyraårig kurs i grekiska. Motionerna vunno dock ej riksdagens bifall. Sedan dess har frågan om de klassiska språkens ställning vid de allmänna läroverken mer än en gång i olika sammanhang uppmärksamrats i den offentliga diskussionen, och man har framhållit olägenheterna av ett alltför begränsat studium av dessa språk. Särskilt bör här erinras om att läroverksakkunniga i sitt den 21 december 1932 avgivna betänkande uttalat sig i denna fråga.

Nu har som nämnts spørsmålet ånyo bragts på tal och därtill från håll, där särskild erfarenhet om verkningarna av de nuvarande förhållandena finnes. De akademiska myndigheternas framställningar synas mig vitsorda behovet av att frågan om de klassiska språkens ställning vid våra läroverk kommer under förnyad omprövning.

Uppfattningen inom humanistiskt intresserade universitets- och läroverkskretsar torde numera gå i den riktningen, att den begränsning av de klassiska språkens ställning vid läroverken, som skedde år 1904, innebar ett alltför kraftigt tillbakaskjutande av dessa ämnen, vilket ej endast lett till förfång för universitetsstudierna i flertalet humanistiska discipliner utan

även på sina håll i viss mån bidragit till en bristande insikt om den antika kulturens samband med och betydelse för vår egen kulturutveckling. Förhållandena år 1904, då angreppen mot de klassiska språken leddes av åskådningen om ett förment latinherravälde, hava sedan dess väsentligt ändrats. Antikstudiet upplever i våra dagar en renässans. Den antika kulturen blir för oss numera på ett annat sätt än förr levandegjord genom de rika och för konst- och kulturhistorien värdefulla fynd den arkeologiska forskningen bringar i dagen. Den grekiska filosofien och dess efterföljare under den hellenistiska religionsblandningens tid har genom förnyade problemställningar och nya fynd blivit föremål för ett stigande intresse, på samma gång den ständigt riktar religionshistorien och den nytestamentliga forskningen med nya uppslag och nya uppgifter. I en tid, då teologiska problem ställas under debatt med andra utgångspunkter än tillförne, har kunskapen om den antika och hellenistiska kulturen blivit ett mer och mer nödvändigt led i förutsättningen för studiet av kristendomens uppkomst och utveckling.

En rättvisare och högre uppskattning av den antika kulturens och därmed de klassiska språkens betydelse har också småningom börjat göra sig märkbar. Detta gäller ej endast i fråga om den allmänna uppfattningen om den antika kulturens roll i den västerländska odlingens historia. Det gäller även i de konkreta fallen i universitetsstudierna. Betydelsen för att icke säga nödvändigheten av kunskaper i latin för studier i historia och filologi samt i grekiska för teologiska studier liksom för all djupare språkvetenskaplig forskning anser jag mig ej här behöva närmare utveckla. I de stora kulturländerna torde insikten härom medverkat till att de klassiska språkens ställning i skolorganisationen, vilken ställning där är vida starkare än i vårt land, i stort sett bibehållits oförändrad, på sina håll till och med ytterligare förstärkts. Från flera synpunkter — ej minst med hänsyn till en därigenom förlängd studietid — måste det vara ägnat ingiva betänkligheter att till universiteten förlägga inhämtande av de för universitetsstudierna erforderliga elementära färdigheterna, vilka det tvivelsutan bör vara skolans uppgift att meddela.

Det är emellertid självklart, att en allmän återgång till de förhållanden, som i nu ifrågavarande hänseende rådde före 1904 års läroverksreform, icke är tillrådlig. Hela samhällsutvecklingen under de senaste årtiondena och jämsides härmed uppfattningen om de allmänna läroverkens uppgift hava med nödvändighet givit de klassiska studierna vid läroverken en mer begränsad ställning. Men detta innebär ej, att icke möjligheter kunna och böra beredas dem, som så önska, att vid läroverken ägna mera tid åt studiet av latinet och grekiskan än nu kan ske.

Olika sätt äro tänkbara, på vilka detta syfte skulle kunna vinnas, och man kan också vara tveksam om i vilken utsträckning — såväl inom läroverksorganisationen som inom timplanens ram — en ökning av nämnda

studium bör ske. För bedömande av hithörande frågor erfordras en närmare utredning, som synes mig böra verkställas av inom ecklesiastikdepartementet särskilt tillkallade sakkunniga. Dessa torde kunna begränsas till två, därest bemyndigande samtidigt erhålles att vid förefallande behov tillkalla experter för bedömande av uppkommande specialfrågor. Vid den utredning, som sålunda torde böra verkställas, synes i första hand böra undersökas, huru önskemålen om en utvidgad och fördjupad undervisning i de klassiska språken kunna på det enklaste och för statsverket minst betungande sätt tillgodoses inom den ram, som nu gällande läroverksorganisation och timplan erbjuder. Skulle det visa sig, att en förbättrad ställning för de klassiska språken ej kan erbjudas inom de gränser, som äro utstakade för den nuvarande läroverksorganisationen, torde i andra rummet böra övervägas, vilka särskilda organisatoriska åtgärder äro av nöden för vinnande av det ifrågavarande syftet.»

Samtidigt erhöll departementschefen Kungl. Maj:ts bemyndigande dels att uppdraga åt en av de sakkunniga att leda utredningsarbetet, dels att i den utsträckning så funnes påkallat tillkalla särskilda experter för att stå till de sakkunnigas förfogande för överläggningar och samråd, dels att, om så skulle visa sig erforderligt, tillkalla särskild sekreterare eller uppdraga åt en av de sakkunniga att tillika tjänstgöra som sekreterare.

Med stöd av detta bemyndigande beslöt chefen för ecklesiastikdepartementet den 24 november 1933 att som sakkunniga för nämnda ändamål tillkalla undertecknade Samuelsson och Sandwall, med uppdrag för undertecknad Samuelsson att leda utredningsarbetet. Undertecknad Sandwall har oavbrutet tjänstgjort som sekreterare.

De sakkunnigas arbete tog sin början den 1 december 1933 och fortsatte med följande avbrott: $^{23}/_{12}$ 1933— $^{1}/_{1}$ 1934, $^{30}/_{3}$ — $^{5}/_{4}$ 1934, $^{5}/_{5}$ — $^{15}/_{6}$ 1934 (på grund av förordnande för de sakkunniga såsom censorer vid studentexamen); efter gemensamt utredningsarbete av de sakkunniga den 16—19 juni 1934 kunde det preliminära förslaget läggas till grund för uppgörande av kostnadsberäkning; den 21 augusti 1934 sammanträdde åter de sakkunniga, och fortsattes sedan arbetet oavbrutet till nedan anförda dag.

Vid uppgörande av kostnadsberäkningarna hava de sakkunniga biträttats av undervisningsrådet Bror Jonzon.

Beträffande de statistiska uppgifterna ha de sakkunniga i vissa fall erhållit biträde av skolöverstyrelsens statistiska avdelning.

Den 8 januari 1934 utsändes till rektorerna vid de högre allmänna läroverken med latingymnasium en cirkulärskrivelse med begäran om uppgifter och upplysningar i olika avseenden rörande grekiskans nuvarande ställning vid läroverken, varvid också tillfälle bereddes dem att i övrigt meddela sina erfarenheter och synpunkter beträffande de klassiska språkens ställning vid läroverken. Likaså ha på de sakkunnigas anhållan i skrivelse den 10 mars 1934 rektorerna vid högre allmänna läroverken å Kungsholmen i

Stockholm och i Uddevalla delgivit de sakkunniga vissa uppgifter och erfarenheter rörande det 3-åriga latingymnasiet vid nämnda läroverk. I åtskilliga fall ha rektorernas utlåtande åtföljts av yttranden från vederbörande ämneskonferens eller huvudlärare rörande här ifrågavarande spörsmål.

Under utredningens gång ha de sakkunniga vid upprepade tillfällen samrått med skilda ledamöter inom skolöverstyrelsens läroverksavdelning.

Till de sakkunniga har av Kungl. Maj:t överlämnats ett av skolöverstyrelsen enligt nådig remiss den 28 december 1931 avgivet och den 8 januari 1934 dagtecknat utlåtande jämte bilagor över av ett antal kvinnoorganisationer i november 1931 gjord underdånig framställning, att de nyupprättade flickläroverken måtte erhålla dubbel anknytning av realskolan till folkskolan och av gymnasiet till realskolan.

Likaså ha av Kungl. Maj:t till de sakkunniga överlämnats framställningar från universitet och högskolor, samtliga rörande en förbättrad ställning för de klassiska språken vid läroverken, nämligen av:

teologiska fakulteten i Lund den 22 september 1933;

humanistiska sektionen i Lund den 28 september 1933;

teologiska fakulteten i Uppsala den 5 oktober 1933;

lärarerrådet vid Göteborgs högskola den 7 oktober 1933;

humanistiska fakulteten vid Stockholms högskola den 17 oktober 1933;

och

humanistiska sektionen i Uppsala den 28 oktober 1933.

Till de sakkunniga har den 20 januari 1934 överlämnats en skrivelse av lektor I. Düring angående de klassiska språkens och speciellt grekiskans studium vid läroverken.

Sedan de sakkunniga nu avslutat det arbete, som de enligt Herr Statsrådets anvisning haft att utföra, få de sakkunniga härmed vördsamt överlämna sitt betänkande.

Stockholm den 5 november 1934.

JOHAN SAMUELSSON.

FREDRIK SANDWALL.

Stockholm och i Udden alla delar av samtliga av dessa städer och lands-
bygderna rörande det så kallade läroplanen för de högre skolorna i riket.
Skiljaktigt till de högre skolorna utgör de läroplaner som utarbetats
under utredningens gång på de så kallade läroplaner för de högre skolorna.

Till de så kallade läroplaner för de högre skolorna i riket utgör de läroplaner
som utarbetats under utredningens gång på de så kallade läroplaner för de högre skolorna.

Under utredningens gång på de så kallade läroplaner för de högre skolorna
utgör de läroplaner som utarbetats under utredningens gång på de så kallade läroplaner för de högre skolorna.

Till de så kallade läroplaner för de högre skolorna i riket utgör de läroplaner
som utarbetats under utredningens gång på de så kallade läroplaner för de högre skolorna.

Under utredningens gång på de så kallade läroplaner för de högre skolorna
utgör de läroplaner som utarbetats under utredningens gång på de så kallade läroplaner för de högre skolorna.

Till de så kallade läroplaner för de högre skolorna i riket utgör de läroplaner
som utarbetats under utredningens gång på de så kallade läroplaner för de högre skolorna.

Under utredningens gång på de så kallade läroplaner för de högre skolorna
utgör de läroplaner som utarbetats under utredningens gång på de så kallade läroplaner för de högre skolorna.

Till de så kallade läroplaner för de högre skolorna i riket utgör de läroplaner
som utarbetats under utredningens gång på de så kallade läroplaner för de högre skolorna.

Under utredningens gång på de så kallade läroplaner för de högre skolorna
utgör de läroplaner som utarbetats under utredningens gång på de så kallade läroplaner för de högre skolorna.

Till de så kallade läroplaner för de högre skolorna i riket utgör de läroplaner
som utarbetats under utredningens gång på de så kallade läroplaner för de högre skolorna.

Under utredningens gång på de så kallade läroplaner för de högre skolorna
utgör de läroplaner som utarbetats under utredningens gång på de så kallade läroplaner för de högre skolorna.

Till de så kallade läroplaner för de högre skolorna i riket utgör de läroplaner
som utarbetats under utredningens gång på de så kallade läroplaner för de högre skolorna.

KAP. 1.

Uppdragets innebörd och utredningens omfattning.

Till grund för det åt sakkunniga lämnade uppdraget ligger chefens för ecklesiastikdepartementet ovan återgivna anförande till statsrådsprotokollet den 24 november 1933. Med ett sammanfattande uttryck har uppdraget här angivits vara »att inom departementet verkställa utredning och avgiva förslag angående en förbättrad ställning för ämnena latin och grekiska vid de allmänna läroverken». I motiveringen för sin hemställan att för nämnda uppdrag tillkalla sakkunniga anger departementschefen de synpunkter, som synas honom vitsorda behovet av att frågan om de klassiska språkens ställning kommer under förnyad omprövning.

Departementschefens motivering.

Först erinras om, huru den relativt förmånliga ställning, som de klassiska språken sedan gammalt intogo vid våra läroverk, genom 1904 års läroverksreform blivit väsentligt försvagad: latinstudiet, som enligt närmast föregående undervisningsplan haft till förfogande 6 år med sammanlagt 40 veckotimmar, reducerades till att omfatta 4 år med 24 veckotimmar, och grekiskan, som förut studerats i 4 år med 24 veckotimmar, fick en undervisningstid av endast 2 år med 14 veckotimmar. Även den av 1927 års riksdag beslutade omorganisationen av det högre skolväsendet hade medfört en beskärning av möjligheterna för studiet av de klassiska språken vid läroverken. Ett rikligt upprättande av 3-åriga latingymnasier hade sålunda för dessa gymnasielinjer ytterligare inskränkt studietiden för latinet. Den genom samma riksdagsbeslut upprättade nya skolformen, lyceet, upptog visserligen enligt år 1928 fastställd undervisningsplan en 5-årig latinkurs med ett timtal per vecka, som något överskred det för gymnasierna vid de vanliga läroverken stadgade, men latinlyceelinje hade kommit till stånd allenast vid ett läroverk. För grekiskans del hade 1927 års omorganisation haft svårare följder. Vid den omläggning av studiet i gymnasiets båda högsta ringar, som genomfördes, fick grekiskan sin plats bland de fritt tillvalda ämnena, i vilka undervisning skulle meddelas, endast om ett visst antal lärjungar anmälde sig till deltagande i densamma. De vid genomförandet av denna omläggning givna föreskrifterna hade medfört, att studiet av grekiska i åtskilliga fall måst vägras lärjungar, som önskat ägna sig åt ämnet.

I fortsättningen ger departementschefen uttryck åt den uppfattningen, att 1904 års läroverksreform innebar ett alltför kraftigt tillbakaskjutande av de klassiska språken, vilket ej endast lett till förfång för universitetsstudierna i flertalet humanistiska discipliner utan även på sina håll i viss mån bidragit till en bristande insikt om den klassiska kulturens samband med och betydelse för vår egen kulturutveckling. Förhållandena nu vore väsentligen annorlunda än år 1904, då angreppen leddes av åskådningen om ett förment latinherravälde. Antikstudiet upplevde i våra dagar en renässans och riktade på skilda områden vetenskapen med nya uppslag och nya uppgifter. Även i den allmänna uppfattningen hade en rättvisare och högre uppskattning av den antika kulturens och därmed de klassiska språkens betydelse börjat göra sig märkbar. Spörsmålet om de klassiska språkens ställning vid läroverken hade ytterligare aktualiserats genom på senaste tiden från akademiska myndigheter gjorda framställningar, i vilka de nuvarande förhållandena i här avsedda hänseende betecknas som otillfredsställande och förslag göras, åsyftande en starkare ställning åt de klassiska språken vid läroverksundervisningen.

Direktiv för utredningen.

Beträffande själva utredningen och de förslag, som av densamma må kunna föranledas, är det emellertid enligt departementschefen självklart, att en allmän återgång till förhållandena före 1904 års läroverksreform icke är tillrådlig. Utvecklingen har med nödvändighet anvisat åt de klassiska språken en mer begränsad ställning vid läroverken. »Men», fortsätter departementschefen, »detta innebär ej, att icke möjligheter kunna och böra beredas dem, som så önska, att vid läroverken ägna mera tid åt studiet av latinet och grekiskan än nu kan ske. Olika sätt äro tänkbara, på vilka detta syfte skulle kunna vinnas, och man kan också vara tveksam om i vilken utsträckning — såväl inom läroverksorganisationen som inom timplanens ram — en ökning av nämnda studium bör ske.» Det från departementschefens yttrande nu sist citerade hava vi fattat som utredningens uppgift.

Enligt de givna närmare direktiven för utredningen anvisas för densamma tvenne vägar. I första hand skulle undersökas, huru önskemålen om en utvidgad och fördjupad undervisning i de klassiska språken skulle kunna på det enklaste och för statsverket minst betungande sätt tillgodoses inom den ram, som nu gällande läroverksorganisation och timplan erbjuder. Skulle det visa sig, att en förbättrad ställning för de klassiska språken ej kan erbjudas inom de gränser, som äro utstakade för den nuvarande läroverksorganisationen, borde i andra rummet övervägas, vilka särskilda organisatoriska åtgärder vore av nöden för vinnande av det ifrågavarande syftet.

Utredningens omfattning.

I överensstämmelse med de sålunda givna direktiven ha vi övervägt, på vilket sätt och i vad mån utredningens syftemål skulle kunna uppnås inom ramen för nu gällande läroverksorganisation och timplan. Vi ha förvissat

oss om, att ordet »timplan» i detta sammanhang närmast avser sammanlagda antalet undervisningstimmar per vecka för lärjungeavdelning.

Härvid inställer sig i första hand tanken på möjlighet att utöka timtalet för latin och grekiska inom det nuvarande 4-åriga resp. 3-åriga gymnasiet. Man kunde sålunda tänka sig en ökning av latinets veckotimmar i det 4-åriga gymnasiet från nuvarande 6 till 7 eller 8 och i det 3-åriga gymnasiet, som redan nu har 7—8 ($8 + 7 + 7$), till ett än högre antal. Grekiskan skulle, om samma möjlighet toges i anspråk även för dess del, kunna erhålla ett större antal veckotimmar än det nu stadgade: 7 veckotimmar i vardera av de båda högsta ringarna. Vi ha av flera skäl, som synts oss avgörande, bestämt måst avvisa en sådan utväg att förstärka de klassiska språkens ställning. Klart är, att utrymmet för en sådan breddning av det klassiska studiet är till ytterlighet begränsat. Omdömet gäller, vare sig utökningen skulle gälla latinets eller grekiskan, och får än starkare grund, om man ville på denna väg söka nå en samtidig förstärkning av båda dessa ämnen. Man får komma ihåg, att latinets och grekiskan i den nuvarande organisationen äro helt hänvisade till gymnasiet, vars tidsram av blott 4 resp. 3 år är överfylld av ämnen och arbetsuppgifter. En ökning av timtalen för klassiska språk skulle föra med sig ett utträngande eller ett starkt försvagande av andra ämnen, som måste ha sitt givna utrymme på timplanen och ej kunna, åtminstone i mera avsevärd grad, ersättas utan fara för läroverkens bildningsuppgifter i deras helhet. Att helt enkelt öka antalet undervisningstimmar för latin och grekiska utan att göra motsvarande inknappningar på andra ämnen förbjuder sig självt även ur den synpunkten, att den sålunda ökade arbetsbördan sannolikt skulle avhålla lärjungarna från att välja latinlinjen. De givna direktiven avvisa också en sådan utväg.

Även om man på någon punkt utan till synes större fara för att alltför hårt belasta timplanen kunde utöka timtalet, såsom i t. ex. första ringen av 4-årigt gymnasium med ytterligare en veckotimme i latin, vilket från något håll föreslagits, vore emellertid därmed ganska litet vunnet för det klassiska språkstudiet. Det är en allmänt gjord erfarenhet, att för studiet av klassiska språk det antal år, över vilket studiet får utbreda sig, är vida viktigare än antalet undervisningstimmar per vecka. Redan inhämtandet av något så när fast grammatisk kunskap kräver avsevärd tid, och nödig säkerhet i behandlingen av det elementära språkmaterialet är dock en ofrånkomlig förutsättning för litteraturstudiet. Lärjungen måste få tid att smälta och verkligen tillägna sig kunskapsmaterialet, om resultatet av undervisningen skall bliva mera bestående. Varje latinlärare inser, att det för latinstudiet är värdefullare att få detsamma utbrett på 6 år med 5 veckotimmar än koncentrerat på 3 år med 10 undervisningstimmar i veckan. Ett timtal per vecka av mera än 6 eller på sin höjd 7 timmar kan överhuvud, då det gäller undervisning i klass, betecknas såsom icke ändamålsenligt. Kanske omdömet i särskild grad gäller de klassiska språken och främst då den tid,

Ökning av timtalet för latin och grekiska.

under vilken de första grunderna inhämtas. I det 3-åriga gymnasiet, där latinet förfogar över en 3-årig kurs med $8 + 7 + 7$ undervisningstimmar i veckan, torde lämplighetsgränsen få betecknas som nådd eller måhända snarare som överskriden.

Det kan därför anses ganska klart, att i varje fall någon mera avsevärd förbättring av de klassiska språkens ställning ej kan åstadkommas genom ökning av antalet undervisningstimmar för dessa ämnen inom gymnasiets nuvarande timplan. I alldeles särskild grad gäller detta det 3-åriga gymnasiet, där det klassiska studiet framför allt behövde förstärkning.

*Kursplaner-
na för klas-
siska språk.*

Vi ha också övervägt, huruvida någon förbättring i studieresultatet rörande de klassiska språken skulle kunna vinnas genom ändring av nu för dessa ämnen stadgade undervisningsplaner, så att tilläventyrs mindre viktiga kursmoment uteslötes eller begränsades för att lämna rum åt andra, som kunde betraktas såsom mera centrala och givande. Undersökningen har givit negativt resultat. Inom den trånga tidsram på 4 resp. 3 år, inom vilken latinstudiet vid de svenska gymnasierna har att röra sig, äro dess möjligheter snävt begränsade. En än svårare ställning intager grekiskan med sin till de 2 sista åren före studentexamen inskränkta kurs. Vad som i gällande kursplaner sättes som målet för undervisningen i de båda ämnena, får nog anses som en första nödvändig grundval för studiet av antiken och tål icke gärna någon beskärning. Därav följer, att nya, om än så viktiga och belysande moment i kunskapen om den rika klassiska kulturen svårigen kunna beredas en mera självständig plats, d. v. s. i timal fixerat utrymme, på bekostnad av andra nu i kursplanerna stadgade uppgifter för den ordinarie undervisningen i klassiska språk. Huvudmålet vid undervisningen i såväl latin som grekiska måste bli vinnande av förmåga att förstå språket och därmed förmåga att uppfatta och tillägna sig den romerska och grekiska litteraturen, så långt detta mål på läroverksstudiet kan nås. Någon inknappning av de i sådant hänseende nu fastställda fordringarna kan icke göras, om man överhuvud skall kunna tala om undervisning i klassiska språk vid läroverken. En undervisning i latin och grekiska, som försummade det språkliga för att meddela skiftande kunskapsmoment från det antika kulturlivets olika områden, gjorde föga skäl för sitt namn. Det vore att förtyliga, icke att modernisera det antika språkstudiet. De sålunda meddelade kunskaperna komme att sakna den sammanhållande grundval, som endast nödig insikt i språket kan skänka. Realkunskapen kan naturligtvis till stor del vinnas på annat sätt än genom direkt studium av de antika språken, men vägen till denna kunskap går säkrast genom studiet av språken. Kunskapen i ett språk är också kunskapen om dess folk, och språket är den nyckel, som helt öppnar dörren för studiet av ett folk och dess kultur. Detta gäller i ingen mån mindre rörande antikens folk och antikens kultur. Om sålunda näppeligen någon inknappning i nu gällande fordringar på mera rent språklig insikt kan göras, är det naturligtvis å andra sidan självklart, att ett

allsidigt aktgivande på det reella innehållet vid litteraturläsningen är nödvändigt, så att alla nödiga sakupplysningar meddelas, de må gälla litteratur och konst, stat och religion, politiska och filosofiska idéer. Vi hava här endast velat betona, att inom det för de klassiska språken fastställda timtalet någon förstärkning av deras ställning och studium ej kan åstadkommas genom förändring av kursplanernas innehåll.

Emellertid är det oförnekligt, att undervisningen i klassiska språk under nuvarande förhållanden nödgas skjuta åt sidan kunskapsmoment, som borde ha vidare utrymme i studiet av antiken. Den grekiska och romerska politiska historien och kulturhistorien i dess olika grenar omfatta en snart sagt outtömlig rikedom på spörsmål, som ännu för vår tid äga ett i högsta grad aktuellt intresse. Ett mycket välkommet stöd i här berörda avseende erhöll undervisningen i klassiska språk genom den omläggning av historie-studiet, som föreslogs av 1931 års läroverkssakkunniga och i vidare omfattning genomfördes i undervisningsplanerna för ämnet historia i 1933 års stadga. Här återinfördes historia i det 4-åriga gymnasiets första ring, och ämnet erhöll 2 veckotimmar, som skulle helt ägnas åt forntiden, med särskilt betonande av utvecklingen och sammanhanget. Härmed tillgodosågs ett krav, vilket, såsom 1931 års läroverkssakkunniga framhålla, med styrka framförts av den klassiska bildningens vänner inom skilda kretsar. I detta sammanhang kan betonas lämpligheten av att denna undervisning i den utsträckning, som förhållandena vid läroverket medgiva, anförtros åt lärare i klassiska språk. Å ena sidan är dessas utbildning numera så ordnad, att de torde vara särskilt lämpade att meddela denna undervisning, i det att, vid sidan av de krav på kunskaper i realia, vilka ingå i fordringarna för de klassiska språken i de akademiska examina, klassisk fornkunskap och antikens historia som obligatoriskt ämne ingår i filosofisk ämbetsexamen i femte ämnesgruppen tillsammans med latinska språket och grekiska språket. Och å andra sidan har läraren i klassiska språk, särskilt vad angår latinringen, större möjligheter att använda dessa undervisningstimmar till utfyllande av luckorna i de mera reala kunskaperna om antikens andliga och materiella liv. Såsom 1931 års läroverkssakkunniga påpeka, bliva nämligen de här inhämtade kunskaperna den grundval, på vilken litteraturstudiet i klassiska språk har att bygga. Både det nämnda historiestudiet och undervisningen i latin och grekiska vinna på ett sådant ömsesidigt stöd och medvetet genomfört samarbete.

Denna översikt av forntidens historia i dess utveckling och sammanhang, som sålunda ges i det 4-åriga gymnasiets första ring, mister emellertid i någon mån sitt värde därigenom, att den kommer på ett något för tidigt stadium. Lärjungarna på latinlinjen ha nyss börjat sitt latinstudium, och grekiskan har ännu icke kunnat inträda på schemat. Eleverna ha sålunda icke fulla möjligheter att tillgodogöra sig undervisningen och förena den med sitt övriga vetande om antiken. Vissa kulturhistoriska moment äro

Antikens historia och kulturhistoria.

Tilläggs-kurser.

också i och för sig av den art, att de gärna kräva ett mera moget stadium i lärjungens utveckling. Man har därför yrkat på ökning av latinets timantal i näst sista eller hellre sista ringen av de båda gymnasieformerna med 1 veckotimme, varvid skulle behandlas viktiga kulturhistoriska moment, såsom det antika dramat, antik konst, filosofi, religion. Såsom ovan nämnts, avse emellertid direktiven för denna utredning ett fasthållande av det nu stadgade antalet undervisningstimmar per vecka inom gymnasiet. Och även om så icke vore förhållandet, måste ur redan angivna synpunkter (ovan s. 13) en utökning av undervisningstimmar utan motsvarande inknappning rörande annat på arbetsordningen upptaget ämne väcka betänkligheter, då det gäller för hela avdelningen obligatorisk arbetsökning. Vi ha emellertid övertänkt, vad som skulle kunna göras för att tillgodose bl. a. de nu senast omnämnda önskemålen, vilka ju avse att utvidga och fördjupa de klassiska studierna på mycket väsentliga punkter, och ämna i sådant syfte framlägga förslag om tilläggskurser på det högsta gymnasiestadiet.

De klassiska språken och det 3-åriga gymnasiet.

Att de klassiska språken ha en synnerligen svår ställning inom det 3-åriga gymnasiets hårt sammanpressade ram, ligger i sakens natur och är också ett av så gott som alla på området erfarna vitsordat faktum. Vad angår latinstudiet, har departementschefen i sitt anförande till statsrådsprotokollet berört detta förhållande. Ej mindre svår blir grekiskans ställning på denna gymnasielinje, där detta ämne inträder året efter latinets, vars första element sålunda knappast hunnit inhämtas, då det nya språket kommer och fordrar sin grundläggning. De problem, som denna organisationsform skapat rörande studiet av de döda språken, ha blivit närmare belysta i den historiska återblick, som ingår i vårt betänkande (bl. a. s. 26 f., 31 f.). Det 3-åriga gymnasiet kan som organisationsform emellertid icke betraktas enbart ur synpunkten av dess ådagalagda olämplighet som klassiskt gymnasium. Det fyller andra ändamål i skolväsendets organisation, sådan denna kommit att bli gestaltad med hänsyn till andra önskemål än dem, som betingas av intresset för undervisningen i klassiska språk. Vi skola i annat sammanhang upptaga denna fråga och söka den lösning, som för närvarande torde vara möjlig och icke kan anses göra intrång på andra berättigade krav rörande organisationen av gymnasiet som ett led i det nuvarande skolväsendets uppbyggnad.

De skriftliga övningarna i latin.

Från flera håll uttalas allvarliga farhågor för att en försämring av latinstudiets resultat skall bli en nödvändig följd av den minskning i antalet skriftliga övningar, som genomfördes i 1928 års och än ytterligare i 1933 års planer över de skriftliga arbetena under läsåret. Farhågorna torde ingalunda sakna berättigande.

Att öka antalet skolskrivningar i latin utan att rubba den allmänna planen för de skriftliga arbetena och ta bort tid från andra läroämnen är emellertid icke möjligt att genomföra. Vi kunna endast anvisa tvenne utvägar, som i någon mån kunna ge ersättning för den minskning i skrivövningar, som blivit en följd av nyssnämnda bestämmelser.

1931 års sakkunniga hade vid sin behandling av skriftliga arbeten i ämnet latin (Betänkandet s. 103) föreslagit följande: »I de båda högsta ringarna må möjlighet beredas de lärjungar, som ej deltaga i undervisningen i matematik, att utföra extra skrivning i latin på tid, då andra lärjungar i ringen ha skrivning i matematik (jfr sid. 32).»

Den nu gällande läroverksstadgan av år 1933 ger rektor befogenhet att ålägga en lärjunge extra skrivning. Det heter nämligen i § 21 mom. 2: »Lärjunge, som icke deltagar i en för klassavdelningen anordnad skrivning, åtnjuter motsvarande ledighet, därest rektor icke annorlunda bestämmer.» Den enda skrivning, från vilken ledighet för lärjunge å latinymnasiet numera kan förekomma, är matematikskrivning på det differentierade gymnasiestadiet.

En annan möjlighet är, att rektor må anses äga befogenhet att anordna ett par extra skrivövningar under läsåret på så sätt, att lärjungarna få använda en dubbeltimme i latin till skrivning på lärorummet. Dessa skrivingar böra icke betraktas som prov utan som övningar. Ingen tid bör spillas genom fordran på noggrann inskrivning i skrivböckerna. Latinläraren är själv närvarande och kan under hela skrivningen gå till handa med nödiga upplysningar och med ledning i användande av lexikon. Utan tvivel skola sådana övningar, om de anordnas planmässigt, kunna ge ett gott resultat. Misslyckanden i de skriftliga proven bero ofta på elementär oförmåga i att rätt använda tillåtna hjälpmedel, en oförmåga, som är desto mera förklarlig, som latinets studium är inskränkt till en jämförelsevis så kort tid. I allmänhet brukar arbetsordningen upptaga en dubbeltimme i veckan för latinet. Skulle så ej vara fallet, torde det ju lätt gå för sig att en eller annan gång under läsåret erhålla en timme i lån från ett annat ämne, så att två sammanhängande timmar åstadkommas för skrivövning i latin.

En huvudpunkt i denna utredning angående en förbättrad ställning för de klassiska språken är frågan om studiet av grekiskan vid våra läroverk. Departementschefen har starkt understrukit de svåra följderna, som 1927 års omorganisation av läroverken och speciellt av läroverksstudiet i de båda högsta ringarna, dit grekiskan är helt hänvisad, medfört för detta ämne. Vid många läroverk, även där studiet har mycket gamla traditioner, hotar grekiskan att försvinna från arbetsordningen, så att lärjungar i ganska stor utsträckning förvägras att vid läroverket få den undervisning i ämnet, som de önska och för den levnadsbana, de tänkt sig, också behöva. Frågan är av sådan viktig innebörd, att den bör upptagas till särskild omprövning.

De här i korthet antydda åtgärderna, som skulle kunna vidtagas för att förstärka de klassiska språkens ställning vid läroverken, falla alla inom ramen för nuvarande läroverksorganisation och gällande timplan. Då, såsom redan av det anförda framgår, möjligheterna att inom denna ram förverkliga önskemålen om en utvidgad och fördjupad undervisning i de klassiska språken äro till det yttersta begränsade, hava vi enligt de givna direktiven

*Grekiskans
ställning.*

*»Klassiska
linjer.»*

ansett oss böra i andra rummet överväga, vilka särskilda organisatoriska åtgärder äro av nöden för vinnande av nämnda syfte.

Härvid ha vi att främst omnämna de framställningar, som från universitet och högskolor under den senaste tiden gjorts och som även av departementschefen direkt åberopas i motiveringen till hemställan att för här ifrågasvarande uppdrag tillkalla sakkunniga. Sålunda ha till oss överlämnats framställningar från de teologiska fakulteterna och de humanistiska sektionerna i Uppsala och Lund samt från humanistiska fakulteten vid Stockholms högskola och lärarerrådet vid Göteborgs högskola. Här vitsorda representanterna för de teologiska och humanistiska vetenskapsgrenarna, att förhållandena vid våra läroverk i det avseende, som här beröres, icke äro tillfredsställande, och alla framställningarna åsyfta en starkare ställning åt de klassiska språken vid läroverksundervisningen. Av särskilt intresse äro de förslag till förstärkning av det klassiska studiet, som i dessa framställningar göras. De syfta alla, om än i något skiftande former, på upprättandet vid ett mindre antal läroverk av »helklassiska» eller »humanistiska» studielinjer, eventuellt anordnande av hela sådana läroverk, där de klassiska språken skulle erhålla en stark ställning. Såsom departementschefen anmärker, är tanken på sådana studielinjer icke ny. I den historiska översikten över latinets och grekiskans utveckling vid läroverken under de senaste hundra åren ha vi sökt ställa dessa gamla önskemål i sitt sammanhang med den allt kraftigare beskärningen av de klassiska språkens studium. Vi hava upptagit tanken på sådana »klassiska linjer» och undersökt möjligheten av dess förverkligande.

Utredningens huvudpunkter.

Sammanfattningsvis ha vi enligt de givna direktiven sökt följande utvägar att förbättra de klassiska språkens ställning, härvid utgående från att nu gällande timtal per vecka ej böra överskridas:

4-årigt latینگymnasium i stället för eller vid sidan av 3-årigt vid vissa läroverk;

gynnsammare möjligheter för studiet av grekiska vid läroverken;

tilläggskurser i de båda högsta ringarna för begåvade och för klassiska studier särskilt intresserade lärjungar;

»klassiska linjer» vid ett mindre antal läroverk, där särskilda förutsättningar för sådana linjer för närvarande kunna anses föreligga.

KAP. II.

De klassiska språkens ställning vid läroverken.

Historisk återblick.

För att belysa det klassiska studiets nuvarande läge och möjligheter vid läroverksundervisningen torde det vara nödvändigt att, om än i största korthet, erinra om vissa huvudmoment i den utveckling, som lett fram till de förhållanden, som nu råda. Frågan om de klassiska språkens ställning i våra högre skolor har varit en central fråga i diskussionen och lagstiftningen angående våra läroverk sedan 1800-talets början. Och frågan måste alltså ses i sitt samband med den föregående utvecklingen och det läge, som densamma skapat.

En kortfattad återblick är påkallad även av en mera speciell omständighet. I departementschefens anförande till statsrådsprotokollet erinras om de förslag, som gjorts i ovan nämnda underdåniga framställningar, alla syftande mot upprättande vid ett mindre antal läroverk av »helklassiska» eller »humanistiska» linjer, eventuellt anordnande av hela sådana läroverk. I detta sammanhang framhåller departementschefen, att dylika önskemål icke äro nya. Redan vid 1904 års riksdag i samband med behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition rörande ny läroverksorganisation väcktes två likalydande motioner, den ena inom första kammaren av universitetskansler G. F. Gilljam, den andra inom andra kammaren av professor Harald Hjärne, vilka utmynnade i en hemställan till riksdagen att, i sammanhang med en eventuellt förändrad organisation av läroverken, vid fjorton högre allmänna läroverk, helst i stiftsstäderna och i Stockholm, måtte bibehållas en 6-årig kurs i latin och en 4-årig kurs i grekiska. Motionerna vunno dock ej riksdagens bifall.

Tanken på upprättande av klassiska eller humanistiska läroverk eller läroverkslinjer är emellertid av äldre datum. Den uppstod tidigt såsom en ganska naturlig följd av utvecklingen på det högre skolväsendets område. Vad angår de klassiska språken, innebär nämligen denna utveckling under 1800-talet en oavbruten pågående försvagning av deras ställning vid läroverken. Så småningom ha de trängts tillbaka klass efter klass. Och på

Frågan om de klassiska språkens nuvarande ställning i samband med föregående utveckling på skolväsendets område.

Klassiska studielinjer.

samma gång som deras studium sålunda fått allt färre år av läroverkstiden till sitt förfogande, hava de åt dessa språk anslagna undervisningstimarna blivit reducerade. En begränsning av det klassiska studiet vid läroverken blev en naturlig följd av samhällsutvecklingen och läroverkets därav betingade förändrade uppgifter i samhällets tjänst. Å andra sidan kvarstod som ett ofrånkomligt faktum den antika kulturens stora betydelse för västerländsk odling, för nutida humanistisk och teologisk forskning och humanistisk bildning överhuvud. Hänsynen till dessa båda i och för sig berättigade men svärförenliga synpunkter gjorde organisationen av våra läroverk till en synnerligen invecklad fråga, vars lösning måste betingas av vitt skilda uppfattningar rörande läroverkens uppgifter och undervisningens mål. Under det med årens omdaningar av läroverksorganisationen allt mer stegrade tryck, för vilket de klassiska språken utsattes i kampen om utrymmet på läroverkens arbetsordning, sökte man olika utvägar att rädda det klassiska studiet från alltför våldsamt beskränning, bl. a. genom förslag om upprättande av ett mindre antal läroverk eller läroverkslinjer, där latin och grekiska skulle få behålla en starkare ställning.

Tre utvecklingslinjer under 1800-talet.

De skolorganisatoriska reformerna under 1800-talet kunna sägas, vad angår läroverken, hava följt tre utvecklingslinjer: *en allt större enhetlighet i undervisningsväsendet, realbildningens och den moderna språkbildningens tillgodoseende i allt större utsträckning samt slutligen den allmänt medborgerliga bildningens erkännande som huvudpart i anspråken på läroverkens utbildningsarbete.*¹ De tre linjerna hava icke alltid löpt sida vid sida utan stundom även korsat varandra. Och under skilda tider har utvecklingen följt än den ena linjen, än den andra mera utpräglat. Under vissa perioder har striden i läroverksfrågorna antagit en mycket hetsig karaktär, vilket icke bör förvåna. Den har berott icke blott av skilda åsikter i pedagogiska spörsmål eller av olika uppfattningar om den vetenskapliga bildningens art. Den har även rönt inverkan av starka sociala och politiska motsättningar och intressen.

»Latinfrågan.»

Men vare sig utvecklingen följt för tillfället den ena eller den andra linjen eller läroverksfrågan dryftats på det ena eller andra planet, har ett spörsmål städse stått i stridens centrum: *de klassiska språkens ställning inom läroverket.* Förhållandenas makt gjorde, att de klassiska språken ej kunde undgå den mycket riskfyllda ställningen mitt i skottlinjen. Kampen om läroverksfrågan blev en kamp om latinets. Ej utan rätt har man betecknat läroverksfrågan under hela dess tillvaro, speciellt under 1800-talet, som »latinfrågan». Detta förhållande är icke utan betydelse, om man vill söka nå en förklaring över »latinstridens» hetta och över den utveckling, som spörsmålet rörande de klassiska språkens ställning fick, fram till 1904 års stora läroverksreform, då den antydda utvecklingen nådde en viss av-

¹ R. Fähræus, Skolkommisionens betänkande II s. 7.

slutning. I och med den lösning, som spörsmålet då erhöll, kunde »latinfrågan» i dess gamla mening ej längre anses existera. De klassiska språken hade anvisats en så blygsam ställning, att det ej längre kunde vara tal om deras »herravälde» på arbetsschemat.

Som ovan nämnts och i departementschefens anförande till statsrådsprotokollet närmare utvecklats, medförde även 1927 års omorganisation av läroverken till sina konsekvenser en ytterligare försvagning av det klassiska studiet, framför allt studiet av grekiska. Denna försvagning var dock icke följden av en direkt kritisk eller fientlig inställning mot det klassiska studiet som sådant utan en mer eller mindre nödvändig konsekvens vid förverkligandet av vissa skolorganisatoriska önskemål, bl. a. en utsträckt användning av folkskolan som grundskola för läroverket och en omläggning av arbetssättet och studiegången på gymnasiets högsta stadium. Som resultat kvarstå dock starkt minskade möjligheter för studiet av latin och grekiska vid läroverken.

Det ovan nämnda kravet på *enhetlighet i undervisningsväsendet* framträder tidigt som ett viktigt led i reformsträvandena på 1800-talet. Man fordrade medborgerlig enhet och gemensamhet i uppfostran och undervisning. Vid sidan av den gamla »lärdomsskolan» och gymnasiet, där de klassiska språken intogo en dominerande ställning, stod den s. k. apologistskolan, som skulle tillfredsställa kraven på mera allmänt medborgerlig bildning för dem, som ej ämnade fortsätta med högre studier. Utvecklingen löper ut i kungl. cirkuläret den 6 juli 1849, som inleder ett nytt skede i de svenska allmänna läroverkens historia.¹ I denna förordning bestämdes icke blott, att lärdoms- och apologistskola skulle förenas till ett läroverk, utan även att gymnasiet skulle omedelbart anknyta till dessa skolor och med dem utgöra ett sammanhängande läroverk, med tvenne bildningslinjer. På grundval av denna förordning utarbetades först 1856 års och sedan 1859 års stadga, som gav läroverket den form, som det i huvudsak behöll fram till 1904 års organisationsreform.

Läroverket blev en enhet. Inom sin enhetliga organisation skulle det fylla en dubbel uppgift: meddela allmänt medborgerlig bildning och grundlägga vetenskaplig bildning. Det fanns två studielinjer att välja på, den ena för dem, som läste klassiska språk, den andra för dem, som icke läste dessa ämnen. Den senare, som längre fram kallades reallinjen, skulle företrädesvis utgöra linjen för medborgerlig och mera praktisk utbildning, till tjänst ej minst för dem, som nödgades lämna läroverket, innan de avlagt studentexamen. Apologistskolan hade flyttat in i läroverket, som övertagit dess uppgifter för den mera allmänt medborgerliga bildningen, närmast i form av läroverkets »reala avdelning». De klassiska språken hade hänvisats till en särskild linje, som kom att betraktas som en fortsättning på det

1. Enhetlighet i undervisningsväsendet.

¹ Läroverkskommitténs betänkande år 1902 I s. 9 ff.

gamla systemets »lärda skola» och gymnasium. Latinet inträdde här i tredje och grekiska i fjärde klassen och förfogade över 8 resp. 7 årskurser, med betydande antal veckotimmar.

2. Realbildningen och den moderna språkbildningen.

Inom det sålunda skapade enhetliga läroverket med dess båda linjer och dubbla uppgift som skola för allmänt medborgerlig bildning och för grundläggning av vetenskapligt studium blev ämnesträngseln stor. Samhälls- och kulturutvecklingen tvingade fram nya ämnen eller vidgat utrymme för tidigare mera tillbakasatta. Naturvetenskaperna gjorde anspråk på ett utrymme, som stode i proportion till den utveckling och betydelse, de fått. Alltjämt stegrade internationella förbindelser på alla kulturlivets områden liksom tillkomsten av högt stående moderna litteraturer krävde allt mera vidgad plats för den moderna språkbildningen på arbetsordningen vid läroverken. De naturvetenskapliga ämnena och de moderna språken vunno ock allt kraftigare insteg, till en början på de för de mera praktiska utbildningsbehoven särskilt avsedda linjerna men så småningom även inom den klassiska linjen. Under hela senare hälften av 1800-talet stod en skarp strid mellan målsmännen för det moderna och klassiska språkstudiet, vilka å ömse sidor sökte hävda sina intressen rörande läroverkens undervisningsplaner. Denna de klassiska språkens strid på tvenne fronter, gent emot de naturvetenskapliga ämnena och de moderna språken, avgjordes tills vidare genom 1904 års skolordning, vilken åstadkom en mycket betydande inskränkning av de klassiska studiernas redan förut kringskurna ställning.¹ Även om den nämnda utvecklingen i stort sett var ofrånkomlig, torde man nu kunna våga det påståendet, att större våld användes, än nöden krävde. Stridens hetta och även tidsandans inriktning mot det till synes medborgerligt praktiska gjorde, att man lätt förenklade problemen och vid reformernas genomförande ej bemödade sig om att söka efter utvägar att, utan uppgivande av de uppställda principerna för läroverksorganisationen i det hela, genom särskilda anordningar giva det klassiska studiet vid vissa läroverk gynnsammare villkor.

3. Den allmänt medborgerliga bildningen.

Genom ovan anförda förordning av år 1849 och därpå grundade skolstadgor av år 1856 och 1859 hade enhetligheten i undervisningsväsendet i den mån kommit till stånd, att den »lärda skolan» och apologistskolan förenats till ett läroverk. Hänsynen till de allmänt medborgerliga bildningskraven hade lett till inrättande av en ny bildningslinje, reallinjen utan klassiska språk, där de nya reala och medborgerliga bildningsmomenten företrädesvis skulle erhålla plats. Men problemet rörande tillgodoseendet av de medborgerliga bildningskraven fann man snart vara alltjämt olöst. Den nya reallinjen fyllde icke sitt ursprungliga ändamål. Den befanns utgöra en ny »lörd» linje, med studiegången lagd med studentexamen som mål och således utan avslutningspunkt för lärjungar, som tidigare önskade gå ut

¹ Staaff-Martin, Skolkommissionens betänkande II s. 176 f.

i det praktiska livet. Undervisningsväsendet borde »ordnas i en mera praktisk riktning». Så samlade sig reformsträvandena till ett krav, som tidigt framfördes med starkt social betoning: omdaningen av läroverkets nederstadium till en skola för meddelande av allmänt medborgerlig bildning.

Det nya reformprogrammet fick verklig aktualitet genom en motion vid 1870 års riksdag. Det uppträder också i en reservation till det betänkande, som framlades av 1870—72 års läroverkskommitté, och realiserades i den kungl. prop. till 1873 års riksdag. Läroverket skulle få en enhetlig neder-skola på tre klasser, varigenom kravet på allmän medborgerlig bildning tillgodosågs. Om i dessa klasser »ej inginge något läroämne, som vore för en god realbildning överflödigt», borde det nedre stadiet kunna grundlägga en sådan bildning. Latinet uppsköts till fjärde klassen, varav följde, att linjeval först i denna klass behövde ske. Grekiskan framflyttades till sjätte klassen.¹

Den i propositionen framlagda planen blev i huvudsak förverkligad i 1878 års stadga. Visserligen blev de klassiska språkens ställning beskuren genom deras framflyttande till högre klass och genom minskning av deras timtal på timplanen. I jämförelse med nuvarande förhållanden hade dock ämnena en stark ställning. Latinet förfogade över 6 årskurser med sammanlagt 48 veckotimmar och grekiskan över 4 med 26 veckotimmar.

1878 års läroverksorganisation förblev i huvudsak bestående under tre decennier. Alldeles oberörd blev dock icke de klassiska språkens ställning intill 1904 års stora omdaning. Genom 1895 års undervisningsplan omlades det skriftliga provet i mogenhetsexamen till att gälla översättning från latin till svenska, en åtgärd, varigenom latinets ansågs tåla en reducering av timtalet från 48 till 40 veckotimmar. Även grekiskan fick vidkännas någon minskning i timtalet, från 26 till 24 i veckan.

1878 års läroverksorganisation kom striden om läroverken i ingen mån att avstanna. Diskussionen på det skolorganisatoriska området blev tvärtom allt häftigare. I förgrunden stod alltjämt problemet om den medborgerliga bildningens tillgodoseende. Man fordrade latinets framflyttande till sjätte klassen och omdaningen av hela nederstadiet därunder till en allmänbildande medborgarskola. Den utpräglad sociala betoning, som redan tidigt uppbar kravet på en skola för alla, en skola av samma enhetliga allmänt-medborgerliga karaktär och med samma bildningsinnehåll, gav åt striden en mycket hetsig och till synes onödigt bitter karaktär. Frågan betraktades som en viktig samhällsfråga och blev även en politisk huvudfråga. Betecknande i sådant avseende är, att riksdagens andra kammare upprepade gånger gjorde sitt bifall till kungl. propositioner om lönerreglering för lärarna vid de allmänna läroverken beroende av en reform av läroverken i nämnd riktning, d. v. s. latinets uppflyttande till sjätte klassen, varigenom

Ombildning av läroverkens nederstadium till en skola för allmänt medborgerlig bildning.

*Den medborgerliga bildningen och latinstudiet.
»Latinherväldet.»*

¹ Se K. Nordlund, Linjedelningen vid de sv. gymn., Stockh. 1921, s. 73 ff.; R. Fåhræus a. arb. s. 31 ff.

undervisningen på skolans hela nedre stadium skulle kunna planläggas för en »allmänbildande skolkurs», vilken vore tillräcklig dels som grund för gymnasiet, dels för fortsatta studier vid speciella fackskolor eller för praktiska livets behov.

Omständigheterna sköto sålunda även i nu berört fall de klassiska språken in i skottgluggen. Latinet blev den »kinesiska mur», som måste rivas. »Latinherraväldet» måste brytas. Debatten koncentrerade sig på ett sätt, som vi nu ha ganska svårt att fatta, kring latinet, som ju ännu efter 1878 års läroplan sköt ned en sträng till nederskolans fjärde klass. Det var latin (grekiskan hade ju redan hänvisats helt till gymnasietadiet), som ansågs utgöra hindret för enhetligheten och medborgerligheten i det nya undervisningsprogrammet för det första läroverksstadiet.

Man inskränkte sig emellertid icke till att yrka på latinets undanskjutande enbart ur kravet på enhetlig och vidgad modernt medborgerlig allmänbildning. I den långa stridens hetta gick man till angrepp även mot antikstudiet som sådant. Man icke blott underkände den gamla och av många ännu förfäktade åskådningen om de klassiska skolstudierna som formellt bildningsmedel. Man ifrågasatte även deras betydelse för den litterära och språkliga smakens odling och stämplade överhuvud de döda språken som »förbrukade bildningselement». Antikstudiet var ett lärt specialstudium blott.

*Utvecklingen
när en viss
avslutning i
1904 års
läroverks-
reform.
Resultatet.*

Under det våldsamma trycket av denna åsiktsbildning förbereddes och genomfördes 1904 års läroverksorganisation. De 5 lägre klasserna fingo en fullt enhetlig gestaltning och bildade en skola, realskolan, som skulle meddela allmän medborgerlig bildning och samtidigt utgöra grund för gymnasiet¹. För de klassiska språken innebar reformen en radikal förändring. Latinet försvann helt och undantagslöst från den allestädes likformiga realskolan, uppflyttades till det 4-åriga gymnasiet och fick till sitt förfogande 4 årskurser mot förut 6. Grekiskan erhöll 2 år av gymnasiet studietid mot tidigare 4. Reduceringen i detta avseende är av avgörande betydelse för studiet av dessa ämnen. Då det gäller ett skolstudium, som avser att giva mera bestående resultat, är antalet studieår viktigare än antalet sammanlagda undervisningstimmar i ämnet. Emellertid nedskuros även timtalen: för latinet från 48 enligt 1878 års stadga och 40 enligt 1895 års reviderade undervisningsplan till 24, för grekiskan från 26 resp. 24 till 14.

*Förslag
om starkare
ställning för
klassiska
språk vid
vissa läro-
verk.*

Genom 1904 års organisation av läroverken hänvisades de klassiska språken allestädes till gymnasiet starkt tidsbegränsade ram. Icke på någon läroverksort medgavs möjlighet för dem, som så önskade, att ägna mera tid åt studiet av latin och grekiska, än den enhetligt genomförda organisationen tillät. Redan under diskussionen i »latinfrågan» framkommo emellertid förslag, som åsyftade uppehållandet av en starkare ställning för de klassiska

¹ En med gymnasiet första ring sidoställd sjätte klass bildade realskolans »egen spets» och avslutades med en examen, realskolexamen.

språken vid ett mindre antal läroverk. Härmed äro vi inne på den tankegång, som fått uttryck i departementschefens anförande till statsrådsprotokollet och i de där omnämnda underdåniga framställningarna, nämligen förslagen till inrättande av klassiska eller humanistiska läroverk eller läroverkslinjer, en särskild organisationsform, som med tiden under skoldebatten fick namnet *A-läroverk, A-linjer*.

Särskilt aktuell blev denna fråga under den tid, då 1904 års läroverksreform bereddes och genomfördes. Men till sin idé och allmänna tankegång är frågan, som nämnts, av mycket tidigare datum. Först framträdde den som en naturlig följd av den strävan till individualisering och inre sammanhållning av de båda huvudlinjerna, latinlinjen och reallinjen, som kännetecknar den svenska läroverksorganisationen ända fram till 1904, då den bröts. Understundom yrkade man i sådant syfte på linjernas fullständiga åtskiljande och helst deras förläggande till skilda läroverk, d. v. s. man ville upprätta skilda klassiska och reala läroverk.

Ett sådant yrkande göres i den ovan (s. 23) berörda motionen vid 1870 års riksdag, vilken motion dock bildar utgångspunkten för det senare genomförda programmet om en ombildning av hela nederstadiet till en gemensam medborgarskola för allmänbildning. Motionären vill ha fullständig boskillnad mellan de båda linjerna å gymnasiet. Latingymnasiet skulle vara överbyggnad vid vissa läroverk, realgymnasiet vid andra. 1870—72 års läroverkskommitté hade visserligen sympatier för en linjernas boskillnad hela läroverket igenom men fann, naturligt nog, förslaget om alldeles skilda klassiska och reala läroverk ekonomiskt ogenomförbart, med hänsyn till bl. a. landets folkfattigdom och mängden av små läroverksorter. Även inom riksdagen uttalades sympatier för särskilda klassiska och särskilda realläroverk, kanske här närmast av omtanke för den reala linjens fria växt och anordning. Sålunda uttalade 1874 års riksdag sin principiella anslutning till tanken på linjernas fullständiga åtskiljande, »enär undervisningsämnena, även där de äro gemensamma, kräva ett olika behandlingssätt för den klassiska och för den reala linjen», samt hemställde om utredning, huruvida icke ett mindre antal läroverk, »avsedda för undervisning endast på den klassiska linjen, må vara tillräckligt för landets behov».¹

Av särskilt intresse i detta sammanhang rörande klassiska läroverk är den reservation, som ordföranden i 1870—72 års läroverkskommitté (Hening Hamilton) fogade till kommitténs betänkande. Han tänkte sig, att man tills vidare som ett experiment i de städer, som hava eller komma att få tvenne fullständiga läroverk, skulle låta »det ena ägnas uteslutande åt den klassiska, det andra åt den reala linjen, med de ändringar i varderas undervisningsplan, som befinnas önskvärda och endast på detta sätt bliva möjliga». Denna tanke att som ett experiment i inskränkt omfattning

¹ K. Nordlund a. arb. s. 87.

söka stödja linjernas självständighet och uppbygga dem var för sig efter deras egna mål och syften hade ju kunnat genomföras utan betänkligheter i såväl vad angår statsutgifterna som med hänsyn till läroverksorternas befolkningsförhållanden och önskemål. Uppslaget godtogs, märkligt nog, icke av kommittén, och försöket blev aldrig utfört. Man ville tydligen ej bryta den likformighet i läroverkens organisation, som alltid utmärkt svensk skollagstiftning.

Frågan om särskilda klassiska läroverk var emellertid under hela skolstriden fram till år 1904 aktuell. Från humanistiskt håll uttalades gång efter annan, att man vore nöjd med ett mindre antal klassiska läroverk, blott dessa kunde få uppbyggas med särskild hänsyn till sina egna mål. Om sålunda en inskränkning av det klassiska studiet skulle ske, borde detta icke åstadkommas genom minskning av latinlinjens årskurser och timtal, utan genom en minskning av antalet läroverk med klassisk linje. Ännu 1898 hävdade ecklesiastikministern Gilljam i samband med frågan om ombildningen av läroverkens nederskola till en allmänt medborgerlig bildningskurs, att den inskränkning i latinstudiet, som kunde ifrågakomma, borde ske icke genom minskning av undervisningstiden för ämnet utan genom inskränkning i antalet latinläroverk. Vid riksdagen 1899 omnämner första kammarens utskott också detta medlingsförslag: »att man skulle uppflytta latinet i en del läroverk, men i de övriga behålla den nuvarande anordningen med avseende på detta ämne».

Mera preciserade förslag om uppriktande av ett mindre antal humanistiska läroverk.

Samma tankegång ligger under det förslag, som S. J. Boethius framlade i debatten redan vid 1892 års riksdag, då statsutskottets majoritet som villkor för av Kungl. Maj:t föreslagen lönereglering satt uppflyttandet av latinet till sjätte klassen, »utan att de åt detta språk i de fyra övre klasserna anslagna lärotimmar ökas». Flertalet högre allmänna läroverk skulle organiseras med latinfri nederskola. Men för dem, som skola ägna sig åt verkligt vetenskapliga studier på det humanistiska området och som icke äro tillgodosedda med utskottets förslag, borde upprättas ett fåtal fullständiga läroverk med mål att grundlägga en humanistisk bildning. Han tänkte sig ett sådant humanistiskt läroverk i varje stift. I något modifierad form framlade Boethius detta program i en motion vid 1896 års riksdag.

Sakkunnigutlåtandet av år 1899. A-läroverk.

Det sålunda sedan länge aktuella spørsmålet om nederstadiets omdaning till allmänbildande skola, vilket spørsmål ju också omfattade latinfrågan, föranledde år 1898 tillkallandet av trenne sakkunniga, vilkas »Yttrande i läroverksfrågan» avgavs den 20 juni 1899. Här föreslogs en allmän kursavslutning i nedre sjätte klassen, med examen för samtliga lärjungar i denna årsklass. Gymnasiet blev under sådana förhållanden 3-årigt. Latinet, som uteslöts från nederskolan, erhöll alltså till sitt förfogande en över 3 år utbredd lärokurs med inalles 22 veckotimmar. Grekiskans ställning på det 3-åriga gymnasiet syntes de sakkunniga ohållbar, och ämnet uteslöts från arbetsordningen vid läroverk av vanlig typ. Grekiskans fullständiga ute-

slutande från läsplanen förbjöds emellertid redan med hänsyn till kyrkans behov av rekrytering och överhuvud av omsorg för prästbildningen. Även fördelen med en grundligare latinkunskap än den, som enbart en 3-årig gymnasiekurs skulle giva, kunde icke bestridas. För dem, som för sitt blivande kall verkligen behövde att med någorlunda lätthet tolka latinska texter, räckte ej kursen utan skulle nödga universiteten att anordna propedeutiska kurser, med förlängning och fördyring av de akademiska studierna som följd.

Av framför allt nämnda hänsyn upptogo kommitterade den gamla planen på ett fåtal humanistiska läroverk och föreslog, att vid 13 läroverk skulle anordnas en s. k. *A-linje*, där latinet, liksom förut, skulle kunna studeras i 6 år, d. v. s. från fjärde klassen, och grekiska i 3 år, alltså från det 3-åriga gymnasiets början. Man utgick ifrån, att varje stift borde hava ett läroverk med *A-linje*, ett *A-läroverk*, i regel förlagt till stiftsstad. Även i Stockholm vore ett *A-läroverk* av behovet påkallat. Den kortare latinkursen i det föreslagna 3-åriga gymnasiet skulle emellertid förekomma vid alla högre allmänna läroverk, således även vid *A-läroverken*, varför icke heller vid dessa organisationen tvingade fram ett tidigare linjeval.

Kraven på en enhetlig nederskola med medborgerlig allmänbildning som mål hade alltså i betänkandet i allra vidaste omfattning tillgodosetts. Detta hade dock, som synes, icke hindrat de sakkunniga att söka tillmötesgå de ovan ofta berörda gamla önskemålen om upprättande av klassiskt-humanistiska läroverk.

Redan innan de tre kommitterade hunnit avgiva sitt betänkande, uppdrog Kungl. Maj:t den 26 maj 1899 åt en ny utredningskommitté, »läroverkskommittén», att verkställa den utredning, som 1899 års riksdag begärt. Frågan gällde alltjämt nederskolans ombildning till en skola för allmän medborgerlig bildning, avslutad genom en under offentlig kontroll ställd och av viss kompetens åtföljd avgångsexamen för lärjungar, som vid 15—16-årsåldern önskade sluta sin skolgång. Betänkandet överlämnades år 1902.

Även enligt detta förslag skulle realskolan vara 6-årig. Men dess avslutningsklass, åtföljd av en examen, realskolexamen, skulle göras sidoställd med första ringen i gymnasiet, som alltså byggde på realskolans femte klass och blev 4-årigt. Latinet uppflyttades till gymnasiets första ring. Grekiskan fick en 2-årig kurs i gymnasiets båda sista ringar vid alla latingymnasier. Angående de klassiska språkens ställning i övrigt hänvisas till framställningen ovan (s. 24).

I det föregående har lämnats en kortfattad redogörelse för gången i »latinstriden» och för den hetsiga åsiktsbildning, under vars tryck betänkandet tillkom och reformen sedermera enligt de i betänkandet uppdragna linjerna genomfördes genom Kungl. Maj:ts proposition och beslutet vid 1904 års riksdag. Kommittén hade den uppfattningen, att den åt de klassiska språken anslagna tiden vore tillräcklig för de uppgifter, som de klas-

Läroverks-
kommit-
téns betän-
kande år
1902.

Mot *A-läro-*
verk.

siska språken och antikstudiet nu kunde anses äga i bildningsarbetet. Kommitténs majoritet avvisade planerna på inrättande vid ett antal läroverk av studielinjer med starkare ställning för de klassiska språken, de s. k. A-läroverken, vilka däremot vid en organisation med 3-årigt gymnasium ansåges som ett nödvändigt komplement.

Att frågan om sådana humanistiska linjer till sin principiella innebörd är av gammalt datum, har ovan flerstädes framhållits. Ännu i den riksdagskrivelse av år 1899, som låg till grund för kommitténs utredning, ifrågasattes verkligen modifikationer rörande latinets uppflyttande till sjätte klassen, syftande på ofta framförda medlingsförslag: att bibehålla de klassiska språkens ställning — latinets från fjärde och grekiska från sjätte klassen — vid ett antal läroverk, alltså den gamla tanken på särskilda klassiskt humanistiska studielinjer (s. 24 ff.). I tremannakommitténs utredning av år 1899 hade, som nämnts (ovan s. 27), yrkandet fått bestämd form. Kommittén finner sig under sådana omständigheter »föranlåten att angående förslaget om dylika s. k. A-läroverk lämna en utredning, även om resultatet därav från kommitténs sida ej kan bli annat än negativt».

Kommittén finner det tillräckligt att endast framhålla mera allmänna synpunkter. Det understrykes, att utsikterna till sådana läroverks upprättande vore ganska små, varmed kommittén torde avse frågans rent politiska sida. Det vore i alla händelser tvivel underkastat, om de komme att visa någon större livskraft. Beträffande de klassiska språkens ställning vid dessa läroverk hade för övrigt skilda meningar framförts. Några önskade ge latinets rangplats som grundläggande språk. Andra ville bibehålla den dåvarande ordningen.¹ Det reservationsvis i betänkandet liksom i 1899 års läroverksutredning framförda förslaget om 13 A-läroverk bland de 31 med fullständig latinlinje, som då existerade, betecknade ett alltför betydande undantag med vittgående följder och motsvarades knappast av allmänhetens intresse för de klassiska språken. Föräldrarna skulle vara föga belåtna med en anordning, som tvingade deras barn att läsa latin 2 år tidigare än vid läroverken i övrigt. Och om man, såsom 1898 års sakkunniga och reservanterna förutsatte, även vid A-läroverken anordnade den kortare gymnasiekursen i latin, så skulle denna göra den 6-åriga latinlinjen tom eller alltför fåtaligt besökt. Man kunde ej hos föräldrar gärna förutsätta sådant intresse för klassisk bildning, att de för dennas skull riskerade att ge sina barn en utbildning, som icke stämde överens med tidens krav. Möjligen kunde man ifrågasätta ett betydligt mindre antal A-läroverk, t. ex. i Stockholm och universitetsstäderna samt möjligen i Göteborg och en stad i Norrland.

Då emellertid utredningen inom kommittén omfattat även utarbetande av

¹ I den grundläggande riksdagskrivelsen av år 1899 hade dock tydligen ifrågasatts endast bibehållandet av dåvarande ordningen för dessa A-läroverk, d. v. s. 6-årig kurs i latin och 4-årig i grekiska (Betänkandet I s. 373).

förslag till tim- och kursplan för A-läroverken, meddelades dessa i en bilaga. Enligt denna timplan skulle latin läsas från fjärde klassen med sammanlagt 40 veckotimmar och grekiska på det helklassiska gymnasiet från första ringen med 24 veckotimmar. Den uppgjorda planen förutsatte, i motsats till reservanternas och 1899 års sakkunnigas förslag, att vid A-läroverken ingen kortare latinkurs skulle förekomma, dels med hänsyn till befarade ökade kostnader, dels emedan man i annat fall fruktade alltför svag anslutning till den längre latinkursen.

Överhuvud ställde sig kommittémajoriteten starkt avvisande mot förslaget och avstyrkte alltså »den ifrågasatta anordningen att tills vidare låta de klassiska språken bibehålla sin nuvarande ställning vid ett mindre antal läroverk».

I det skolpolitiska läge, som förelåg, var härmed frågan faktiskt avgjord. Den gamla tanken på särskilda klassiskt-humanistiska studielinjer hade förlorat möjligheten att i den stundande stora omorganisationen bli förverkligad.

Betänkandet var åtföljt av ett flertal reservationer, där även latinfrågan och A-läroverken berördes. Trenne reservanter, H. Andersson, H. Dahlgren och N. Höjer, vilka alla yrkat på 3-årigt gymnasium med hänsyn till sjätte realskoleklassens anseende och livsduglighet, uttala sig till förmån för A-läroverk, Andersson och Höjer i ungefärlig överensstämmelse med 1898 års sakkunniga, alltså i stiftsstäderna och i Stockholm, Dahlgren i mera begränsad omfattning: »en för ett flerårigare studium av de klassiska språken avsedd s. k. A-linje, försöksvis upprätthållen vid högre läroverk å några få orter, där förhållandena synas för en sådan bildningslinje möjligast gynnsamma och vederbörande skolstyrelse uttalat sig för dess upprättande».

Särskilt Andersson och Höjer bemöta utförligt kommittémajoritetens åsikt om tillräckligheten i den föreslagna kursen i latin och grekiska liksom också de ekonomiska och organisatoriska betänkligheter, som den framfört med avseende på förslaget om A-läroverken. Visserligen vore det så, att icke blott de talrikaste utan även de högljuddaste rösterna yrkade på en så väsentlig inskränkning i de klassiska språkens studium vid läroverken, som kommittén föreslagit. Men en beaktansvärd minoritet hyste en annan åskådning och önskade, att latinska och grekiska språken måtte få behålla den ställning, de då innehade, och denna minoritet stödde sig på skäl, som måste anses lika vederhäftiga som de, vilka »den större hopen» åberopar. Billig hänsyn för minoritetens önskningar fordrade, att man fäste något avseende vid dem, vilket här kunde ske därigenom, att man vid ett mindre antal läroverk låte de klassiska språken bibehålla det utrymme, de hittills haft. Tvivlet om dessa läroverks livsduglighet, den huvudsakliga invändningen mot förslaget, vore en fråga, som endast framtiden kunde avgöra (Andersson). Man hade hittills i politiska kretsar trott, att latinets bibehållande i fjärde klassen vid vissa läroverk skulle vara ett bestämt hinder

*Reservatio-
ner i 1902
års betän-
kande.*

För A-läro-
verken.

för en tidsenlig läroverksorganisation. Denna mening saknade all grund, om A-läroverkens 6-åriga latinkurs, såsom föreslagits, förbundes med den kortare, 4-åriga latinkursen och sålunda intet tidigare linjeval vid dessa läroverk framtingades. Visserligen ansåge kommittén, att om A-läroverken skulle förtjäna sin plats, ingen kortare latinkurs där finge förekomma, ity att allmänheten annars icke skulle visa något förtroende för den längre latinkursen, som då finge alltför få elever. Det tycktes dock, »som det icke vore allmänhetens bristande förtroende för den längre latinkursen, som medfört eller hotar den med undergång i de nordiska landen utan snarare de politiska pedagogernas icke alldeles oberättigade farhåga för allmänhetens alltför stora förtroende för denna längre latinkurs» (Höjer).

Yttranden
rörande 1902
års betän-
kande.
A-lärover-
ken.

I de utlåtanden, yttranden och petitioner, som avgåvos i anledning av läroverkskommitténs betänkande, utmynnade de betänkligheter, som uttalats rörande inskränkningen i studiet av de klassiska språken, i flertalet fall i ett mer eller mindre bestämt yrkande på s. k. A-läroverk. Skillnaden i de utlåtanden, som tillstyrka denna läroverkstyp, rör sig huvudsakligen om antalet A-läroverk. Många ansluta sig till reservanterna Andersson och Höjer. I andra yttranden möta mera obestämda uttryckssätt: ett »tillräckligt», »ej alltför ringa», »erforderligt» antal A-läroverk. Somliga uttala sig i anslutning till reservanten Dahlgren. Några lägga sådan vikt vid A-läroverken, att de anse upprättande av sådana såsom oundgängligen nödvändigt, för så vitt den föreslagna omorganisationen skulle förverkligas. Överhuvud upptogs tanken med sympati, om än mängden av spörsmål i det mycket omfattande och problemrika omorganisationsförslaget i viss mån undanskynde detta reservationsvägen på delade linjer framförda förslag.

Riksdagen
år 1904.

Kungl. Maj:ts proposition till 1904 års riksdag — liksom samma års riksdagsbeslut — anslöt sig, som nämnts (s. 27), på det närmaste till kommitténs förslag. Den framkomna kritiken och de avvikande önskemålen behandlar propositionen mycket kortfattat. Förslaget om A-läroverk betecknas som opraktiskt. De organisatoriska förhållanden, som de medförde, skulle göra dem »sannolikt kortlivade».

Motion om
A-läroverk
år 1904.

Vid denna riksdag väcktes emellertid i båda kamrarna av G. F. Gilljam och Harald Hjärne den motion i frågan, som i departementschefens anförande återopas (ovan s. 19). I motionen hänvisades rörande A-läroverkens organisation till den läroverkskommitténs betänkande bifogade bilagan III. Här föreslås, som nämnts (s. 29), endast en 6-årig kurs i latin och en 4-årig i grekiska, alltså, i olikhet med 1899 års betänkande, utan möjlighet till val av den vanliga kortare kursen vid övriga läroverk.

I motionen framhålles bl. a., att det vore föga omtänksamt att så våldsamt bryta med föregående ordning. Man återopade kravet på en *enhetlig* realskola. *Enhetligheten* lede dock intet svårare avbräck därigenom, att man på 14 ställen kunde få läsa latin från fjärde klassen. På realskolan kunde ju franskan läsas frivilligt i femte klassen, och på gymnasiet tilläm-

pades frivilligheten genom rätten till bortval i största utsträckning, en förut okänd frihet. Men latin var det omöjligt att få läsa som frivilligt ämne på realskolan. Språkträngseln på gymnasiet gjorde latinstudiet mindre fruktbringande, och studiet av grekiskan hopträngdes inom orimligt kort tid, de två sista åren omedelbart före studentexamen. Inlärandet av den rika formläran, ett oundgängligt villkor för latinets studium, kunde ännu vara ett lämpligt studium för 13- eller 14-åringar men passade däremot icke för gymnasiets lärjungar, vilkas förståndsmodnads kräver andra delar av ämnet att pröva sina krafter på. Beträffande den uttryckta farhågan, att dessa klassiska linjer skulle föra en tynande tillvaro och att allmänhetens intresse för det klassiska studiet ej vore tillräckligt stort för att bära upp dem, vore det, som alltid, bäst att låta erfarenheten tala.

Motionerna vunno jämförelsevis ringa anslutning. På latinvänligt håll befarade man, att ett fasthållande av kravet på A-läroverk som konsekvens skulle föra med sig 3-årigt gymnasium, med 3-årig latinkurs och uteslutning av grekiskan från de vanliga läroverkens läsplan. Enligt motionen skulle ju dessutom vid A-läroverken någon kortare latinkurs ej förekomma (ovan s. 30), och man befarade, att allmänheten ej skulle bli nöjd med en sådan anordning. Särskilt torde man känt sig osäker, huruvida *alla* de 14 städer, som enligt motionen skulle få A-linjer, kunde förutsättas lämna de så organiserade linjerna tillräcklig anslutning av lärjungar och sålunda garantera, att de fyllde den uppgift, vartill de voro ämnade. Det skolpolitiska läget och de sista årtiondenas fejder i »latinfrågan» gjorde för övrigt varje strävande i den riktning, motionen företrädde, ganska fruktlöst.

Den organisation, som 1904 genomfördes och i detalj utformades genom 1905 års stadga, bestod i det väsentliga intill 1927 års stora omorganisation av läroverken, vilken fick uttryck i 1928 års stadga.

Upprepade utredningar föregingo omorganisationen. Den år 1918 tillsatta s. k. skolkommisionen, vilken 1922 avgav sitt betänkande, föreslog i enlighet med givna direktiv en genomgripande omdaning av det högre skolväsendet. Kommissionens förslag uppbyggde på grundskolan ett 7-årigt läroverk, delat i 4-årig realskola för allmänt medborgerlig bildning och ett 3-årigt gymnasium, som dessutom skulle grundlägga vetenskaplig bildning. Tillträde till gymnasiet skulle bero på en särskild prövning, varigenom det förkortade gymnasiet skulle i avsevärd grad befrias från för teoretiska studier mera obekvämt lärjungematerial, en förutsättning, som spelar stor roll i kommissionens argumentering beträffande det med två år avkortade läroverkets möjligheter att upprätthålla sin bildningsnivå.

Klart är, att en till tiden så starkt sammanpressad läroverksram måste skapa svåra problem, då det gällde att söka inom densamma rymma den högre skolans nödvändiga bildningsinnehåll. Ej minst svårlöst tedde sig frågan om de klassiska språkens ställning på det till 3 år avkortade gymnasiet, även med en positivt välvillig inställning gent emot antikstudiet. De

Skolkommissionens förslag 1922.

Skolkommissionens förslag och de klassiska språken.

klassiska språken hade nu kommit ut ur skottlinjen i den skolpolitiska striden. Latinet var verkligen icke längre hindret för tillgodoseendet av enhetligheten och den medborgerliga allmänbildningen, och något »latinhervälde» kunde ingalunda anses existera. Det klassiska studiets betydelse icke blott för vetenskapen utan ock för den högre bildningen överhuvud kunde med större lugn och rättvisa i omdömet diskuteras. För kommissionen gällde också problemet icke att gent emot ett nedärvt latinvälde göra stormgång mot klassiciteten utan att åt de klassiska språken i den givna situationen rätta, vad räddas kunde.

Kommissionen föreslår med särskild hänsyn till de klassiska språken tvenne anordningar, vilka båda beteckna ett av dessa ämnen betingat frångående av enhetligheten i det föreslagna skolsystemet.

*Latinet åter
in på real-
skolan.*

Sålunda är kommissionen beredd att bryta realskolans enhetlighet som latinfri högre medborgarskola, programmet i 1904 års läroverksreform (ovan s. 27). Enligt förslaget skulle nämligen i realskolans högsta, d. v. s. fjärde, klass åt lärjungar, som så önskade, meddelas undervisning i latin, mot vederlag av befrielse från undervisning i vissa andra ämnen. En 3-årig gymnasiekurs vore nämligen otillräcklig för ett något så när ingående latinstudium. Härtill komme, att grekiskan, för så vitt latinet inträdde först i ring I av ett 3-årigt gymnasium, knappast kunde beredas behörig plats å detta gymnasium. Då enligt kommissionen undervisning i grekiska bör tillkomma läroverket, måste »med nödvändighet» latinet skjutas ned i realskolan och få 4-årig lärokurs.

*7-åriga
lyceer.*

Detta förslag kom icke att genomföras i 1927 års omorganisation, ehuru väl denna omfattade även 3-åriga latingymnasier i ganska stor utsträckning, men väl det andra, om än i annan gestaltning. Kommissionen hade nämligen föreslagit en särskild läroverkstyp, som i likhet med hela det övriga högre skolväsendet skulle bygga på 6-årig folkskola som grundval men med från början obruten lärogång, d. v. s. utan hänsyn till realskolans krav på avslutade, i en realexamen ådagalagda kunskaper, direkt mot gymnasiets studiemål i studentexamen. Kommissionens betänkande upptog på sådant sätt organiserade studielinjer dels såsom fristående läroanstalter, *lyceer*, dels såsom i vanliga läroverk inbyggda linjer, *lyceilinjer*. Lyceer och lyceilinjer skulle upprättas i inalles 7 städer: i Stockholm ett fristående samlyceum med samtliga linjer, i Göteborg dels ett gosslyceum med latinlinje och nyspråklig linje, dels en lyceilinje med latin för flickor samt lyceilinjer med latin vid samläroverk i Uppsala, Norrköping, Lund, Malmö och Sundsvall.

Kommissionen framhåller som sin mening, att dessa »läroanstalter med avvikande organisation», som öppnar en från början utstakad väg mot slutmålet, »bestämt strider mot den år 1904 beslutade ordningen», varvid kommissionen framför allt åsyftade det av lyceets organisation framtvingade tidigare linjevalet. Av denna anledning måste man räkna med ett jämförelsevis ringa antal sådana läroanstalter, förlagda till städer, där den ordinarie

studiegången över realskola och gymnasium redan är företrädd. Härjämte måste som nödvändigt villkor gälla, att anordningar vidtoges, som möjliggjorde för de lärjungar, vilka utan tillräckliga förutsättningar vunnit inträde i lyceet, att efter ett eller annat år övergå till realskolan.

Att kommissionen trots nämnda betänkligheter ansett sig böra föreslå upprättande av lyceer som ett betydelsefullt komplement till den ordinära organisationen, var främst betingat av hänsynen till den humanistiska utbildningen, som i lyceet kunde fördelaktigare anordnas. Särskilt gällde detta de klassiska språken, vilka här skulle kunna tidigare införas på schemat och utan intrång på andra ämnens rätt »erhålla ett utrymme och en ställning, starkare än för närvarande», d. v. s. än enligt 1905 års ordning. Även i övrigt skulle lyceerna kunna meddela begåvade lärjungar en utbildning, vilken i vissa avseenden vore överlägsen den, som förvärvades på den vanliga vägen, delad i två etapper, realskolan med sitt allmänt medborgerliga bildningsmått och gymnasiet, dit de klassiska språken hänvisades. Att lyceerna av kommissionen avsågos att framför allt vara tillflyktsorter för humanistiskt studium och speciellt för de hotade klassiska språken, framgår även därav, att de föreslagna lyceelinjerna regelmässigt utgjorde latinlinjer, med grekiska. Fyra av kommissionens ledamöter förklarade i särskilt yttrande, att de betraktade upprättandet av den läroverkstyp, som lyceet företrädde, såsom den viktigaste förutsättningen för sin anslutning till organisationsförslaget i det hela.

I själva verket torde kunna sägas, att *lyceerna* i kommissionens förslag såsom en särskild, från den normala organisationen avvikande läroverkstyp ha samma innebörd och uppgifter som de under de tidigare skolpolitiska striderna före 1904 års omorganisation föreslagna s. k. *A-läroverken*. De klassiska språkens kritiska ställning hade blott blivit än mera accentuerad genom kommissionsförslagets allmänna organisationsplan, med bl. a. genomgående 3-årigt (latin-)gymnasium.

Det är sålunda huvudsakligen med hänsyn till latinets och grekiskans ställning inom läroverket, som förslaget om lyceer i denna historiska återblick rörande de klassiska språken påkallar uppmärksamhet.

Det bör härvid observeras, att lärotiden i kommissionens lyceum omfattade 7 år, alldeles som det vanliga läroverket. Det var sålunda icke för att i vissa fall förkorta studietiden, som förslaget upptog lyceelinjerna, utan ur rent kvalitativa bildningssynpunkter, särskilt beträffande det klassiska studiet. Kommissionen hade i första hand övervägt, huruvida den tidsvinst, som genom realexamens bortfallande och studiernas direkta inriktning på slutmålet kunde ernås, skulle möjliggöra ett 6-årigt läroverk, ledande till samma resultat som 4-årig realskola och 3-årigt gymnasium, men funnit en sådan inskränkning av studietiden för närvarande omöjlig.

I det föreslagna lyceet inträdde latinets i tredje årsklassen (kretsen) och fick alltså en 5-årig lärokurs, med sammanlagt 28 veckotimmar, och gre-

*Lyceerna
och de klas-
siska språ-
ken enligt
skolkommis-
sionens
förslag.*

kiskan, som ej var obligatorisk, i femte årsklassen, med en 3-årig lärokurs och sammanlagt 16 veckotimmar. I jämförelse med 1905 års ordning och även med den av kommissionen föreslagna normala läroverksorganisationen¹ betydde detta ej någon större ökning i timtal för de klassiska språken men medförde en desto större fördel därigenom, att deras studium kunde utbredas över ett större antal år, något som möjliggör, att kunskaperna kunna på ett helt annat sätt tillägnas och smältas.

Skolkommissionen och det 6-åriga lyceet.

I den av skolkommissionen föreslagna läroverksorganisationen, med kombinationen 6-årig grundskola, 4-årig realskola och 3-årigt gymnasium, hade studietiden blivit 13 år. Detta väckte betänkligheter. Därför hade, som nämnts, kommissionen övervägt möjligheten av ett 6-årigt gymnasium, lyceum, direkt på den 6-åriga grundskolan, men en prövning av organisationsproblemet hade givit kommissionen den övertygelsen, att en tillfredsställande ordning av studierna icke för närvarande kunde i en sådan läroanstalt ernås.

Yttranden över skolkommissionens lyceiförslag.

I de utlåtanden och yttranden, som avgåvos i anledning av skolkommissionens betänkande, vann den föreslagna 7-åriga lyceiorganisationen, så vitt den i mängden av spörsmål berördes, så gott som allmän principiell anslutning, särskilt från läroverkskollegier och universitetshåll. Några kollegier framhöllo, att om lyceet gjordes 8-årigt och utginge från folkskolans fjärde klass, en verkligt god skoltyp skulle erhållas, där man skulle kunna vinna ett bättre studieresultat än som vore möjligt såväl i den dåvarande som i den av kommissionen föreslagna ordinära läroverksorganisationen. Särskilt uttalades från flera håll, att den ifrågasatta lyceiorganisationen vore ett tacknämligt steg till förmån för den humanistiska bildningen och speciellt de klassiska språken, vilkas ställning i läroverken av ordinär typ vore synnerligen svag. Sålunda fann filosofiska fakulteten i Lund, att ingen av kommissionen föreslagen skolform erbjöde så goda garantier som dessa skolor för tillgodoseende av de bildningskrav, som det vore universitetets speciella intresse att bevaka. Ganska allmänt uttalades emellertid, att en betydlig ökning av antalet lyceilinjer vore behöflig, om syftet med desamma ur bildningssynpunkt skulle i vidare mån ernås.

Uttalanden till förmån för 6-årigt lyceum.

Lyceets huvuduppgift blir nu: förkortning av studietiden.

I några av de här återopade yttrandena, särskilt från håll som representerade folkskolan, uttalas sympatier för den av kommissionen avvisade tanken på 6-årigt lyceum såsom en möjlighet att komma ifrån den längre studietiden fram till studentexamen. Även skolöverstyrelsens majoritet, som väl finner kommissionens 7-åriga lyceum vara en i många hänseenden lämplig och tillfredsställande utbildningsväg till studentexamen, synes hysa det större intresset för det 6-åriga lyceet. Möjligheten att i lyceet redan från

¹ Här förfogade latinnet vid 31 läroverk med latinlinje över 3 årskurser med tillsammans 21 timmar i veckan (oavsett latinundervisningen i realskolan) och grekiskan vid de 14 läroverk, där ämnet skulle bli företrätt, över 2 årskurser med sammanlagt 14 veckotimmar.

början anordna lärokurser och undervisningsmetoder med hänsyn till läroverkets slutmål i förening med ett förutsatt »noggrant elevurval» borde kunna medge, åtminstone i vissa fall, lärokursens begränsning till 6 år.

1924 års
sakkunniga.

Huvudsynpunkten på lyceiorganisationen blir nu en annan än förut. Enligt skolkommissionen bestod huvudvinsten med lyceilinjerna däri, att latin och grekiska på dessa linjer kunde tillförsäkras en tämligen god ställning, ej blott genom ökat timtal utan, framför allt, genom att de kunde få utbredas över flera årskurser. Under diskussionen med anledning av kommissionens organisationsförslag inträdde en motivförskjutning. Motiveringen för lyceilinjerna söktes ej främst ur de klassiska språkens behov. Huvudsynpunkten blev lyceets möjligheter att förkorta studietiden eller rättare, såsom läget var, undvika dess förlängning. Med all tydlighet framträder detta i det betänkande, som år 1926 avgavs av 1924 års skolsakkunniga, vilka yttra: »I den mån den högre skolan bygges på 6-årig grundskola, blir frågan om upprättande av 6-åriga lyceer som en utväg att för vissa kategorier av lärjungar undvika skoltidens förlängning otvivelaktigt aktuell. Därest en sådan lyceityp kan leda till tillfredsställande resultat, har densamma med hänsyn till sin särskilda uppgift otvivelaktigt utsikt att få rotfäste. Men det låter knappast tänka sig, att inom skolorganisationen vid sidan av de vanliga läroverken och 6-åriga lyceer även 7-åriga lyceer skulle få nämnvärda existensmöjligheter.» De sakkunniga ansågo alltså, att 6-åriga lyceer huvudsakligen betingas av möjlig tidsbesparing gent emot den vanliga gången över 7-årigt läroverk, en fördel, varmed det 7-åriga lyceet ej kunde räkna. Båda lyceiformerna hade den nackdelen gemensam, att de förutsatte tidigt linjeval. Båda krävde jämväl anordningar för att underlätta övergång till realskolan, en omständighet, som dels reducerade lyceets särskilda företräden i mera obruten studiegång, dels som regel inskränkte dess förekomst till orter, där motsvarande reguljära läroverksorganisation förefunnos.

Beträffande 7-årigt lyceum, byggt på 6-årig grundskola, inskränkte sig de sakkunniga till att utforma en timplan, där latin i latinlyceet läses i 5 år och grekiskan (fakultativt) 3 år, med resp. 27 och 16 veckotimmar. För det 6-åriga lyceet, likaledes utgående från 6-årig folkskola, utarbetades även kursplaner, under hänsynstagande i görligaste mån till språkföljd och linjedelning i de uppgjorda planerna för realskola och gymnasium. Timplanerna för det 6-åriga latinlyceet framlades i två alternativ, A och B. Alternativet A förlägger latinets inträde till tredje klassen och ämnet får en 4-årig kurs, med tillhoppa 23 undervisningstimmar i veckan. Grekiskan börjar (fakultativt) i femte årsklassen och erhåller i 2-årig lärokurs 13 veckotimmar. B-alternativet uppskjuter latinets inträde till fjärde årskursen, och ämnet får där en blott 3-årig lärogång. Summan veckotimmar för de båda ämnen sammanfaller i de båda alternativen. Att lyceiorganisationen i sakkunnigas förslag ej har sin uppgift i förstärkning av det klassiska studiet, framgår av en jämförelse med den av samma sakkunniga uppgjorda regul-

jära timplanen för latingymnasiet.¹ I det 4-åriga latingymnasiet skulle latinet under 4-årig lärogång disponera över 24 veckotimmar och grekiskan under 2 år över 14. Inom det 3-åriga latingymnasiet erhöll latinet på timplanen 3 årskurser med sammanlagt 23 undervisningstimmar i veckan och grekiskan oförändrad ställning.

Som synes, erhöillo de klassiska språken på lyceet en något svagare ställning än i de ordinära läroverksformerna, alldeles oavsett den ämnesträngsel och arbetsbelastning, som inom det 6-åriga lyceets trånga ram måste trycka ned undervisningen och dess resultat. Under diskussionen om lyceet hade detta till slut, såsom redan nämnts, kommit att fattas främst som ett instrument för att undvika skoltidens förlängning, ej som en skolform för kvalitativ fördjupning av studierna, särskilt de klassiska. Endast det 6-åriga lyceet var en fråga, som hade aktualitet i det läge, som förelåg.

*Kungl. Maj:ts
proposition
till 1927 års
riksdag.*

I Kungl. Maj:ts proposition till 1927 års riksdag yttrar departementschefen också, att han ej haft anledning att åtminstone för närvarande närmare beröra det 7-åriga lyceet. Som särskilt skäl framhålles, att den i propositionen föreslagna omläggningen skulle i vissa fall medföra en förlängning av studietiden, en olägenhet, som visserligen kunde uppvägas av fördelar i andra avseenden. Under dessa förhållanden tillkom som en speciell fördel för det 6-åriga lyceet den »tidsbesparing, som denna lyceotyp medförde i jämförelse med såväl det 7-åriga lyceet som kombinationen 4-årig realskola och 3-årigt gymnasium». Dock framhåller departementschefen den lyceala skolformens fördelar ur gymnasial studiesynpunkt, bl. a. däri, att vissa ämnen där kunna inträda tidigare på timplanen och således få en gynnsammare ställning. Härmed torde avsetts främst latinet. I propositionen föreslogs såsom försök i mera begränsad omfattning 6-åriga lyceelinjer vid väl besökta läroverk inom skilda delar av landet: fristående fullständigt lyceum med 3 linjer vid nuvarande statens provskola, Nya Elementarskolan, en reallyceilinje vid högre realläroverket i Göteborg samt lyceelinjer med latin vid läroverken i Uppsala, Lund, Malmö och Härnösand samt vid högre latinläroverket i Göteborg, alltså 9 linjer, av vilka 6 voro latinlinjer.

*Riksdagen
år 1927.*

Riksdagen 1927 biföll Kungl. Maj:ts förslag, vad angår upprättandet av lyceer, undantagandes den föreslagna latinlyceelinjen vid läroverket i Härnösand, där det ansågs ovisst, om med hänsyn till lärjungeantalet förutsättningar för anordnande av en sådan linje vore för handen. Under riksdagsdebatten, i vilken för övrigt frågan om lyceet spelade en mindre roll i den stora mängd frågor, som den genomgripande omorganisationen skapade, anlades uteslutande på detta spörsmål synpunkten av *tidsbesparing*: en förkortning av studievägen för de lärjungar, vilka efter avslutad 6-årig folkskola kunna bestämma sig för en mera direkt väg till studentexamen. Lyceet måste ur den synpunkten bli 6-årigt. Den ursprungliga huvuduppgiften för denna organisation, en möjlighet till förstärkning av de klassiska språk-

¹ Realskolan var enligt de utarbetade undervisningsplanerna i alla sina tre behandlade former latinfri.

kens beträngda ställning, hade i det föreliggande skolpolitiska läget skjutits åt sidan. Endast från ett håll, där man för övrigt efter tvekan funnit ett försök med lyceer önskvärt, förutsattes »därvid, att i latinlyceet latinet får börja redan i första klassen».

Emellertid fick i 1928 års stadga latinet inom lyceet en starkare ställning än vid de vanliga gymnasierna. Latinstudiet utbreddes över 5 årskurser och erhöll sammanlagt 27 veckotimmar, under det ämnet på det 4-åriga latingymnasiet omfattade 4 år med 24 och på det 3-åriga gymnasiet 3 år med 22 undervisningstimmar i veckan. Grekiskan erhöll samma plats inom de olika organisationsformerna, 2 år med tillhoppa 14 timmar. Dess ställning som tillvalsämne blev emellertid *både* på lyceet och på gymnasiet i följd av omorganisationen av studierna under de två sista läroverksåren synnerligen beskuren och oviss, varom mera nedan (jfr ock ovan s. 11 och 17). Den plats, de klassiska språken erhöillo på lyceets arbetsordning i 1928 års stadga, har sedan dess ej undergått någon förändring, om man bortser från att timtalet för latin reducerats från 27 till 26 undervisningstimmar i veckan, i samband med de förändringar, som i 1933 års stadga vidtogos beträffande de olika ämnenas plats och utrymme på lyceets och motsvarande läroverksstadiums timplaner.

Av de år 1927 beslutade lyceelinjerna ha endast två trätt i verksamhet, reallyceelinjen vid högre realläroverket i Göteborg (från höstterminen 1933) och latinlyceet vid gossläroverket i Malmö, där under läsåret 1933—1934 kretsarna 1—6 varit i verksamhet. Med upprättande av vissa bland lyceelinjerna skall för övrigt enligt riksdagsbeslut tills vidare anstå.

Här är icke platsen att söka närmare utreda de orsaker, som föranlett den ringa anslutningen till denna läroverksform. Det kanske dock bör anmärkas, att redan den ännu mycket begränsade erfarenheten rörande det 6-åriga latinlyceet kan medgiva vissa slutsatser. Arbetsbördan har för alla årsklasser varit synnerligen stor. Då avdelningarna varit *mycket* små och lärjungarna någorlunda begåvade, har, såsom kunde förväntas, resultatet blivit gott. Men så snart avdelningarna uppnå normal storlek, blir procenten underkända så stor, att det väcker betänkligheter. I detta sammanhang rörande de klassiska språkens ställning vid läroverken är det emellertid nog att betona, att lyceet i sin 6-åriga gestaltning, avsett endast för de lärjungar, vilka genomgått 6-årig folkskola, väl kan fylla en uppgift som tidsbesparare men ej såsom bärare av den tanke, vilken först fick uttryck i förslaget om lyceelinjer och förut i förslagen om de s. k. A-läroverken, nämligen en starkare ställning för latin och grekiska vid vissa läroverk än organisationen i övrigt ansågs kunna medgiva.

Sistnämnda önskemål voro desto mera grundade, som omorganisationen år 1927, fastställd i 1928 års läroverksstadga, i avsevärd grad försvagade de klassiska språkens ställning även i jämförelse med 1905 års ordning, både vad angår latin och grekiska.

Lyceerna i den nuvarande läroverksorganisationen.

De klassiska språkens nuvarande ställning vid läroverken.

Latinet.

Till synes gick latinet ganska orört igenom omorganisationen. Och någon avsikt att ytterligare beskära latinet förelåg säkerligen icke heller. Dess timtal på det 4-åriga gymnasiet bibehölls oförändrat, 24 veckotimmar. Förverkligandet av andra önskemål, bl. a. läroverkets anknytning till 6-årig folkskola som grundskola, medförde emellertid upprättandet i vid omfattning av 3-åriga gymnasier. Enligt 1927 års riksdags beslut med däri senare vidtagna jämkningar hava av de 49 läroverken (Bromma ej inräknat, jfr s. 62) med latingymnasium 19 läroverk 3-årigt latingymnasium vid sidan av 4-årigt och 5 enbart 3-årigt. I timplanen för 3-årigt gymnasium reduceras antalet timmar för latinet till 22, vilken omständighet dock betyder mindre än den, att latinstudiet sammantränges inom den korta tidrymden av 3 år. Det är ett från så gott som alla håll erkänt faktum, att studiet av latinet och de klassiska språken överhuvud har svårt att på det 3-åriga gymnasiet komma till mera givande och bestämda resultat.

Grekiskan.

Det senast anförda gäller närmast latinet men berör också intimt grekiskan, som inom det 3-åriga gymnasiets trånga ram följer omedelbart på latinet i andra ringen. Men, såsom i departementschefens anförande understrykes, drabbades detta ämne såsom enbart tillvalsämne på det differentierade gymnasiestadiet särskilt hårt av 1927 års omorganisation. I sina åt 1931 års läroverkssakkunniga givna direktiv framhöll också dåvarande departementschefen, att frågan rörande tillvalsrätten borde göras till föremål för förnyad omprövning. Enligt föreliggande erfarenhet hade den stadgade begränsningen av tillvalsrätten — ett minimiantal av 5 lärjungar för att undervisning, utan skolöverstyrelsens dispens i särskilda fall, skall få anordnas — medfört ogynnsamma följder för vissa ämnen, bl. a. grekiska. Studiet av detta ämne hade genom nämnda föreskrifter inskränkts på ett sätt, som icke vore utan våda för vår högre skolbildning. En undersökning borde därför komma till stånd, i vad mån åtgärder för hindrande av en icke önskvärd utveckling på detta område kunde och borde vidtagas.

De sakkunniga vitsordade efter särskild undersökning i sitt 1932 avgivna betänkande, att grekiskan efter den nya organisationens genomförande lidit ett avsevärt avbräck, vilket, om också icke uteslutande, dock till stor del måste tillskrivas ifrågavarande bestämmelser om rätt till tillval av ämne. De sakkunniga betona grekiskans grundläggande betydelse för all humanistisk bildning och den fara, som ur sådan synpunkt grekiskans försämrade ställning medför, samt föreslå, att undervisning i grekiska skall meddelas i näst högsta ringen, om minst 4 lärjungar anmält sig för deltagande. Sakkunniga anse, att denna utväg först må prövas, innan man bör tänka på en återgång till ställningen före 1927 års omorganisation, då ingen bestämmelse om minimiantal lärjungar för undervisningens anordnande förefanns. Föreskrift om ett minimiantal på 4 lärjungar eller det lägre antal, som skolöverstyrelsen på grund av särskilda omständigheter må kunna medgiva,

infördes ock i 1933 års läroverksstadga. Frågan om grekiskan behandlas utförligare i vårt betänkande i annat sammanhang.

I denna återblick ha endast huvudpunkterna i utvecklingen kunnat beröras och även dessa i allra största korthet och ofta blott antydningssvis. Framställningen torde dock vara behövlig för att i någon mån belysa de klassiska språkens nuvarande ställning och därmed också den föreliggande frågan om deras förstärkning vid läroverken.

Grekiskans ställning vid läroverken

I den med denna förordning till följande bestämda om läroverkens innehåll... (The following text is mirrored bleed-through from the reverse side of the page and is largely illegible due to the quality of the scan and the nature of the bleed-through.)

KAP. III.

Grekiskans ställning vid läroverken.

*Grekiskan
och det 3-
åriga gymna-
siet.*

I och med latinets förvisning från nederstadiet och framskjutande till gymnasiets begynnelsestadium följde med nödvändighet uppskov med studiet av grekiskan, vilket ämne före 1904 års omorganisation hade till sitt förfogande en 4-årig lärokurs. Då båda de klassiska språken förlades inom gymnasiet, måste studiet av grekiskan inskränkas i samma mån som utrymmet för latinstudiet minskades. Latinets och grekiskans ställning vid läroverken blev därför i högsta grad beroende av hur man löste frågan om gymnasiets anknytning till nederskolan, d. v. s. frågan om gymnasietidens längd. Alltsedan det organisatoriska spørsmålet om 4-årigt och 3-årigt gymnasium genom sakkunnigebetänkandet av år 1899 blev aktuellt, har i själva verket frågan om det 3-åriga gymnasiet ur undervisnings synpunkt blivit en fråga om de klassiska språkens möjligheter inom denna gymnasieform. Vi ha i annat sammanhang (s. 26 ff. och 31 ff.) närmare redogjort för utvecklingsgången i fråga om detta spørsmål. Här må endast åter erinras om, att uppfattningen om det 3-åriga gymnasiets svaghet ur undervisningens synpunkt, särskilt med hänsyn till latinlinjen, genomgående fått starka uttryck i sakkunnigutredningarna, i yttranden och utlåtanden från myndigheterna inom undervisningsväsendet och i statsmakternas anordningar och beslut. Erfarenheten har också givit allt kraftigare stöd åt denna uppfattning. Visserligen kan invändas, att å den 3-åriga gymnasie-linjen endast latinets får sin undervisningstid inskränkt från 4 till 3 år och sitt veckotimtal från 24 till 22, under det att möjligheterna för studiet av grekiskan äro desamma på den 3-åriga och 4-åriga latinlinjen, nämligen 7 veckotimmar under de båda sista gymnasieåren. Uppenbart är emellertid, att grekiskans ställning på det 3-åriga gymnasiet är väsentligt svagare än på det 4-åriga. Blott tvenne synpunkter behöva härvid framhållas. En lärjunge, som i det 3-åriga latingymnasiets första ring börjat latinstudiet, kan med viss rätt känna ganska stor tvekan att redan följande år tillvälja ett så krävande och för lärjungen alldeles nytt ämne som grekiska, och lika klart måste det synas vara, att själva studiet av det formrika grekiska språket avsevärt försvåras, då det skall inträda, medan ännu de första grunderna

i latinet hålla på att inhämtas eller i varje fall icke äro mera säkert inhämtade. Det var bl. a. överbäganden av sistnämnda art, som föranledde 1898 års sakkunnige att utesluta grekiska från det ordinarie 3-åriga gymnasiets timplan och i stället föreslå upprättandet av A-läroverk såsom en väsentlig beståndsdel i läroverksorganisationen och skolkommissionen, liksom redan en reservant i 1902 års kommittébetänkande, att trots den föreslagna 3-åriga gymnasieorganisationen yrka på en 4-årig kurs i latin, varigenom den 2-åriga kursen i grekiska skulle kunna på ett för detta ämne mera tillfredsställande sätt inpassas i läroverkens arbetsordning. Planerna på ett 3-årigt gymnasium voro sålunda från början förbundna med särskilda anordningar till förmån för de klassiska språken, såväl latinet som framför allt grekiskan (se vidare historiken s. 26 f). Visserligen innebar icke 1927 års omorganisation, att den 3-åriga gymnasieformen blev, vad angår latinlinjen, den dominerande, men höstterminen 1933 undervisades dock på det 3-åriga latingymnasiet vid statens läroverk 1 349 lärjungar eller nära 25 % av alla de elever, som besökte latinlinjen. Av det sagda torde framgå, att genom det rikliga upprättandet av 3-åriga latingymnasier enligt 1927 års skolreform, utan särskilda anordningar i övrigt till förmån för de klassiska språken, icke blott latinets utan även grekiskans ställning blivit i väsentlig grad försvagad i jämförelse med förhållandena före nämnda skolreform.

Än svårare följer för ämnet grekiska medförde emellertid 1927 års omorganisation av läroverken i ett annat avseende. Enligt omorganisationsbeslutet skulle nämligen undervisningen i de båda högsta ringarna omfatta dels vissa bestämda fasta läroämnen, dels vissa fritt tillvalda ämnen, och grekiskan fick sin plats bland de senare. I anledning av riksdagsbeslutet infördes därjämte i 1928 års läroverksstadga en bestämmelse därom, att undervisning i tillvalsämne skulle få anordnas, endast om minst 5 lärjungar i ringen (eller kretsen) anmält sig önska deltaga i denna undervisning, såvida icke skolöverstyrelsen på grund av särskilda omständigheter härifrån medgäve undantag. Varje lärjunge hade skyldighet att deltaga i undervisningen, utom i de 5 fasta ämnena, i 3 tillvalsämnena, fakultativt i 2 tillvalsämnena, om det ena av dessa var grekiska.

Dessa bestämmelser om ett visst minimiantal anmälda lärjungar för tillvals rätt visade sig snart i praktiken medföra mindre lyckliga konsekvenser för ämnet grekiska. Redan år 1930, det första år då bestämmelserna skulle även för det 4-åriga latingymnasiet, d. v. s. i full utsträckning, tillämpas, ingåvo ett antal rektorer, i anledning av skolöverstyrelsens avslag på framställd begäran att få anordna undervisning i grekiska, särskilda underdåniga framställningar med anhållan, att undervisning i ämnet måtte under läsåret 1930—1931 få anordnas i näst högsta ringen vid deras läroverk utan hinder därav, att antalet anmälda lärjungar icke uppgick till 5. I nämnda framställningar framhöllos vådorna ur skilda synpunkter av den utveckling, som för grekiskans vidkommande inletts med de nya bestämmelserna. Den gamla

*Grekiskan
och 1927
års omor-
ganisation.*

*Verkning-
arna av be-
stämmel-
serna om
tillvals rätt.*

helklassiska linjen hotades med avskrivning vid många läroverk, om grekiskan under någon följd av år på grund av den stadgade begränsningen av tillvalsrätten ej kunde få upptagas på läroverkets arbetsordning. Kungl. Maj:t medgav också för läsåret 1930—1931 i 4 fall dispens från bestämmelserna om minimiantalet 5 anmälda lärjungar, i 2 av dessa fall gällande avdelningar på blott 3 lärjungar.

Skolöverstyrelsens utredning år 1930.

I anledning härav och även med hänsyn till de starkt motiverade önskemål rörande grekiska språkets ställning som tillvalsämne vid läroverken, som från åtskilliga andra håll gjorts gällande, anbefalldes Kungl. Maj:t den 30 augusti 1930 skolöverstyrelsen att verkställa utredning, huruvida särskilda bestämmelser — vid sidan av de föreskrifter angående tillvalsrätten, som lämnades i § 9 B i 1928 års stadga — kunde anses påkallade i fråga om undervisningen i grekiska vid rikets högre allmänna läroverk. I cirkulärskrivelse den 15 september s. å. infordrade skolöverstyrelsen yttrande i frågan från kollegierna och rektorerna vid samtliga läroverk med latin-gymnasium. I de till skolöverstyrelsen avgivna svaren betonades starkt grekiskans bildningsvärde och betydelse för all humanistisk bildning liksom grekiskans särställning i förhållande till andra tillvalsämnena. Av kollegierna vid de 42 läroverk, som från höstterminen 1930 ägde latin-gymnasium, förordade också alla utom ett revision och uppmjukning av bestämmelserna om tillval för grekiskans del, och ej mindre än 20 kollegier uttalade sig bestämt för generellt upphävande, d. v. s. för samtliga läroverk, av stadgans minimibestämmelser i fråga om detta ämne. Till skolöverstyrelsen hade också inkommit ett flertal till Konungen ställda skrivelser, särskilt från universitetshåll, alla utmynnande i hemställan om att ökade möjligheter måtte beredas latin-gymnasiets lärjungar att erhålla undervisning i grekiska och de flesta direkt yrkande på slopandet av begränsningen för tillvalsrätten i detta fall. Skolöverstyrelsen avgav den 26 november 1930 utlåtande med utredning i ärendet. Häri hemställde överstyrelsen, att för närvarande inga nya bestämmelser i fråga om undervisningen i grekiska språket vid rikets högre allmänna läroverk måtte utfärdas. Sedan Kungl. Maj:t medgivit undervisning i grekiska åt undertaliga avdelningar (se ovan s. 41) och sålunda i viss mån tillmötesgått de från åtskilliga håll framställda önskemålen beträffande grekiskans ställning som tillvalsämne, ansågo sig överstyrelsen kunna tills vidare i begränsad utsträckning, med begagnande av sin stadgenliga rätt att medgiva undervisning i tillvalsämne för mindre än 5 lärjungar, i den mån medel finnas tillgängliga och det prövas lämpligt och önskvärt, sörja för att undervisning i grekiska anordnas vid ett icke alltför begränsat antal läroverk. Det syntes överstyrelsen mindre lämpligt att vidtaga ändring av stadgans nu ifrågavarande bestämmelser, innan större erfarenhet om deras verkningar vunnits. Överstyrelsen hade vidare för avsikt att framdeles göra bruk av sin rätt att i vissa fall begränsa lärjungarnas fria tillvals rätt genom att ordna tillvalsämnena i grupper, och överstyrelsen

fann det icke uteslutet, att härvid ett så stort antal lärjungar komme att välja en tillvalsgrupp med grekiska, att undervisning i detta ämne utan särskilt tillstånd kunde anordnas. De närmaste årens erfarenheter skulle förmodligen giva nytt material för bedömandet av grekiska språkets ställning som läroämne vid våra läroverk, varför även ur den synpunkten skäl förelåge att icke för närvarande gå till ändring av tillvalsföreskrifterna.

Kungl. Maj:t hänsköt emellertid frågan till ytterligare utredning av de enligt Kungl. Maj:ts beslut den 19 juni 1931 tillkallade läroverkssakkunniga och för utarbetande av metodiska anvisningar till gällande undervisningsplaner för de allmänna läroverken m. m. I det anförande till statsrådsprotokollet, i vilket dåvarande departementschefen angav riktlinjerna för utredningen, berördes också bestämmelserna om lärjunges tillvals rätt, och departementschefen underströk särskilt grekiskans ogynnsamma ställning som tillvalsämne: »Enligt föreliggande erfarenhet har den nu stadgade begränsningen av tillvals rätten visat sig medföra ogynnsamma följder för vissa ämnen, bland andra grekiska, vars studium genom nämnda bestämmelser inskränkts på ett sätt, som icke är utan vådor för vår högre skolbildning och för det mål densamma är avsedd att sträva till. Det synes mig därför påkallat, att en undersökning kommer till stånd, i vad mån åtgärder för hindrande av en icke önskvärd utveckling på detta område kunna och böra vidtagas.»

De sakkunniga ansågo sig förhindrade att framlägga förslag om upphävande av gällande bestämmelser i fråga om tillvals rätten, för så vitt det skulle omfatta *samtliga* tillvals ämnen, då en sådan åtgärd skulle stå i uppenbar strid med det syftemål, som låge till grund för riksdagens beslut rörande anordningen av undervisningen i tillvalda ämnen. Däremot syntes hinder icke förefinnas för att i fråga om *enstaka* ämnen det stadgade minimiantalet finge nedsättas, alltså den begränsade nedsättning, som departementschefen tydligen åsyftat, då han på tal om den föreskrivna begränsningen av tillvals rätten särskilt framhöll de ogynnsamma följder, denna medförde »för vissa ämnen, bland andra grekiska».

Beträffande just ämnet *grekiska* framhålla de sakkunniga, med anförande av belysande sifvertabläer, att statistiken på ett övertygande sätt vitsordar, att detta ämne efter den nya organisationens genomförande lidit ett avsevärt avbräck, vilket, om också icke uteslutande, dock till stor del måste tillskrivas de nya bestämmelserna om tillvals rätt. Under det att antalet lärjungar, som under läsåren 1925—1930 läste grekiska, höll sig tämligen stabilt, inträdde i och med höstterminen 1930, då de nya bestämmelserna om tillvals rätt i 1928 års stadga trädde i kraft över hela gymnasiorganisationen, en påtaglig minskning i antalet »greker». Om en ändring till det bättre skulle åstadkommas, måste enligt de sakkunniga en lindring i gällande bestämmelse om minimiantalet betraktas som ofrånkomlig. De tvenne förutsättningar, som måste föreligga för att göra en sådan undantagsbe-

1931 års
läroverks-
sakkunniga.

stämmelse försvarbar, vore för grekiskans del uppenbarligen tillfinnandes. Å ena sidan betona de sakkunniga grekiskans *särställning* i olika avseenden bland läroämnena på gymnasiet och speciellt dess ogynnsamma ställning som tillvalsämne i förhållande till de andra ämnena, som kunna bliva föremål för lärjungarnas tillval, ett förhållande, vartill vi senare återkomma. Å andra sidan ägde, enligt de sakkunnigas uppfattning, grekiskan jämväl sådant *bildningsvärde*, att den minskning av ämnets studium, som ägt rum, »medförde vådor för vår högre skolbildning och för det mål densamma är avsedd att sträva till». Då de sakkunniga närmare utveckla denna sida av frågan om grekiskans ställning vid läroverken, hänvisa de också till de särskilda yttrandena i ärendet från läroverkskollegierna och rektorena och till de underdåniga framställningar, vilka ovan (s. 42) omnämnts, alla starkt betonande grekiskans centrala betydelse inom det humanistiska forsknings- och bildningsområdet och utmynnande i hemställan om ökade möjligheter för studiet av grekiska på latingymnasiet.

För den ändring av gällande tillvalsbestämmelse, som sålunda för grekiskans del vore erforderlig, syntes de sakkunniga tre vägar stå öppna: att generellt upphäva bestämmelsen om minimiantalet för tillvals rätt, att partiellt (d. v. s. för vissa läroverk) upphäva densamma, att vidtaga en sänkning av det stadgade minimiantalet. De sakkunniga förordade den senare utvägen och föreslog en sänkning av minimiantalet anmälda lärjungar från 5 till 4, vad anginge ämnet grekiska (samt fysik och kemi på realgymnasiet). En sådan åtgärd skulle enligt de sakkunniga, på samma gång den i någon mån tillgodosåge de statsekonomiska synpunkterna, vara ett effektivt medel att bereda ett större antal lärjungar möjlighet till undervisning i grekiska. Såsom motivering för valet av siffran 4 som minimigräns för tillvals rätt hänvisades till vissa å sid. 345 f. i betänkandet meddelade tablåer. Vi återkomma senare till denna fråga om minimigränsens fixering och betydelse för vidgade möjligheter till studiet av grekiska vid läroverken. Slutligen bör anmärkas, att denna föreslagna sänkning av minimiantalet från 5 till 4 åtföljdes, såsom framgår av de sakkunnigas förslag till ändringar i 1928 års läroverksstadga, av förslag till upphävande av stadgans bestämmelse, att skolöverstyrelsen på grund av särskilda omständigheter må äga rätt att medgiva undervisning i tillvalsämne för »lägre antal» än 5, enligt vilken bestämmelse överstyrelsen dock hade möjlighet att medgiva undervisning i grekiska för avdelning på mindre än 4 lärjungar.

1933 års
läroverks-
stadga.

I nu gällande läroverksstadga (av år 1933) upptogs de sakkunnigas förslag om minimigränsens sänkning från 5 till 4 beträffande grekiskan å latingymnasiet (samt fysik och kemi å realgymnasiet), dock alltjämt med det från 1928 års stadga hämtade tillägget: »eller det lägre antal, som skolöverstyrelsen på grund av särskilda omständigheter må kunna medgiva».

De sakkun-
niga.

I sitt anförande till statsrådsprotokollet har nu departementschefen åter upptagit frågan om grekiskans ställning som tillvalsämne och betonat de

svåra följder, som 1927 års omorganisation av undervisningen inom de båda högsta ringarna och de i anledning av denna omorganisation utfärdade bestämmelserna om inskränkning i lärjungarnas tillvals rätt medfört för studiet av grekiska vid våra gymnasier. I enlighet med departementschefens uttalande ha vi underkastat frågan förnyad omprövning. Frågan är också i en utredning rörande en förbättrad ställning för de klassiska språken vid läroverken av fullständig central betydelse. Såsom redan av det sagda framgår, ha genom de nya anordningarna möjligheterna till studium av grekiska försvårats och inskränkts i en grad, som i vida kretsar väckt allvarliga bekymmer. Får utvecklingen fortgå i samma riktning som hittills, hotas detta för teologisk och klassisk bildning helt grundläggande och för all humanistisk bildning centrala ämne med uteslutning från arbetsordningen vid ett mycket stort antal läroverk.

För att belysa grekiskans ställning före och efter genomförandet av 1927 års omorganisation av studierna på det högsta gymnasiestadiet, dit studiet av grekiskan i sin helhet sedan 1904 års skolreform är förlagt, meddelas här nedan vissa statistiska uppgifter. Dessa äro lämnade dels av 1931 års läroverkssakkunniga i deras betänkande, dels av skolöverstyrelsen och dels, vad angår de senaste åren, på vår begäran i en cirkulärskrivelse den 8 januari 1934, av rektorerna vid de 49 läroverk, som höstterminen 1933 voro försedda med latinalgymnasium. Antalet lärjungar, som vid de högre allmänna läroverken studerade grekiska läsåren 1925—1934 och som före den 1 april 1934 anmält sig för deltagande i undervisningen i grekiska i näst högsta ringen läsåret 1934—1935, framgår av följande tablå. I en särskild kolumn ha vi meddelat antalet »latinare» från och med läsåret 1929—1930. Av siffrorna framgår, att latinalgymnasiet varit stätt i mycket stark tillväxt, medan däremot antalet »greker» inom samma gymnasium visar våldsamt nedgång:

*Grekiskans
försämrade
ställning.
Statistiska
uppgifter.*

I.

Läsåret ¹	Antal greker i		Summa greker	Summa lärjungar å latinalgymnasiet
	näst högsta ringen	högsta ringen		
1925—1926.....	267	219	486	—
1926—1927.....	304	264	568	—
1927—1928.....	259	294	553	—
1928—1929.....	251	244	495	—
1929—1930.....	268	242	510	4 085
1930—1931.....	149	279	428	4 250
1931—1932.....	166	137	303	4 542
1932—1933.....	137	153	290	4 975
1933—1934.....	163	123	286	5 406
1934 ²	157	—	—	—

¹ Siffrorna gälla närmast höstterminen av anförda läsår.

² Uppgiften avser, som nämnts, antalet lärjungar, som vårterminen 1934 anmält sig för deltagande i undervisningen i grekiska läsåret 1934—1935 jämte beräknat antal kvar-sittare.

Under 5-årsperioden 1925—1930 höll sig, som synes, antalet »greker» tämligen stabilt. I och med höstterminen 1930, då stadgandet om minimiantal för tillvals rätt vann tillämpning för näst högsta ringen även rörande det 4-åriga gymnasiet, sjunker siffran tillträdande greker i jämförelse med föregående år från 268 till 149. Läsåret 1931—1932 hade ifrågavarande bestämmelse med sina verkningar nått även högsta ringen, d. v. s. hela det differentierade gymnasiet, och totalsumman greker minskas i jämförelse med läsåret 1929—1930, då minimibestämmelsen ej i nämnvärd grad hunnit göra sig gällande, från 510 till 303. Efter läsåret 1931—1932 visar totalsumman greker en fortgående minskning. Något gynnsammare ter sig läget, om man endast ser till antalet greker i näst högsta ringen, i det att efter den våldsamma minskningen från 268 till 149 läsåret 1930—1931 siffrorna för följande läsår äro resp. 166, 137 och 163. Den mindre ökning, 163 greker, som läsåret 1933—1934 uppvisar, beror emellertid bl. a. på att ämnet grekiska nu för första gången förekommer vid några nyupprättade latinläroverk men sammanhänger väl också med de något vidgade möjligheterna till undervisning i grekiska, som 1933 års läroverksstadga öppnade genom sänkning av minimiantalet från 5 till 4 anmälda lärjungar. Redan av det anförda framgår enligt vår mening på ett övertygande sätt, att studiet av grekiskan efter den nya organisationens genomförande trängts tillbaka i oroväckande grad. Uppenbart är också, att förhållandet måste till väsentlig del tillskrivas bestämmelsen om minimiantal för rätt till undervisning i ämnet.

I måhända än starkare belysning framträda de genom den stadgade minimigränsen minskade möjligheterna till studium av grekiska, om man ser till antalet statsläroverk, vid vilka undervisning i ämnet i näst högsta ringen kunde meddelas före och efter omorganisationens genomförande höstterminen 1930:

II.

Höstterminen	Antal läroverk, där undervisning i grekiska meddelades i näst högsta ringen	Antal läroverk med latinlinje
1925	32	32
1926	32	32
1927	31	32
1928	33	33
1929	34	35
1930	24	42
1931	25	46
1932	24	46
1933	26 ²	49
1934 ¹	28 ²	49

¹ Enligt anmälningarna vårterminen 1934; jfr noten ovan s. 45.

² Samläsning läsåret 1933—1934 mellan goss- och flickläroverken i Hälsingborg, läsåret 1934—1935 mellan goss- och flickläroverken i Örebro.

Av tablån framgår, att under 5-årsperioden 1925—1930 grekiska lästes nästan undantagslöst vid alla rikets läroverk, där latinlinje var upprättad. Grekiskan inträdde normalt i näst högsta ringen och konstituerade den helklassiska linje (A-linjen), vilken också i enlighet med 1904 års läroverksreform klart utformats som en för vissa studier och levnadsbanor särskilt lämpad bildningslinje. I och med statens övertagande av vissa kommunala gymnasier samt upprättandet av nya läroverk med latingymnasier ha visserligen de statliga latingymnasiernas antal ökats i betydande grad, men samtidigt ha möjligheterna till studium av grekiska avsevärt inskränkts. Efter höstterminen 1930 är den gamla helklassiska linjen årligen faktiskt satt ur funktion vid ett antal latingymnasier, som närmar sig hälften av de förefintliga.

Härvid bör märkas, att det icke är samma läroverk, som för varje år meddela undervisning i grekiska. Av de 25 läroverk, vid vilka höstterminen 1931 gavs undervisning i ämnet i näst högsta ringen, ha endast 18 grekiskan upptagen på arbetsordningen för samma ring följande läsår. Östermalms, Uppsala, Norrköpings, Eksjö, Härnösands, Karlskrona och Sundsvalls läroverk ha nämligen ingen undervisning i grekiska i näst högsta ringen läsåret 1932—1933, men 7 (6) andra träda till i stället, nämligen Hälsingborgs gossläroverk och Hälsingborgs flickläroverk, som genom samläsning uppnå minimiantalet 5, samt läroverken i Örebro, Halmstad, Kristianstad, Västerås och Ystad. För läsåret 1933—1934 te sig förändringarna beträffande samma ring så: läroverken i Örebro, Borås, Kristianstad, Uddevalla, Umeå och Ystad samt Stockholms flickläroverk utträda nu ur kretsen av gymnasier, som ge undervisning i grekiska, men i deras ställe komma läroverken i Uppsala, Falun, Karlskrona, Landskrona, Strängnäs, Sundsvall och Visby samt Kungsholmens läroverk, som nu för första gången har grekiska på schemat, jämte det senare (1931) upprättade gymnasiet i Kristinehamn. Det är ej minst denna ambulatoriska tillvaro, denna karaktär av tillfällighet, som är så riskabel för ämnet och så förvirrande och oläglig för lärjungarna och deras målsmän, vilka i de flesta fall varje år äro i ovisshet om huruvida grekiskan ett följande läsår kommer att vid hemortens läroverk studeras. Denna sida av frågan betonas starkt av flera rektorer.

Ovan har framhållits och statistiskt bestyrkts, att före omorganisationen grekiskan i full överensstämmelse med gymnasieorganisationens syfte så gott som undantagslöst inträdde i näst högsta ringen vid varje latingymnasium och konstituerade en särskild linje, den helklassiska. Härvid inträffade ofta, att undervisning i grekiska meddelades avdelningar, som icke nådde upp till minimiantalet 5 lärjungar (enligt 1928 års stadga), resp. 4 (enligt 1933 års stadga):

III.

Höstterminen	Antal avdelningar i näst högsta ringen med					Antal latinläroverk
	5 lärj. eller däröver	4 lärj.	3 lärj.	2 lärj.	1 lärj.	
1925	21	5	4	—	2	32
1926	27	3	—	1	1	32
1927	19	5	2	3	2	32
1928	23	4	1	4	1	33
1929	26	5	2	—	1	35

Statistiken för 5-årsperioden visar, att varje år ett i förhållande till antalet läroverk med latinlinje betydande antal »undertaliga» avdelningar fingo undervisning i grekiska, sammanlagt under perioden 46 avdelningar, alla understigande minimiantalet enligt 1928 års stadga och 24 enligt nu gällande bestämmelse. Förhållandet ansågs emellertid helt naturligt på grund av grekiskans särställning på schemat och dess uppgift som centralämne på en särskild utbildningslinje, vilken normalt skulle vid varje latingymnasium företrädas.

Från höstterminen 1930 inträder i detta liksom i andra hänseenden en avgjord förändring till det sämre i grekiskans ställning vid läroverken. Antalet latingymnasier ökas högst väsentligt (höstterminen 1929: 35, höstterminen 1933: 49), men antalet grekavdelningar i näst högsta ringen minskas trots detta i mycket betydande grad i jämförelse med förhållandena före nämnda termin, då ju minimibestämmelsen för tillvals rätt fick full tillämpning:

IV.

Höstterminen	Antal avdelningar i näst högsta ringen med					Antal läroverk med latinlinje
	5 lärj. eller däröver	4 lärj.	3 lärj.	2 lärj.	1 lärj.	
1930	15	7	2	—	—	42
1931	19	6	1	—	—	46
1932	15	6	3	—	—	46
1933	18	6	2	—	—	49
1934 ¹	16	11	1	—	—	49

Avdelningar under minimigränsen bero dels på erhållen dispens från ifrågavarande bestämmelse om visst antal anmälda för rätt att tillvälja ämnet, dels därpå, att av på vårterminen anmälda lärjungar någon icke flyttats till näst högsta ringen eller avgått från läroverket. Beträffande avdelningar på 3 lärjungar föreligger dispens i alla fallen utom 2 (1 fall år 1932 och 1 år 1933). Av antalet avdelningar på 4 lärjungar läsåren 1930—1933 ha 7 tillkommit på dispens och de återstående på grund av andra ovan-

¹ Enligt anmälningarna vårterminen 1934.

nämnda orsaker. Dispensen för läsåret 1930 gavs i 4 fall, efter avslag hos skolöverstyrelsen, på särskild underdånig framställning av Kungl. Maj:t (se ovan s. 42).

Ovan lämnade redogörelse ger tydligt vid handen, att grekiskans ställning vid läroverken efter omorganisation av undervisningen på det högre gymnasiestadiet blivit i hög grad beskuren och osäker. Då 1931 års läroverkssakkunniga föreslog sänkning av minimiantalet från 5 till 4 såsom ett effektivt medel att bereda ett större antal lärjungar möjlighet till undervisning i grekiska, åberopades (betänkandet s. 350) som motivering för fixerandet av denna minimigräns dels det stora antalet grekavdelningar på 4 lärjungar under läsåren 1925—1930 (22 avdelningar på 4 lärjungar mot 24 avdelningar med lägre antal lärjungar än 4: se tabellen s. 48), dels en tablå över lärjungeantalet i de olika avdelningarna i näst högsta ringen höstterminerna 1930 och 1931 (se vår tablå närmast ovan, s. 48), då avdelningarna på 4 visade sig talrika i jämförelse med avdelningar med lägre antal lärjungar. En sänkning av minimigränsen från 5 till 4 skulle därför, enligt de sakkunniga, medföra en avsevärd ökning i antalet greker, då däremot det tillskott, som ytterligare skulle vinnas genom sänkning av minimigränsen till 3 eller 2, vore alltför litet att motivera en sådan. I förstnämnda fallet må emellertid ihåggkommas, att 24 avdelningar med mindre antal lärjungar än 4 dock finge undervisning i grekiska och att dessa avdelningar i regel, som väntat, tillhörde de medelstora och mindre latingymnasierna, vilkas lärjungar med en minimigräns på 4 helt utestängdes från möjligheten att vid hemortens läroverk få den utbildning, de önskat. Och vad angår det stora antalet avdelningar på 4 lärjungar höstterminerna 1930 (7) och 1931 (6), i jämförelse med fåtalet på 3 lärjungar (3 avdelningar under de båda åren), kan detta förhållande i ingen mån åberopas som bevis för effektiviteten av minimigränsens sänkning från 5 till 4. Såväl den relativa rikligheten av avdelningar på 4 lärjungar som sällsyntheten resp. frånvaron av avdelningar med lägre antal lärjungar beror nämligen på att under dessa år bestämmelsen om ett minimiantal av 5 anmälda lärjungar gällde för tillvals-rätten av grekiska och undertaliga avdelningar sålunda endast under särskilda omständigheter kunde komma till stånd. Beviskraft få i sådant avseende de anförda siffrorna endast under den förutsättningen, att lärjungar i färre antal icke anmält sig eller i annan form till rektor icke framfört önskan om tillval av grekiska. På grund av de uppgifter, som på vår begäran rektorerna vid de 49 nuvarande läroverken med latingymnasium lämnat, kan emellertid följande tablå lämnas över antalet lärjungar, som anmält sig till undervisning i ämnet men på grund av bestämmelsen om minimiantal vägrats sådan undervisning vid läroverket. I statistiken äro inräknade några få fall, där icke formlig anmälning skett men där rektor uppger visst antal lärjungar, som vid det förberedande ämnesvalet framställt önskan om tillval av grekiska men avstått från anmälan som »utsiktslös» och därför tillvalt

*Tillvals-
bestämmel-
serna och
»underta-
liga» avdel-
ningar.*

andra ämnesgrupper utan grekiska (eller avgått till annat läroverk, där grekiska lästes):

V.

Höstterminen	Antal anmälda avdelningar med			
	4 lärjungar	3 lärjungar	2 lärjungar	1 lärjunge
1930.....	—	4	4	2
1931.....	—	2	5	3
1932.....	2	3	7	1
1933.....	—	5	5	5

Tablån ger vid handen, att bestämmelsen om minimiantal för tillvals rätt utestängt från möjlighet till undervisning i grekiska vid hemortens läroverk under 4-årsperioden: 2 avdelningar på 4, 14 avdelningar på 3, 21 avdelningar på 2 lärjungar och 11 avdelningar på 1 lärjunge. Siffrorna ange dock, såsom vi senare i annat sammanhang närmare skola utveckla, icke ens tillnärmelsevis riktigt antalet lärjungar, som faktiskt vägrats undervisning i grekiska vid sina läroverk. I åtskilliga fall¹ ha lärjungar, då det ej visat sig görligt att bland kamraterna i latinringen uppdriva stadgat minimiantal för tillvals rätt av grekiska, nödgats lämna hemortens läroverk och sökt sig till annat läroverk, »där undervisning i grekiska säkrast kunde påräknas». Från ett par läroverk upplyses, att man under läsåret 1933—1934 av hänsyn till lärjungarnas önskemål och behov för vidare studier anordnat enskild undervisning i grekiska utanför arbetsordningen, varvid i ett fall särskilt antecknats, att vederbörande lärare i klassiska språk meddelat denna undervisning »gratis».

*Syftet med
1927 års
omorgani-
sation.*

Det bör särskilt framhållas, att den försämrade ställning, grekiskan kommit att intaga genom den nya organisationen av den högre gymnasieundervisningen, ingalunda var förutsatt såsom en nödvändig följd av den nya ordningen. Då riksdagen år 1927 angav grundprinciperna, enligt vilka omorganisationen borde äga rum, framhölls såsom det viktigaste syftet att skapa ett rörligare linjesystem: att kring en kärna av obligatoriska ämnen, fasta ämnen, genom lärjungarnas fria tillval gruppera sådana ämnen, tillvalsämnen, som mera återspeglade de individuella anlagen och kunde ha betydelse för en blivande levnadsbana. Till de senare fördes på latinlinjen grekiska. En organisation av gymnasiet i enlighet med de av riksdagen givna grunddragen »skulle kunna giva tillräckligt utrymme åt lärjungarnas personliga önsknings och behov med tanke på deras framtida verksamhet och jämväl tillgodose individuella studieintressen, samtidigt som garantier funnes för att de allmänna krav på gymnasieundervisningens omfattning bleve fyllda, vilka med rätta kunna ställas på densamma». Redan den så-

¹ Enligt uppgift från 6 rektorer, vilka i sina svar på vår rundskrivelse, utan fråga från vår sida i sådant avseende, omnämnt även detta förhållande.

lunda av riksdagen angivna innebörden i gymnasiereformen utesluter varje syftning på sådan inskränkning av grekiskans studium, att en enligt 1904 års organisation med hänsyn till teologiska, klassiska och andra humanistiska studiebanor och bildningsmål klart utformad studielinje, den helklassiska, skulle ställas på indragning, detta desto mindre som ända från 1905 års skolordning till vår tid intet uttalande från myndigheter för inskränkning av det klassiska studiet föreligger utan problemet tvärtom varit att vid de organisatoriska förändringar, som av skilda anledningar genomförts, söka mildra deras verkningar för latin och grekiska (se s. 58). Det torde få anses som uppenbart, att riksdagen vid angivande av de nämnda grundprinciperna för omorganisationen på intet sätt avsett en inskränkning av möjligheterna för studiet av grekiska, då ju meningen med reformen uttryckligen angavs vara att ge vidgat utrymme åt skilda individuella intressen och bildningsmål.

För att man emellertid vid mängden av tillvalsämnen kring den fasta kärnan av obligatoriska ämnen skulle kunna undgå ett alltför stort antal ämneskombinationer, syntes det riksdagen nödvändigt, »att det uttryckligen stadgades, att tillval av ämne ej må ske, om därigenom särskild undervisning skulle komma att anordnas för ett alltför ringa antal lärjungar». Riksdagen fastslog sålunda ingen bestämd siffra som minimiantal för tillvals rätt och ingick ej heller vid angivande av huvuddragen för reformen på frågan om de olika tillvalsämnenas olikartade ställning och möjligheter i den nya organisationen, en fråga, som blev aktuell först sedan den i anledning av riksdagens nämnda uttalande i läroverksstadgan föreskrivna, ovan närmare belysta begränsningen av tillvals rätten visat sina ogynnsamma följder för särskilt grekiskan.

Grekiskans *särställning* bland läroämnena på gymnasiet har, såsom redan av det anförda framgår, starkt betonats av från skilda håll gjorda yttranden och framställningar och senast av 1931 års läroverkssakkunniga.

*Grekiskans
särställning
bland läro-
ämnena.*

Grekiskan och filosofien äro de enda ämnen, som studeras blott på det differentierade gymnasiet. Alla andra ämnen får lärjungen göra bekantskap med redan i realskolan och sedermera i den odifferentierade delen av gymnasiet, varför lärjungen i sådana ämnen har lättare att på den lagda grunden utvidga sina kunskaper. Studiet av grekiska och filosofi skall däremot börja i och med valfrihetens inträde, och hela deras tillvaro som läroämnen är alltså för varje år helt beroende av det skiftande och alltid oberäkneliga antal lärjungar, som anmäla sig för undervisning i dessa ämnen. Filosofien har emellertid, i likhet med de flesta andra tillvalsämnen, en förmånligare ställning, när detta ämne kan samla rekryter från både latin- och realgymnasiet. Ämnets låga timtal gör det också till ett särskilt lämpligt samt också ofta valt tilläggsämne. Grekiskan hämtar däremot sitt lärjunge-material enbart från latingymnasiet, och ett lika strängt fasthållande av den numeriska synpunkten i fråga om detta ämne som beträffande andra till-

valsämnen blir, som ovan visats, en fullständig spärr för studiet av grekiska vid ett mycket stort antal läroverk. Grekiskans särställning framhäves ytterligare genom ett högre timalt än något annat ämne på läroverkets schema. I följd härav medgav 1928 års stadga de lärjungar, som tillvalde grekiska, rätt att inskränka antalet tillvalsämnen till 2, en rätt, som enligt 1933 års stadga blivit regel: ämneskombinationer, bestående av grekiska och ännu ett ämne, äro fullt likställda med övriga, 3 ämnen omfattande, ämnesgrupper. Förhållandet anger grekiskans särställning och karaktär av huvudämne för dem, som tillvälja ämnet, något som än starkare framträder i belysning av den tidigare ordningen, då staten uppehöll en särskild helklassisk linje (A-linjen), oberoende av antalet lärjungar. Såsom ovan framhållits, ha icke heller de vidtagna förändringarna i gymnasieorganisationen avsett att strypa en bildningslinje, vars existens ansetts nödvändig för vissa studie- och levnadsbanor. Även en annan omständighet bör påpekas. Om, såsom ett par rektorer framhålla, på latinlinjen stadgat minimiantal ej kan uppnås för tillval av t. ex. biologi eller kemi, så kan dock lärjunge, som önskar delta i undervisning i dessa ämnen, erhålla sådan genom stadgeenlig samläsning med lämplig realring. Sådan samläsning praktiseras också och mildrar alltså verkningarna av begränsningen för tillvalsrätten för sådana ämnens vidkommande. En »latinare», som önskar studera grekiska, är däremot, vad angår möjligheterna att förverkliga denna önskan, helt beroende av att det finnes 3 likasinnade kamrater på hans egen linje. Det bör heller icke glömmas, att de ämneskombinationer, som enligt gällande stadga upptaga grekiska jämte ett annat ämne, grekiska-tyska, grekiska-engelska, grekiska-filosofi, trots inskränkningen till 2 tillvalsämnen enligt timplanerna ha det största förekommande antalet veckotimmar i läroämnena å det differentierade gymnasiet, varför kombinationerna med grekiska av lärjungarna anses som betungande i och för sig, och särskilt om lärjungen anser sig för sina framtida behov böra medtaga ett tredje ämne som tilläggsämne.

Grekiskans särställning framträder, såsom redan antytts, även däri, att lärjungar, vilka ej under skoltiden på grund av tillvalsbestämmelserna kunna erhålla önskad och för deras framtida levnadsbana behöflig undervisning i grekiska, hava särskilda svårigheter att senare förvärva sig erforderliga kunskaper i ämnet. De ha att efter studentexamen gripa sig an med ett stort nytt ämne, av vilket ej ens elementerna inhämtats i skolan. Vare sig nu de elementära kunskaperna i grekiska språket inhämtas på privat väg eller genom deltagande i till högskolorna förlagda snabbkurser, betyder detta: avsevärt förlängd studietid, ökade studiekostnader och dock avgjort sämre studieresultat, vilket från universitetshåll och läroverksskollegier och även av 1931 års läroverkssakkunniga särskilt framhållits. I hög grad hinderligt och betungande blir denna komplettering för blivande klassiska filologer och än mer för de teologie studerandena, vilka ock måste påbörja

studiet av hebreiska. Överhuvud kan man göra det påståendet, att grekiskans ställning i svenskt kulturliv i väsentligaste grad beror på ämnets möjligheter att få göra sig gällande på läroverksstudiet.

De vådor för vår högre skolbildning och för studierna inom de teologiska och humanistiska vetenskapsgrenarna, som inskränkningen av grekiskans studium vid läroverken medför, ha ovan på skilda ställen framhållits. Vi hänvisa i sådant avseende också till 1931 års läroverkssakkunnigas betänkande (s. 347), där grekiskans bildningsvärde och centrala betydelse starkt framhävas, och till de i nämnda betänkande återopade, år 1930 avgivna sällsynt enhälliga framställningarna och yttrandena från målsmännen för de skilda teologiska och humanistiska disciplinerna vid våra universitet och högskolor samt från kollegierna vid rikets högre läroverk (ovan s. 42).

Här, i en utredning angående en förbättrad ställning för de klassiska språken vid läroverken, må emellertid särskilt betonas, vilket även 1931 års läroverkssakkunniga framhållit, att bristande kännedom om grekiskt språk och grekisk kultur alltid måste medföra menliga följder även för latinstudiet i läroverk och vid universitet. Kunskaper i grekiska äro för studier i latin alltid önskvärda och för djupare inträngande i ämnet oundgängliga. Som en följd härav har det varit en av ämnenas sakliga sammanhang fullt be- tingad tradition, att i lärartjänster latin och grekiska som regel kombineras. Om nu grekiska under de yttre omständigheternas tvång allt mer tränges undan från latingymnasiets schema, kommer sannolikt denna ämneskombination att i allt större utsträckning ersättas av andra kombinationer, omfattande latin och ett annat med latinet ur saklig synpunkt mindre samhörande ämne. Betecknande för läget i detta avseende är, att man redan, med hänsyn till grekiskans försvagade ställning, ansett sig böra råda läraraspiranterna i klassiska språk att beakta, att kombinationen latin-grekiska tydligen icke längre motsvarar »något behov vid flertalet läroverk» utan bör lämna plats för kombinationen latin och modersmålet, »vilket senare ämne ju väl behövs». En sådan utveckling skulle föra med sig, att blivande latinlärare avstå från studiet av grekiska vid universiteten och i stället kombinera latinet med ett annat ämne, som visserligen mindre motsvarar latinstudiernas krav men dess bättre motsvarar kombinationerna i lärartjänsterna. Läroverken skulle med andra ord komma att i allt större utsträckning sakna tillgång på den grupp allsidigt utbildade klassiska filologer, vilkas universitetsexamina omfatta båda de klassiska språken jämte klassisk fornkunskap och antikens historia, vilket viktiga ämne är obligatoriskt i just denna ämnesgrupp (ovan s. 15). Latinundervisningen skulle mångentades komma att handhavas av lärare med latin som biämne och utan nödig utbildning i grekiska. Vad den antydda utvecklingen skulle betyda för de klassiska studierna såväl vid läroverken som vid högskolorna liksom överhuvud för den klassiska och humanistiska bildningen i vårt land, ligger i öppen dag.

Grekiskans betydelse som läroämne vid läroverken.

Även en annan synpunkt bör i detta sammanhang beaktas. Om grekiskan i följd av sin särställning vid tillvalet under något eller några år försvunnit från ett läroverks arbetsordning, är genast ämnets ställning försvagad i mycket högre grad än vad tillvalsbestämmelserna i och för sig ange. Traditionen är bruten. Ämnet har skjutits åt sidan i lärjungarnas, målsmännens och lärarnas intressesfär. För ett återknytande av traditionen kräves särskilt intresse för ämnet hos läroverkets rektor, lärjungarnas upplysning före tillvalet om grekiskans betydelse för fortsatta studier ej blott i teologi utan även i humanistiska ämnen överhuvud och framför allt inom läroverkets lärarkår en särskilt utbildad representant för ämnet. Om grekiska skall kunna göra sig gällande vid läroverksundervisningen och dess studium under den knappt tillmätta tiden ge avsett resultat, är det enligt vår mening oundgängligt, att varje latingymnasium har åtminstone en lärartjänst i latin och grekiska. Detta synes oss erforderligt även med hänsyn till, som nämnts, latinundervisningen och till undervisningen i antikens politiska historia och kulturhistoria (ovan s. 15, 53).

En viss lättnad i tillvalsbestämmelserna vidkommande grekiskan skulle kunna synas ligga i den nya bestämmelsen i 1933 års stadga, att på skolöverstyrelsens beslut lärjungar vid ett läroverk må beredas tillfälle att delta i undervisningen i grekiska vid ett annat läroverk i samma läroverks-samhälle. Nämda bestämmelse har emellertid visat sig svår att i praktiken genomföra. Ämnets stora timtal och därmed sammanhängande schema-tekniska svårigheter, idrottsdagarnas placering vid de olika läroverken samt de stora avstånden, åtminstone i Stockholm, försvåra, om icke omöjliggöra en samläsning av denna art i någon avsevärd omfattning. En sådan samläsning har också, oss veterligen, praktiserats blott i Hälsingborg mellan därvarande goss- och flickläroverk och detta redan före gällande läroverksstadgas tillkomst.¹

Förslag.

Föreliggande utredning synes oss vitsorda, att en ändring för grekiskans del av bestämmelserna för tillvals rätt är högeligen påkallad med hänsyn till ämnets utpräglade särställning och dess centrala betydelse.

Ett upphävande för grekiskans vidkommande av föreskriften om minimiantalet lärjungar, d. v. s. en återgång till ämnets ställning före 1927 års omorganisation, vore givetvis det effektivaste skyddet mot tillvalets växlingar och oberäkelighet. En sådan utväg har, såsom nämnts, anbefallts i flertalet av de framställningar och yttranden, som från läroverkskollegier och från universitetshåll avgivits i frågan. Även i sina svar till oss har ett stort antal rektorer förordat en sådan lösning. Såsom vi ovan framhållit (s. 50 f.), skulle en sådan åtgärd också stå i god samklang med de syften beträffande gymnasiestudierna, som riksdagen genom omläggningen av de-

¹ En sådan samläsning är avsedd att äga rum i Örebro mellan därvarande (varandra närliggande) högre goss- och flickläroverk läsåret 1934—1935.

samma ville nå. Vi ha trots detta emellertid icke ansett oss våga föreslå denna utväg, åtminstone icke i första hand. Grekiskans ställning är nämligen för närvarande så svår och oviss och den utveckling, som i detta avseende börjat, för de klassiska och humanistiska studierna så ytterst betänklig, att åtgärder för att åtminstone i någon mån hindra denna utveckling enligt vår mening böra snarast möjligt vidtagas. Visserligen få, såsom 1931 års läroverkssakkunniga framhållit, statekonomiska synpunkter ej alltför starkt urgeras, då det gäller en kulturell angelägenhet av denna betydelse. Men vi befara, att hänsynen till de kostnadsökningar, som ett generellt upphävande av tillvalsbestämmelsen för grekiskans vidkommande dock medförde, skulle i varje fall fördröja frågans lösning på denna väg. Vi ha därför funnit det rådligast att pröva andra mindre kostsamma och mera omedelbart realiserbara åtgärder, innan nämnda utväg beträdes.

I yttranden från några kollegier och rektorer och även från andra håll har ifrågasatts ett partiellt upphävande av tillvalsbegränsningen, d. v. s. beträffande endast vissa läroverk, varvid särskilt nämnts stiftsläroverken, där ämnets studium har ofta månghundraårig hävd, samt de större latینگymnasierna. Denna utväg har, såsom oss synes med rätta, avisats av 1931 års läroverkssakkunniga (Betänkandet s. 349 f.). Redan det förhållandet, att antalet anmälda »greker» vid de olika läroverken, såsom ovan visats (s. 47), visar stark växling från år till år, ådagalägger vanskligheten, för att icke säga omöjligheten i att rättvist och till ämnets båtnad utvälja de läroverk, som skulle inneha denna speciella förmån. Det är ingalunda givet, att intresset för och behovet av undervisning i grekiska vid de mindre läroverken, där det stadgade minimiantalet kan utgöra en mycket betydande procent av den näst högsta latinringens hela lärjungetal och sålunda bilda en ofta oöverstiglig spärr för ämnet, är mindre än vid de större latینگymnasierna, där f. ö. begränsningen av tillvalsrätten med hänsyn till det rikligare rekryteringsmaterialet icke borde verka så hämmande. Man får heller icke förutsätta, att tillströmningen av greker till dessa privilegierade latینگymnasier från andra läroverk, där studiet av grekiska för tillfället ligger nere, skulle bliva mera betydande. Hänsynen till kostnaderna och även en mycket förklarlig obenägenhet att endast 2 år före studentexamen lämna sitt gamla läroverk avhålla i regel lärjungarna från att för detta enda ämnes skull söka sig till läroverk utanför hemorten. De nödgas avstå från undervisning i grekiska. Men det gäller ju dock att skapa möjligheter till undervisning i grekiska för så många som möjligt av de lärjungar, vilka önska och för sin framtida vidare utbildning behöva sådan undervisning.

Vi ha sålunda kommit till den slutsatsen, att den förbättring i grekiskans ställning, som synes oss nödvändig, åtminstone för det närvarande bör åstadkommas genom en allmän sänkning av minimiantalet anmälda lärjungar i fråga om detta ämne. Beträffande den siffra, vid vilken minimigränsen lämpligen bör sättas, har ett betydande antal läroverksskollegier och

rektorer i sina yttranden år 1930 (se ovan s. 42) direkt förordat minimigrän-
sens sänkning till 3¹, likaså flera rektorer i sina svar på en vår rundskrivelse, i
vilken dock detta spörsmål ej direkt berördes. Även vi ha vid våra över-
väganden stannat för nämnda förslag såsom varande det under närvarande
förhållanden klokaste. Ett sådant förslag till uppmjukning av bestämmel-
serna för grekiskans del söker i görligaste mån tillgodose de statsekonomiska
synpunkterna. Å andra sidan skulle en sänkning av minimigränsen från 4
till 3, trots sin skenbara obetydlighet, enligt vår mening medföra en mycket
betydande utökning av möjligheterna för lärjungarna att få studera grekiska
vid sina läroverk. Redan de statistiska uppgifter, vi meddelat (s. 48, 50), be-
styrka detta antagande. Såsom ovan antytts (s. 50), är emellertid antalet
lärjungar, som icke kunnat få önskad undervisning i grekiska vid hem-
ortens läroverk, mycket större än vad statistiken över faktiskt an-
mälda undertaliga avdelningar synes ge vid handen. Då lärjungarna i för-
väg samråda och av rektor tillsägas att, för ernående av nödig enhet, i för-
väg samråda om tillval av ämnen, är den bestämda minimisiffrans storlek av
ofta avgörande betydelse. Om nämligen de lärjungar, som önska läsa gre-
kiska, finna, att de ej uppnå minimiantalet för tillvals rätt, avstå de från
skriftlig anmälan såsom varande »utsiktslös», välja annan ämneskombina-
tion (utan grekiska) och därmed i många fall annan studie- och levnads-
bana, än deras önskemål och intressen avsett. Detta förhållande betonas
särskilt av flera rektorer. Antalet av sådana lärjungar, vilka statistiken ej
kan nå, torde vara mycket betydande. En sänkning av det stadgade minimi-
antalet från 4 till 3 spelar härvid en större roll, än vad man av siffrorna i
och för sig kan ha anledning att förmoda, särskilt vid mindre latingymnasier.

Den nu gällande rätten för skolöverstyrelsen att »på grund av särskilda
omständigheter» kunna medgiva anordnande av undervisning i grekiska för
lägre antal synes oss bära bibehållas även vid genomförandet av den här
föreslagna ändringen i bestämmelsen av tillvals rätten. Fall kunna föreligga,
som kräva snar behandling, och det är för övrigt tillbörligt, att skolöversty-
relsen må äga befogenhet att kunna tillmötesgå särskilt väl motiverade krav,
som syfta till läroverkens och undervisningens bästa. Vi vilja här som
exempel på sådana fall erinra om de provårsläroverk, där lärare i klassiska
språk och därmed ock i grekiska få sin praktiska utbildning.

Med hänsyn till vikten av att grekiskan må kunna hävda sin ställning som
läroämne vid så många läroverk som möjligt — vi tänka i detta samman-
hang ej endast på provårsläroverken utan även på de norrländska gymna-
sierna och över huvud taget på de fördelar, som ligga däri, att lärjungar
kunna få avlägga sin studentexamen med grekiska vid hemortens läroverk
— förutsätta vi därjämte, att skolöverstyrelsen skall kunna medgiva samläs-

¹ Det av 1931 års läroverkssakkunniga föreslagna minimiantalet 4 hade förordats av
2 kollegier (i ena fallet alternativt med siffran 3), båda dock med förbehåll av skol-
överstyrelsens rätt att medgiva undervisning för lägre antal.

ning mellan de båda årsklasserna i grekiska. Visserligen måste en samundervisning av denna art ur undervisningens synpunkt betraktas som föga tilltalande, men man bör dock betänka, att, såsom av det anförda framgår, grekiskans ställning vid våra läroverk är i högsta grad hotad. Anmärkas bör ock, att samundervisning av antydd art icke är någon nyhet vid det svenska läroverket. Efter genomförandet av 1904 års läroverksreform har samläsning mellan de båda sista årsklasserna för grekiskans vidkommande icke så sällan förekommit, då klassavdelningarnas storlek gjort sådan möjlig. Denna samläsning har mestadels varit partiell, så att t. ex. 4 veckotimmar varit gemensamma för näst högsta och högsta ringarna.¹ Stundom har dock samläsningen varit total. Detta senare förhållande kan av naturliga skäl förekomma blott vid mycket små avdelningar.

En sådan samläsning medför utan tvivel betydande svårigheter både för lärare och lärjungar och förutsätter en genomtänkt arbetsplan, men den har dock kunnat genomföras och kan fortfarande genomföras. Vi hysa intet tvivel om att lärarna i klassiska språk vid våra läroverk ha både vilja och förmåga att övervinna de svårigheter, som anordningen för med sig. Inför risken, att grekiskans studium helt skall nedläggas vid ett läroverk, måste samläsningen te sig som en visserligen svår men dock framkomlig utväg. Det bör ligga i skolöverstyrelsens hand att medgiva en sådan samläsning, om den enligt överstyrelsens beprövande befinnes lämplig och särskilt önskvärd.

Utgår man från den förutsättningen, att samläsning mellan dessa mindre avdelningar kan genomföras fullständigt för alla veckotimmarna, blir kostnaden endast hälften av vad en särsläsning skulle medföra.

På grund av det anförda ha vi ansett oss böra föreslå, att undervisning i grekiska anordnas i näst högsta ringen, om minst 3 lärjungar eller det lägre antal, som skolöverstyrelsen på grund av särskilda omständigheter må kunna medgiva, anmält sig skola delta i denna undervisning.

¹ Skolöverstyrelsen har f. ö. redan för läsåret 1934—1935 medgivit sådan samundervisning med 3 gemensamma veckotimmar för de båda högsta ringarna vid högre allmänna läroverket i Strängnäs.

KAP. IV.

Treåriga latingymnasier.

*Gymnasiets
anknytning
till realsko-
lan: 3-årigt
eller 4-årigt
gymnasium.*

Såsom vi i den historiska återblicken närmare utvecklat (s. 26 ff.), kom frågan om det lägre läroverksstadiets omdaning till en enhetlig, allmänbildande, latinfri skola att väcka till liv ett annat organisatoriskt spörsmål: 3-årigt gymnasium (1898 års sakkunniga och reservanter i 1902 års kommittébetänkande) eller 4-årigt gymnasium (kommittémajoriteten 1902). Visserligen löstes frågan vid 1904 års riksdag i enlighet med den senare ståndpunkten, men tanken på en 3-årig gymnasieorganisation har dock alltjämt spelat en stor roll i skoldiskussioner och reformförslag på det högre undervisningsväsendets område.

*De klassiska
språken och
det 3-åriga
gymnasiet:
A-lärover-
ken.*

Även beträffande denna fråga har spörsmålet om de klassiska språkens ställning måst komma i förgrunden (jfr s. 27). Då förslag om 3-åriga (latin-) gymnasier först framlades, var man fullt medveten om de svårigheter, som denna organisationsform medförde för latin och grekiska. Man förutsatte därför såsom ett nödvändigt komplement till det 3-åriga latingymnasiet bl. a. upprättandet av s. k. A-läroverk med 6-årigt studium av latin och 4-årigt av grekiska. Kommittémajoriteten 1902 understryker också vid sitt förord för en 4-årig gymnasieform starkt den skada, som enligt dess åsikt gymnasiet skulle taga genom inskränkning till 3 år, varvid »de klassiska språken i första hand komme att bliva lidande».

*Skolkom-
missionen.*

Då skolkommissionen år 1922 framlade sitt förslag om 3-årigt gymnasium, byggt på 4-årig realskola, gjordes ett bestämt undantag för latingymnasiet, i det kommissionen fastslog, att »för ett något så när ingående latinstudium en treårig gymnasiekurs är otillräcklig». Kommissionen ansåg därför skäl föreligga »att vidtaga sådana anordningar, att kursen i detta språk göres fyraårig», vilket vore nödvändigt även med hänsyn till studiet av grekiskan.

Yttrandena.

I utlåtanden och yttranden över skolkommissionens betänkande hävdades ganska enstämmigt det 4-åriga gymnasiets överlägsenhet över det 3-åriga. Kollegierna vid de högre allmänna läroverken ställde sig i det hela mycket kritiska mot gymnasiets förkortning, och särskilt framhölls nödvändigheten av att latingymnasiet förbleve 4-årigt. Universitetsmyndigheter uttalade starka betänkligheter mot den 3-åriga gymnasieformen, som omöjlig

kunde ge samma lugna koncentration åt undervisningen och samma bildningsvärde som det 4-åriga, och stödde sig härvid även på censorernas erfarenhet, vilka varit i tillfälle att följa och kontrollera undervisningen vid de 3-åriga gymnasierna och funnit denna gymnasieform otillfredsställande. I synnerhet kunde vägande invändningar göras mot ett 3-årigt latinygnasium. Av särskilt intresse voro omdömena från skolor (privata och kommunala), där man redan prövat det 3-åriga gymnasiet. Man framhöll, att denna gymnasieform ställde synnerligen stora anspråk på lärjungarna och framkallade en forcerad arbetstakt och som följer därav oro, jäkt och överansträngning, särskilt beträffande de kvinnliga lärjungarna.

Inom skolöverstyrelsen, där i de flesta grundläggande frågorna olika ståndpunkter intogos av majoriteten (ledamöterna av folkskole- och yrkesskoleavdelningarna) och minoriteten (läroverksavdelningen), förenade sig åsikterna till ett klart förord för det 4-åriga gymnasiet. Med hänsyn till gymnasiebildningens behov föreslog majoriteten realskolans avkortande uppifrån med en klass, varigenom frågan om 3-årigt eller 4-årigt gymnasium vore avgjord och gymnasiet finge till sitt förfogande de 4 år, som ur undervisningens synpunkt vore behöfliga. Härvid hänvisades till de i detta avseende ganska enhälliga yttrandena, enligt vilka en 4-årig lärokurs »i varje fall vore oundgänglig beträffande latinygnasiet, vars neddragande i realskolan genom den i dennas högsta klass påbörjade latinundervisningen anses vara förenat med särskilda olägenheter».

Skolöverstyrelsen.

Utförligt behandlas även denna sida av läroverksorganisationen i 1924 års skolsakkunnigas betänkande. De sakkunniga betrakta problemet ur tvenne synpunkter: den pedagogiska och den organisatoriska. För det 4-åriga gymnasiet talade framför allt pedagogiska skäl: gymnasiet finge mera tid på sig att med lugn planmässighet genomföra sitt utbildningsarbete. Därav följde en rationellare fördelning av arbetet, en lugnare arbetstakt och vidgat utrymme för studiets fördjupande. Speciellt för de klassiska språken vore detta en stor förmån: latinundervisningen finge till sitt förfogande de 4 år, som allmänt erkändes vara erforderliga för vinnande av ett något så när tillfredsställande studieresultat, och grekiskan behövde icke inträda på timplanen förr än 2 år efter latinets. Det 4-åriga gymnasiet vore ur undervisningssynpunkt avgjort överlägset det 3-åriga. För det 3-åriga gymnasiet talade organisatoriska och praktiska skäl. Särskilt det stora antalet 4-åriga realskolor (mellanskolor) utgjorde ett starkt skäl för organiserande åtminstone i viss utsträckning av gymnasier, byggande på dessa skolers högsta klass. Det 3-åriga gymnasiet gäve ur organisatorisk synpunkt dessa 4-åriga realskolor gynnsammare betingelser. Av praktisk betydelse vore den omständigheten, att många lärjungar vid 3-årig gymnasieorganisation kunde stanna i hemmet ett år längre. Detta för den berörda individen betydelsefulla skäl hade visserligen en bestämt begränsad räckvidd, i det att det endast avsåge lärjungar, som bo å orter med realskola men utan gymnasium, alltså

1924 års skolsakkunniga.

icke flertalet lärjungar, varken sådana, som bo i samhällen med gymnasium och som alltså i varje fall bo i hemmet, eller sådana, som bo på rena landsbygden och som sålunda måste lämna sina hem redan för att besöka realskola. De sakkunniga vilja visserligen ej uttala sig för ett generellt genomförande av 3-årigt realgymnasium och 4-årigt latingymnasium men konstatera, att det är tydligt och från många håll på grund av mångårig erfarenhet betygat, att det 3-åriga gymnasiets svaghet framträder särskilt inom latinlinjen, där kursen i latin i sin helhet måste fördelas på endast 3 gymnasieringar och där grekiskan måste följa redan i andra ringen, d. v. s. året omedelbart efter latinets inträde. Dessa frågor måste, enligt de sakkunniga, prövas i varje särskilt fall med tillbörlig hänsyn till de olika orternas önskemål och behov, men de sakkunniga anse, att om på en ort gymnasielinjer av olika längd ordnas, främst latingymnasiet bör vara 4-årigt.

Kungl. Maj:ts
proposition
1927.

I Kungl. Maj:ts proposition till 1927 års riksdag angående omorganisation av det högre skolväsendet finner departementschefen det vara uppenbart, att en för 4 års studier avsedd latinkurs ej utan svårighet skulle kunna inpressas inom ramen av 3 år. Om så vidare grekiskan skulle taga vid i gymnasiets andra ring, bleve arbetet utan allt tvivel betungande. Särskilda anordningar för att lätta arbetsbördan vore av nöden. Han skulle emellertid ej varit benägen att förorda inrättandet av 3-åriga gymnasielinjer — åtminstone icke latingymnasier — därest han icke varit övertygad om att den ämneskoncentration och i samband därmed stående omläggning av skolans inre arbete, som han ämnade befrämja och vid vilken han fäste stor vikt, skulle komma att väsentligt undanröja olägenheterna med en eljest sammanträngd och hoppresad skolform. Överhuvud säger sig departementschefen hava strävat efter begränsning, när det gällt att föreslå 3-åriga latingymnasier. Propositionen upptog också, om man bortser från de 4 föreslagna högre flickläroverken i Stockholm, Göteborg, Malmö och Hälsingborg, endast ett läroverk (Gävle), där latingymnasiet skulle vara organiserat som enbart 3-årigt. Vid samtliga övriga läroverk, där 3-årigt latingymnasium anordnades, skulle tillika förekomma ett 4-årigt latingymnasium. Även de till förstatligande föreslagna kommunala gymnasierna i Södertälje och Eskilstuna skulle få 4-årigt latingymnasium (och 3-årigt realgymnasium) liksom läroverket i Ystad, där latingymnasiet förut uppehållits på kommunens bekostnad.

Beträffande de ovan nämnda högre flickläroverken, av vilka det i Stockholm skulle förses med latin-, nyspråklig och reallinje, de 3 övriga med nyspråklig linje och latinlinje, yttrar departementschefen: »Av skäl, som redan anförts, bör gymnasiet vid nu förevarande läroverk anordnas genomgående treårigt.» (Prop. s. 253.) Yttrandet syftar måhända på vad i annat sammanhang (s. 238 f.) säges om 3-åriga och 4-åriga gymnasielinjer i den föreslagna gymnasiorganisationen, varvid angående den nyspråkliga linjen departementschefen anmärker, att »då beträffande fördelningen av denna

linje hänsyn till den kvinnliga ungdomen syntes särskilt motiverad och flickkorna kunna väntas i ej ringa utsträckning från flickskolan övergå till gymnasium, har jag häri sett ett praktiskt skäl att i allmänhet föreslå sagda linjer treåriga». Alla de 4 flickläroverken skulle nämligen enligt propositionen äga nyspråklig linje. Skälet, varför även den klassiska linjen vid dessa läroverk skulle bliva 3-årig, framgår däremot ej av propositionen och synes stå i motsatsförhållande till departementschefens starka understrykande av sin obenägenhet att föreslå 3-åriga gymnasielinjer, särskilt sådana med latin (Prop. s. 197 och 238).

Riksdagen biföll propositionen i vad den föreslog angående 4-åriga latin-gymnasier i Eskilstuna, Södertälje och Ystad och beslöt dessutom, på motionsvis väckta yrkanden, statens övertagande av de (helt eller delvis) kommunala gymnasierna i Eksjö, Hudiksvall¹, Landskrona, Skövde och Uddevalla, samtliga med 4-årigt latingymnasium (och 3-årigt realgymnasium) utom Uddevalla, vars latingymnasium blev 3-årigt.² Gävle fick behålla sitt 4-åriga latingymnasium. I två likalydande motioner (av herrar Pauli och Hagman) hade föreslagits utvidgning av Kungsholmens realskola i Stockholm till fullständigt högre allmänt läroverk med 4-årigt latin- och 3-årigt realgymnasium, och riksdagen biföll nämnda yrkande, varvid dock gymnasiet syntes riksdagen böra organiseras med en 3-årig latinlinje och en 3-årig reallinje. Enligt propositionen skulle gymnasiet vid de 4 nya flickläroverken anordnas »genomgående treårigt», varvid, såsom nämnts (ovan s. 60 f.), särskilt betonats, att den nyspråkliga linjen, som skulle ingå i dessa läroverks gymnasium liksom vid vissa andra större läroverk, i allmänhet borde vara 3-årig med hänsyn till de kvinnliga lärjungar, som kunde väntas särskilt frekventera linjen i fråga. Emellertid ställde sig riksdagen avvisande till förslaget om fasta nyspråkliga gymnasielinjer. Flickläroverken erhöles alltså endast real- och latinlinje, vilken senare, liksom enligt propositionen, utan närmare motivering skulle organiseras såsom 3-årig utom vad anginge Stockholms flickläroverk, som fick även ett 4-årigt latingymnasium vid sidan av det 3-åriga. Beträffande gymnasieorganisationen i övrigt anslöt sig riksdagen i stort sett till propositionen, »dock med bibehållande av fyra-åriga latingymnasier i något större utsträckning, än departementschefen föreslagit»³, detta uppenbarligen med anledning av de allmänt erkända svårigheterna för de klassiska språken på 3-årigt gymnasium.

Det vill synas, som om propositionen och riksdagsbeslutet år 1927 förestavats av en, visserligen ej klart uttalad, plan, nämligen att alla n y u p p r ä t t a d e läroverk skulle genomgående organiseras med (4-årig realskola och) 3-årigt gymnasium på alla linjer. Emellertid präglas de beslut, som statsmakterna efter år 1927 i här berört avseende fattat, av en klar upp-

*Riksdagen
år 1927.*

*Frågan om
3-årigt latin-
gymnasium
efter 1927
års läro-
verksreform.*

¹ Beträffande realgymnasiet.

² Gymnasierna hade förut omfattat i Eksjö, Hudiksvall och Landskrona 4-årigt latin- och realgymnasium och i Uddevalla 3-årigt latin- och realgymnasium.

³ Riksdagens skrivelse nr 262 s. 125.

fattning om speciellt det 3-åriga latingymnasiets svaghet. Sålunda beslöt 1930 års riksdag på Kungl. Maj:ts förslag att upprätta ett högre flickläroverk i Örebro med enbart 4-årigt latingymnasium, varvid riksdagen sade sig ha beaktat, att detta gymnasium skulle omfatta uteslutande latinlinje, och avslog i samband härmed framlagda motioner med yrkande på gymnasiets anordnande som 3-årigt latingymnasium. Likaledes på Kungl. Maj:ts förslag beslöt 1931 års riksdag ombildning av samrealskolan i Kristinehamn till ett högre samläroverk med 4-årigt latingymnasium (och 3-årigt realgymnasium). Samma års riksdag medgav, att gymnasiet i Västervik ombildades från realgymnasium till latingymnasium med 4 årsklasser. I Kungl. Maj:ts proposition till 1932 års riksdag angående viss ändring av läroverksorganisationen i Stockholm hade föreslagits upprättande från och med läsåret 1933—1934 av ett läroverk inom Bromma församling i Stockholm (med såväl fyrklassig som femklassig realskola, ävensom) med gymnasium, omfattande 4-årig latinlinje och 3-årig reallinje. Riksdagen biföll propositionen i nämnda avseenden. Beslutet innebar emellertid, att i samband med upprättandet av sagda läroverk Nya Elementarskolan skulle nedläggas, varför stadsfullmäktige i Stockholm anhöllo om anstånd med frågans avgörande i och för ytterligare utredning från stadens sida. Vid sådant förhållande och då behovet av en utvidgning av läroverksorganisationen i Stockholm sedan år 1932 framträtt än starkare, upptog Kungl. Maj:t vid 1934 års riksdag ånyo frågan om Brommaläroverket och Nya Elementarskolan samt föreslog upprättande från och med läsåret 1934—1935 av ett nytt samläroverk i Bromma jämte bibehållande av Nya Elementarskolan i omorganiserad form. Enligt propositionen skulle det nya läroverket i Bromma organiseras (med såväl fyrklassig som femklassig realskola, ävensom) med gymnasium, omfattande 4-årig latinlinje och 4-årig reallinje, vilket innebär, att i jämförelse med 1932 års riksdagsbeslut även reallinjen skulle bli 4-årig. Beträffande Nya Elementarskolan hemställdes, att riksdagen måtte medgiva, att latinlyceilinjens ombildades till en 5-årig realskollinje och ett 4-årigt realgymnasium. Riksdagen biföll de här berörda propositionerna. Ingen ny 3-årig latinlinje har sedan 1927 upprättats.

Sammanfattning.

Uppenbart är sålunda, att statsmakterna i sina åtgärder rörande gymnasiorganisationen allt mera observerat den 3-åriga gymnasieformens svakheter ur undervisningssynpunkt och alldeles särskilt beträffande den klassiska linjen, där studiet av latin och grekiska måste hoppessas inom 3-årsramen. Såsom av det ovan anförda framgår, har f. ö. det 3-åriga gymnasiets svaghet särskilt inom latinlinjen starkt framhållits, ända sedan denna gymnasieform kring sekelskiftet på allvar ifrågasattes som en mera väsentlig del av de högre läroverkens organisation. Uppfattningen har i detta avseende varit enstämmig, huru än annars åskådningarna rörande det högre skolväsendets gestaltning och gymnasiets anknäpning till realskolan skiftat. Detta gäller sakkunnigas utredningar, universitets- och läroverks-

myndigheters och censorernas utlåtanden samt statsmakternas motiveringar för hit hörande åtgärder och beslut. Och den under åren allt mera vidgade erfarenheten om studiearbetet och studieresultatet på det 3-åriga gymnasiet latinlinje har allt kraftigare understrukit de svårigheter och vådor rörande lärjungarnas arbetsbelastning, vilka med nödvändighet åtfölja denna skolform.

I sitt yttrande till statsrådsprotokollet rörande här ifrågavarande utredning anmärker departementschefen, att 1927 års omorganisationsbeslut visserligen till synes lämnade latinets i det hela orört men att dock ett rikligt upprättande av 3-åriga latingymnasier medförde en ytterligare inskränkning i studietiden för detta ämne. Tilläggas kan, att även grekiskan på den 3-åriga klassiska linjen har en synnerligen svag ställning, i det att ämnet här måste inträda i andra ringen, d. v. s. redan året efter latinets, vars grunder knappast hunnit inhämtas, innan det ännu formrikare grekiska språket träder till och fordrar sin grammatiska grundläggning. De här sist antydda olägenheterna ansågos, då man först började sysselsätta sig med frågan om ett 3-årigt latingymnasium, så betydande, att man rent av satte i fråga möjligheten av grekiskans bibehållande på arbetsordningen å denna gymnasielinje (se t. ex. den historiska översikten s. 26, 32).

Det kan under sådana förhållanden för bedömandet av latinets och grekiskans nuvarande läge anses angeläget att få upplysning om i vilken utsträckning studiet av de klassiska språken kommit att förläggas till den 3-åriga gymnasielinjen efter 1927 års omorganisation med däri senare vidtagna ändringar, tillägg och jämkningar. Under tiden höstterminen 1929—höstterminen 1933 har antalet lärjungar på de båda latinlinjerna varit följande:¹

Höstterminen	Antalet lärjungar i	
	3-årigt latingymnasium	4-årigt latingymnasium
1929	458 = 11·2 %	3 627 = 88·8 %
1930	748 = 17·6 %	3 502 = 82·4 %
1931	984 = 21·7 %	3 558 = 78·3 %
1932	1 180 = 23·7 %	3 795 = 76·3 %
1933	1 349 = 25 %	4 057 = 75 %

Utvecklingen har sålunda medfört, att av de 5 406 lärjungar, som höstterminen 1933 undervisades å latingymnasiet vid de allmänna läroverken, fingo ej mindre än 1 349 eller i det närmaste 25 % sin utbildning på den 3-åriga gymnasielinjen, vilkens svaghet, såsom ovan visats, allmänt erkänts.

Påfallande stort är antalet flickor å denna linje. Om man jämför var för sig gossarnas och flickornas fördelning på det 3-åriga och 4-åriga latin-
Fördelning av lärjungarna på de båda gymnasielinjerna med latin.
Flickorna på den 3-åriga latinlinjen.

¹ I tabellen ingå för läsåren 1929—1931 gossar och flickor från då ännu icke fullständigt förstatligade kommunala gymnasier (se ovan s. 61).

gymnasiet, finner man, att flickorna proportionsvis i vida större omfattning än gossarna gå till den 3-åriga latinlinjen:

Höstterminen	Antal gossar i		Antal flickor i	
	3-årigt latin-gymnasium	4-årigt latin-gymnasium	3-årigt latin-gymnasium	4-årigt latin-gymnasium
1930.....	425 = 12·5 %	2 975 = 87·5 %	323 = 38 %	527 = 62 %
1931.....	527 = 15·6 %	2 843 = 84·4 %	457 = 39 %	715 = 61 %
1932.....	593 = 17·1 %	2 873 = 82·9 %	587 = 38·9 %	922 = 61·1 %
1933.....	685 = 19·1 %	2 898 = 80·9 %	664 = 36·4 %	1 159 = 63·6 %

Såsom av tablån framgår, få betydligt mera än $\frac{1}{3}$ av de flickor, som besöka de statliga latingymnasierna, sin utbildning på 3-årig latinlinje, under det att gossarna i jämförelsevis liten utsträckning söka sig till denna linje.¹ Möjligt är, att den fördel, som den 3-åriga gymnasiorganisationen i vissa fall kan innebära (ovan s. 59 f.), nämligen en ett år senare infallande över-

¹ Även gossarnas fördelning på de båda latinlinjerna tarvar några ord till belysning. Den 4-åriga latinlinjen har under 4-årsperioden minskat med 77 lärjungar men tillströmningen till hela latingymnasiet dock ökat med 183, vadan den 3-åriga latinlinjen uppvisar en ökning på 260 elever. Minskningen på det 4-åriga gymnasiet har tveivelsutan sin huvudsakliga grund däri, att den 4-åriga latinlinjen vid ett mycket stort antal läroverk (15) står vid sidan av enbart 3-årigt realgymnasium. Såsom en del rektorer framhålla, är denna anordning i och för sig olämplig och speciellt ogynnsam för latingymnasiets rekrytering: lärjungarna uppskjuta linjevallet ännu ett år, d. v. s. fortsätta realskolan ut, taga sin realexamen och matas sedan nästan automatiskt in på det 3-åriga realgymnasiet. Vilja de efter realexamen söka sig till det 4-åriga latingymnasiet, förlora de antingen ett år genom att ingå i dess första ring eller nödgas genom privatundervisning under sommaren inhämta första ringens latinkurs och pröva in till andra ringen i det 4-åriga latingymnasiet. Beträffande de manliga lärjungarna på den 3-åriga latinlinjen må erinras om att 2 samläroverk endast ha 3-årigt latingymnasium (Kungsholmen och Uddevalla, med sammanlagt antal gossar på latinlinjen höstterminen 1930: 55, 1931: 74, 1932: 73, 1933: 73) samt att tillströmningen till det 4-åriga latingymnasiet ofta är så stark, att lärjungar, som ej få plats på detsamma, måste vänta ännu ett år i realskolan för att sedan söka sig in i det 3-åriga, där utrymmet är större. För att belysa tillströmningen av gossar till 3-årigt och 4-årigt latingymnasium i de fall, då möjlighet till val står öppen, d. v. s. vid läroverk, som hava båda gymnasiemoderna sida vid sida, meddela vi följande tablå. Jämförelsen avser 18 läroverk (5 gossläroverk och 13 samgymnasier) och gäller höstterminen 1933:

	3-årigt latin-gymnasium	4-årigt latin-gymnasium
Antal gossar	612	1 768
Antal årsklasser (ej avdelningar)	54 (3 × 18)	72 (4 × 18)
Antal gossar per årsklass	11·4	24·5

Av de anförda siffrorna framgår, att medan behovet av 3-årig latinlinje för läsåret 1933—1934 kan betecknas med siffran 11, motsvarande siffra för den 4-åriga latinlinjen blir 24. Därvid är dock hänsyn tagen endast till de lärjungar, som vunnit inträde å och tillhöra linjen i fråga, icke jämväl till dem, som på grund av platsbrist eventuellt icke kunnat intagas. Det är sålunda uppenbart, att lärjungarna, då möjligheter till val föreligga, söka sig till den ur undervisningssynpunkt i allo fördelaktigaste linjen. Å andra sidan är härmed ingalunda sagt, att icke även 3-årig gymnasiorganisation i viss utsträckning bör förefinnas med hänsyn till att densamma medger möjligtast sena övergång till gymnasiet från realskola och kommunal mellanskola i sådana, dock jämförelsevis begränsade fall, då inackordering å annan ort blir nödvändig (ovan s. 59).

gång till gymnasiet från lägre skolformer, gör sig starkare gällande för flickor än för gossar, särskilt i städer där endast gymnasiet står öppet för flickor. Tydligt är dock, att vissa organisatoriska förhållanden i särskild grad fört flickorna över på denna arbetstygda och måhända speciellt för dem föga lämpade linje (jfr ovan s. 59). Gossarna ha tillgång till 4-årig latinlinje eller till val mellan 3-årig och 4-årig sådan vid alla de nuvarande 44 (se s. 38) läroverken med latingymnasium utom 2 (samläroverken å Kungsholmen och i Uddevalla), och av dessa äro 8 avsedda endast för gossar. Flickorna ha samma möjligheter vid endast 36 läroverk, varav 2 äro flickläroverk (Stockholm, Örebro), men tvingas av organisationen in på den 3-åriga latinlinjen vid 5 läroverk, vilka äga endast denna linje och av vilka 2 äro samläroverk (Kungsholmen, Uddevalla) och 3 avsedda endast för flickor (Göteborg, Hälsingborg, Malmö). Av de 664 flickor, som (enl. tablån ovan s. 64) höstterminen 1933 fingo sin utbildning på det 3-åriga latingymnasiet, voro 260 eller nära 40 % dit hänvisade utan möjlighet till val, medan av de 685 gossarna på samma linje endast 73 eller 10 % voro av sitt läroverks organisation uteslutande anvisade denna utbildningsväg. Anmärkas bör, att av de nämnda 260 flickorna ej mindre än 220 tillhörde de 3 nyssnämnda för kvinnlig ungdom särskilt upprättade läroverken.

Det torde ej kunna förnekas, att flickorna i detta avseende blivit missgynnade. I varje fall är det ur rent principiella synpunkter icke lätt att inse, varför just dessa tre för kvinnlig ungdom avsedda läroverk skola ha endast 3-årig latinlinje, vars svaghet med avseende på undervisningsresultat och mycket påfrestande arbetsjakt, såsom ovan flerstädes framhållits, allmänt erkänts och av erfarenheten bestyrkts, helst sedan statsmakterna efter dessa läroverks upprättande fattat beslut om nya läroverk, alla med 4-årigt latingymnasium, därav ett för flickor (Örebro) med särskild hänvisning till att det gällde ett latingymnasium (ovan s. 62).

Den här nu berörda frågan har redan, om än i vidare omfattning, varit föremål för utredning och förslag från skolöverstyrelsens sida. I november 1931 gjorde nämligen ett flertal kvinnoorganisationer underdånig framställning, med anhållan, att de 5 nyupprättade flickläroverken måtte komma att på samma sätt som de med dessa likställda gossläroverk utrustas med *dubbel anknytning av realskolan till folkskolan och av gymnasiet till realskolan*. Genom nådig remiss den 28 december 1931 anbefalldes skolöverstyrelsen att häröver avgiva utlåtande, vilket jämte inhämtade yttranden från rektor, kollegium och lokalstyrelse vid samtliga de 5 nyupprättade flickläroverken den 8 januari 1934 överlämnades. Överstyrelsen ägnar den gjorda underdåniga framställningen ingående prövning *dels* från rent principiella utgångspunkter, *dels* från den mera praktiska synpunkten av de olika ifrågasvarande läroverkens behov och förutsättningar för den önskade differentieringen av organisationen, *dels* slutligen med hänsyn till frågans ekonomiska innebörd. Vid sådant förhållande finnes ingen anledning att här när-

Flickläroverken.

Skolöverstyrelsen angående flickläroverkens organisation.

mare ingå på denna framställning, utan vi tillåta oss att i av oss icke närmare berörda avseenden hänvisa till överstyrelsens utredning.

Dubbel anknytning till folkskolan.

Skolöverstyrelsen behandlar först den sidan av frågan, som rör *realskolans* anknytning till folkskolan vid de nya flickläroverken, och finner sig böra föreslå en vidgning av organisationen beträffande realskolan vid samtliga flickläroverk (utom Örebro, där en sådan vidgning ej för närvarande behövde ifrågasättas) på så sätt, att jämväl en 5-årig realskolelinje successivt upprättas vid sidan av den nuvarande enkellinjiga 4-åriga, vilken vid alla de ifrågavarande läroverken, såsom överstyrelsen framhåller, måst dubblas på grund av tillströmningen av lärjungar. Alla flickläroverken, utom Örebro, skulle alltså erhålla dubbel anknytning mellan realskolan och folkskolan. Vi anse oss i denna vår utredning icke böra närmare ingå på berörda sida av flickläroverkens organisation.

Gymnasiet anknytning till realskolan.

Vad angår *gymnasiet* vid de nyupprättade flickläroverken, har skolöverstyrelsen efter verkställd utredning kommit till den uppfattning, att petitionärernas hemställan om dubbel anknytning av gymnasiet till realskolan vid flickläroverken endast bör på det sättet bifallas, att flickläroverket i Göteborg erhåller ett 4-årigt latینگymnasium utöver sin nuvarande, redan nu som otillräcklig konstaterade, organisation med 3-årigt latin- och realgymnasium samt att latینگymnasiet vid flickläroverken i Hälsingborg och Malmö, där en utökning av gymnasieorganisationen tills vidare ej är påfordrad, omorganiseras till 4-årigt. Beträffande gymnasieorganisationen vid flickläroverken i Stockholm (med 3-årigt och 4-årigt latینگymnasium) och i Örebro (med 4-årigt latینگymnasium) föreslås ingen ändring.

De sakkunniga angående flickläroverkens gymnasieorganisation.

Förslaget berör således enbart latinlinjen, ger, förut ej anordnad, dubbel anknytning mellan gymnasium och realskola blott åt flickläroverket i Göteborg men ger dock lärjungarna ej endast vid sistnämnda läroverk utan ock vid flickläroverken i Hälsingborg och Malmö tillgång till utbildningsvägen över 4-årigt latینگymnasium, vilken enligt nuvarande organisation ej står dem öppen. Redan innan skolöverstyrelsen den 8 januari d. å. inkommit med åberopade utlåtande, hade vi upptagit till öfvervägande frågan om gymnasieorganisationen vid de 3 flickläroverken (Göteborg, Hälsingborg, Malmö), där latینگymnasiet organiserats som enbart 3-årigt. Efter överstyrelsens utredning av denna fråga ur de olika synpunkter, som härvid böra anläggas såväl med hänsyn till allmänt pedagogiska och hygieniska krav som till lokala förhållanden och behov, torde för oss ingen anledning föreligga att närmare ingå på densamma. Såsom vår ovanstående redogörelse för gymnasiefrågan visar, råder synnerligen stor enstämmighet däri, att det 4-åriga gymnasiet, särskilt vad angår latinlinjen, äger avgjort företräde framför det 3-åriga, emedan det medger en planmässigare kursfördelning, lugnare arbetstakt och ett bättre tillägnande av lärostoffet, främst beträffande de till gymnasietiden helt hänvisade klassiska språken. Men å andra sidan äger det 3-åriga gymnasiet i vissa fall obestridliga praktiska och

ekonomiska fördelar, i det att det medgiver möjligast sena övergång till gymnasiet för lärjungar, vilka bo å orter med realskola eller kommunal mellanskola men utan gymnasium och vilka sålunda för sin gymnasieutbildning åtminstone i vissa fall kunna nödgas lämna hemmet och söka inackordering å gymnasieorten. De båda gymnasieformerna böra betraktas icke som uttryck för skilda eller motsatta pedagogiskt-politiska åskådningar utan som olika utvägar att tillmötesgå de olika orternas skiftande behov. Fördelningen av 3-åriga och 4-åriga gymnasier blir sålunda en lämplighetsfråga, som bör avgöras med hänsyn såväl till själva undervisningens ändamålsenliga anordning som till målsmännens och lärjungarnas berättigade personliga intressen av ekonomisk eller annan art å de skilda orterna.

Sådana överväganden ha lett till att gossläroverken i de större städerna, bl. a. i de städer där flickläroverken äro belägna, erhållit 4-årigt latin-gymnasium eller dubbel anknytning av latingymnasiet till realskolan, att alla gossläroverk med samgymnasium (utom Kungsholmen i Stockholm¹) erhållit sådan dubbel anknytning, att alla samläroverken (utom Uddevalla¹) erhållit samma förmån eller, där den dubbla anknytningen icke ansetts kunna ifrågasättas, 4-årigt latingymnasium såsom givande den undervisningsmässigt och hygieniskt avgjort bättre lärogången. De tre nämnda rena flickläroverken ha härvid med sitt enbart 3-åriga latingymnasium en enligt vår mening ur alla synpunkter omotiverad undantagsställning inom vår gymnasieorganisation. För flickorna, vilka företrädesvis besöka latinlinjen, är den krävande studiegången genom 3-årigt latingymnasium, såsom ofta framhållits, i särskild grad olämplig, varför det måste synas även ur den synpunkten betänkligt att just vid för flickor speciellt upprättade läroverk anvisa endast denna utbildningsväg. Då därtill, såsom skolöverstyrelsens utredning visar, den fördel, som det 3-åriga gymnasiet kan medföra — att eleverna få övergången till gymnasiet uppskjuten ett år och under detta år slippa inackordering i läroverksstaden — berör, vad angår flickläroverken i Hälsingborg och Malmö, ett fåtal av latingymnasiets lärjungar, saknar den nuvarande organisationen med enbart 3-årigt latingymnasium sitt huvudsakliga berättigande. Beträffande flickläroverket i Göteborg, där tillströmningen av lärjungar påkallar en utökning av gymnasieorganisationen, skulle ju den föreslagna dubbla anknytningen i allo tillgodose båda de ovanstående synpunkterna: å ena sidan undervisningens och hygienens krav, som synnerligen enstämmigt påfordra en 4-årig latinlinje, och å andra sidan hänsynen till den större eller mindre kategori av lärjungar, vilkas personliga och ekonomiska intressen kunna motivera uppehållandet av ett 3-årigt latingymnasium. Med hänvisning till skolöverstyrelsens föreliggande utredning, liksom till vår ovanstående framställning rörande gymnasieorganisationen vid våra läroverk i det hela, tillstyrka vi överstyrelsens förslag.

¹ Vi skola nedan särskilt behandla organisationen vid dessa båda läroverk.

*De 3-åriga
latingymna-
sierna å
Kungshol-
men och i
Uddevalla.*

Det återstår att närmare belysa gymnasieorganisationen vid de ovan nämnda (s. 67) läroverk, Kungsholmens i Stockholm och Uddevalla, det förra med s a m g y m n a s i u m, det senare s a m l ä r o v e r k, vilka liksom de 3 nyss behandlade flickläroverken hava latingymnasiet organiserat som enbart 3-årigt. Vi ha härvid begärt och erhållit vederbörande rektors yttrande i frågan.

Kungsholmens läroverk har enligt 1927 års riksdagsbeslut realskolan organiserad som 5-klassig¹, och det genom samma riksdags beslut vid läroverket nyupprättade gymnasiet organiserades med 3-årig latinlinje (och 3-årig reallinje; ovan s. 61). Stockholms övriga latingymnasier ha antingen enbart 4-årig linje (Östermalms läroverk) eller både 3-årig och 4-årig, d. v. s. dubbel anknytning (Norra Latinläroverket, Södermalms läroverk och högre allmänna läroverket för flickor). Det nya läroverket i Bromma och den omorganiserade Nya Elementarskolan skola enligt statsmakternas beslut år 1934 organiseras med genomgående 4-årigt latingymnasium. Kungsholmens läroverk står sålunda i en särställning så till vida, att dess lärjungar, gossar och flickor, av organisationen tvingas att gå vägen över 3-årigt latingymnasium. Det gäller att undersöka, i vad mån denna organisation kan anses av förhållandena motiverad.

Angående det 4-åriga latingymnasiets pedagogiska och hygieniska företräden framför det 3-åriga ha i vår föregående framställning anförts många erfarenhetsbevis. Vi tillåta oss dock här återropa, vad huvudläraren i klassiska språk vid ifrågavarande läroverk sammanfattningsvis säger om latinstudiet i det 3-åriga gymnasiet²: »Att genom forcering övervinna olägenheterna av den i jämförelse med det fyraåriga gymnasiet kortare studietiden låter sig ej göra utan en hänsynslös gallring, som endast skulle lämna kvar en ringa del av klassernas elevantal. Man torde med visshet kunna säga, att de latinkunskaper, som äro resultatet av genomgång av ett tre-årigt gymnasium i fråga om omfattning och fasthet blott i sällsynta undantagsfall kunna anses vara likvärdiga med genomsnittsnivån på det fyraåriga gymnasiet.» Omdömet torde stämma överens med de erfarenheter, som allmänt gjorts av lärarna i klassiska språk. Grekiskans svåra ställning på det 3-åriga gymnasiet ha vi i annat sammanhang särskilt betonat (s. 40).

Beträffande den obestriddliga fördel, som en 3-årig gymnasieorganisation kan innebära för vissa lärjungar, nämligen en ett år senare infallande övergång till gymnasiet och därav följande möjlighet till ett års längre vistelse

¹ Liksom vid övriga läroverk i Stockholm utom högre allmänna läroverket för flickor (med endast 4-klassig realskola) och högre allmänna läroverket å Södermalm, där realskolan organiserades med såväl 4-klassig som 5-klassig realskola, båda med parallellavdelningar. (Med bifall till Kungl. Maj:ts prop. medgav 1930 års riksdag, att den ena 4-klassiga parallellavdelningen vid sistnämnda läroverk finge överflyttas till Katarina realskola, där den dock ännu icke behövt träda i verksamhet.) Det nya läroverket i Bromma och den omorganiserade Nya Elementarskolan skola enligt statsmakternas beslut år 1934 erhålla båda realskolelinjerna, d. v. s. dubbel anknytning till grundskolan.

² I ett svar till oss från läroverkets rektor rörande läroverkets organisation.

i hemortens läroanstalt, må anmärkas, att latingymnasiet, enligt av rektor i skrivelse den 17 mars 1934 lämnade uppgifter, så gott som uteslutande rekryteras från Stockholm och dess närmaste omgivning: av latingymnasiets 79 lärjungar voro för höstterminen 1933 endast 4 inackorderade eller boende i eget skolhushåll, och antalet lärjungar å latingymnasiet, vilka avlagt real-examen vid (eller övergått till gymnasium från) skola å annan ort, voro likaledes 4. Det synes sålunda ur denna synpunkt, som är grundläggande för det 3-åriga latingymnasiets uppgift i vår gymnasieorganisation, icke för-svarligt att vid ett stort läroverk för detta fåtals skull uppehålla en gym-nasieform, vars pedagogiska svaghet och riskfyllda arbetsbelastning är er-känd. Härtill kommer, att det synbarligen ytterst ringa antal lärjungar, vilka komma från skola utanför Stockholm och av ekonomiska skäl önska kvardröja vid denna skola så länge som möjligt för att sedan söka över till 3-årigt gymnasium vid detta läroverk, tvivelsutan kunna erhålla plats vid högre latinläroverket å Norrmalm och högre allmänna läroverket å Södermalm, vid vilka 3-åriga latingymnasier finnas. Vad vederbörande flickor angår, ha de tillgång till 3-årig latinlinje vid högre allmänna läro-verket för flickor. För nämnda lärjungar från orter utanför Stockholm, vilka för sin gymnasieutbildning nödgas lämna hemmet och inackordera sig i staden, torde det i regeln icke spela någon roll, om de få sin utbildning vid Kungsholmens läroverk eller vid något av de tre nämnda med 3-årig latinlinje. I första latinringen av det 3-åriga gymnasiet hade latinläroverket å Norrmalm följande antal lärjungar höstterminerna 1931: 21, 1932: 21, 1933: 22, läroverket å Södermalm 1931: 15, 1932: 16, 1933: 22 samt flick-läroverket 1931: 13, 1932: 21, 1933: 26. Såsom härav framgår, finnes vid dessa läroverk ganska gott utrymme för lärjungar, vilka av nämnd anledning från orter utanför Stockholm söka sig till 3-årigt latingymnasium i staden. Den relativt tillfredsställande frekvensen på de 3-åriga latinlinjerna »beror», såsom rektor vid Kungsholmens läroverk anmärker, »om ej uteslutande, så dock huvudsakligen på bristande antal platser i fyraårigt gymnasium» vid stadens läroverk. Vi anse icke nödigt att med siffror närmare bestyrka trängseln på det 4-åriga latingymnasiet. Det kan vara tillräckligt att härvid hänvisa till skolöverstyrelsens utlåtande den 16 november 1933¹ i frågan om upprättande av ett läroverk i Bromma. Läsåret 1933—1934 (liksom ock under nästföregående läsår) fanns sålunda en parallellavdelning av det 4-åriga latingymnasiets första ring upprättad utöver de i 1927 års special-plan upptagna, och dock utgjorde antalet till denna ring godkända men avvisade lärjungar icke mindre än 23. Givet är, att detta förhållande måste öka tillströmningen till de långt ifrån fullsatta 3-åriga latinlinjerna. Till-komsten av det i år från statsmakternas sida beslutade s a m l ä r o v e r k e t i Bromma med 4-årig latinlinje måste lätta den mycket starka trängseln på denna linje och därmed på samma gång minska tvångsövergången till

¹ Bil. till 1934 års statsverksproposition, åttonde huvudtiteln s. 127.

3-årig latinlinje och giva än bättre utrymme på densamma, än vad nu är fallet. Det torde sålunda för här avhandlade kategori av lärjungar komma att finnas mycket gott utrymme på statliga 3-åriga latinlinjer utanför Kungsholmens läroverk, och det 3-åriga latingymnasiet därstädes är ur denna för den 3-åriga gymnasieformens berättigande grundläggande synpunkt överflödigt.

Till samma slutsats kommer man, om hänsyn tages till anknytningsförhållandena mellan latingymnasium och lägre skolformer inom staden. Den vid statens realskolor nästan genomgående organisationen med 5-årig realskola (se ovan s. 68, noten) gör en 4-årig gymnasieorganisation naturlig. Stadens båda talrikt besökta kommunala mellanskolor¹ ha visserligen 4-årig lärogång. Härvid är emellertid att observera, att numera enligt gällande stadga (§ 37 mom. a) godkända lärjungar från kommunal mellanskolas näst högsta klass ha samma rätt som de allmänna läroverkens egna lärjungar att utan prövning intagas i det 4-åriga gymnasiets första ring. Härmed bortfaller ett viktigt skäl för uppehållande av ett 3-årigt latingymnasium på Kungsholmen. Lärjungar från mellanskolan, som begagna sin stadgeenliga rätt att på nämnt sätt övergå till 4-årigt latingymnasium, förlora intet i tid men erhålla en pedagogiskt bättre ordnad och mindre krävande studiegång.

Tillströmningen av lärjungar till Kungsholmsläroverkets 3-åriga latinlinje har ej heller varit sådan, att den i och för sig skulle kunna anses bevisa behovet av en sådan linje i stadens gymnasieorganisation, helst som, såsom ovan påvisats och av läroverkets rektor framhållits, den numera rätt goda anslutningen huvudsakligen beror på bristande utrymme å den 4-åriga linjen. Följande översikt visar antalet lärjungar vid läroverket i latinlinjens första ring under de tre sistförflutna läsåren:

H ö s t t e r m i n e n	Gossar	Flickor	Summa
1931.....	20	6	26
1932.....	17	13	30
1933.....	19	7	26

Höstterminerna 1929², 1930, 1931 blevo inga till nämnda ring anmälda avvisade på grund av bristande utrymme. Höstterminen 1932 avvisades 4 lärjungar, av vilka 2 sedan fingo plats vid annat läroverk, och höstterminen 1933 avvisades 1 lärjunge, vilken, sedan åtskilliga anmälningar till sagda ring återtagits, erbjöds plats vid läroverket, vilket anbud dock ej mottogs. Såsom av tablån framgår, stå för närvarande 4 platser i ringen lediga.³

¹ Lärjungeantalet höstterminen 1933 var 1 245, varav 412 gossar och 833 flickor.

² Denna termin trädde första ringen av gymnasiet enligt riksdagens beslut år 1927 i funktion.

³ Enligt rektors uppgifter (av den 17 mars 1934) ha vårterminen 1934 anmält sig från klass 6^e och 5^e till ring L I³ endast 17 lärjungar.

Uppenbart är således enligt vår mening, att tillströmningen till läroverkets 3-åriga latinlinje, särskilt om denna tillströmning ses i belysning av det icke fullt använda utrymmet på stadens övriga 3-åriga latinlinjer, icke är sådan, att frågan om 3-årig eller 4-årig gymnasieorganisation kan lösas genom en differentiering av läroverkets latingymnasium på 2 latinlinjer, en 3-årig och en 4-årig, såsom skolöverstyrelsen föreslagit och vi ovan tillstyrkt angående flickläroverket i Göteborg. Ännu mindre motiverad blir, åtminstone inom de närmaste åren, en sådan differentiering, sedan samläroverket i Bromma kommit till stånd och minskat trängseln på den 4-åriga latinlinjen.

Med hänsyn till såväl undervisningens krav som de mångahanda omständigheter av mera lokal och personlig natur, vilka böra övervägas vid en fråga som denna, synes det oss som i allo starkt motiverat, att högre allmänna läroverket på Kungsholmen erhåller ett 4-årigt latingymnasium i stället för det nuvarande 3-åriga. En sådan omorganisation, som också ovan föreslagits rörande flickläroverken i Hälsingborg och Malmö, är därtill ur kostnadssynpunkt jämförelsevis betydelslös, då ju en utökning av gymnasiet med en årsklass kan beräknas innebära en motsvarande minskning av realskolan.

Av läroverken med enbart 3-årigt latingymnasium återstår nu för närmare utredning s a m l ä r o v e r k e t i Uddevalla. Frågan om 3-årigt eller 4-årigt latingymnasium ligger här annorlunda till än vid de övriga ovan behandlade läroverken med samma gymnasieorganisation: 3-årigt latin- och 3-årigt realgymnasium.

Antalet lärjungar på läroverkets 3-åriga latinlinje är jämförelsevis lågt och utesluter varje tanke på latingymnasiets differentiering på tvenne linjer, en 3-årig och en 4-årig. Lärjungefrekvensen på latingymnasiet framgår av följande uppgifter¹: höstterminerna 1928: 52, 1929: 57, 1930: 60, 1931: 53, 1932: 41, 1934: 34. Vad angår tillströmningen till första ringen av latingymnasiet, äro siffrorna: höstterminerna 1928: 26, 1929: 18, 1930: 19, 1931: 17, 1932: 10, 1933: 10.

Den sålunda konstaterade tillbakagången av lärjungefrekvensen på läroverkets latingymnasium torde icke betingas av dess organisation som 3-årigt med därav följande mera krävande studiegång.² En omorganisation av den 3-åriga latinlinjen till 4-årig skulle måhända förminska latingymnasiets möjligheter att göra sig gällande i här förevarande fall. I sitt yttrande över

¹ Höstterminen 1928 började statens successiva övertagande av det förut (sedan 1919) kommunala gymnasiet med första ringen.

² Läroverkets rektor framhåller, säkerligen icke utan fog, att latingymnasiets tillbakagång (såväl absolut som relativt, d. v. s. i förhållande till det 3-åriga realgymnasiet) ej har något att skaffa med minskat intresse för klassiska studier utan beror därpå, att det visat sig svårt att bland det jämförelsevis låga antalet lärjungar bilda studiegrupper, i vilka även naturvetenskapliga ämnen ingå. Detta sålunda påpekade förhållande torde gälla även andra mindre läroverk, vid vilka lärjungarnas relativa fåtal inskränkt möjligheterna av det fria tillvalet i en grad, som vid omorganisationen av det högre gymnasiestadiet icke förutsetts.

skolkommissionens förslag uttalade sig visserligen kollegiet oreserverat för en 4-årig latinkurs, och rektor anser fortfarande det 4-åriga latinymnasiets pedagogiska överlägsenhet uppenbar men ställer sig dock nu tveksam inför kombinationen 4-årigt latin- och 3-årigt realgymnasium, härvid i full överensstämmelse med vad vi ovan upprepade gånger framhållit (ovan s. 64). Läroverket har visserligen såväl 4-årig som 5-årig realskola. Dess 4-åriga realskola befinner sig emellertid i tillväxt, och dennas lärjungeskara rekryteras nästan uteslutande från landsbygden och kommer från hem, som endast i ringa mån kunna giva barnen råd vid valet av studieriktning. Under sådana förhållanden är det ganska visst, att många lärjungar, inför valet mellan att från den 4-åriga realskolans tredje klass övergå till 4-årigt latinymnasium och att ännu ett år fortsätta studierna i realskolan, på grund av ovisshet eller rent av tröghet skola välja den senare utvägen och därmed, såsom vi ock å annan plats påpekat, automatiskt matas in i det 3-åriga realgymnasiet, alldeles oavsett anlag och intressen. Varken månhet om det humanistiska studiet eller om lärjungarnas intressen och framtid kan i detta fall motivera en omorganisation av det 3-åriga latinymnasiet till 4-årigt.

En för oss avgörande omständighet mot en sådan omorganisation ligger för övrigt däri, att av det nuvarande latinymnasiets 34 lärjungar icke mindre än 13 äro från andra orter och äro i staden inackorderade eller bo i skolhushåll. Ej mindre än 7 lärjungar å latinymnasiet hava avlagt real-examen vid (eller övergått till gymnasiet från) skola å annan ort. Vad samläroverket i Uddevalla angår, synes oss sålunda det 3-åriga latinymnasiet, trots dess svagheter ur undervisningens och den ändamålsenliga arbetsfördelningens synpunkter, såsom den lämpligaste och av de lokala förhållandena starkast motiverade organisationsformen.

Förslag.

På grund av vad vi sålunda anfört angående det 3-åriga latinymnasiet som organisationsform i det hela liksom angående de särskilda förhållanden, som råda vid de läroverk, där denna gymnasieform är den enda förekommande, anse vi oss böra *dels* tillstyrka bifall till vad skolöverstyrelsen föreslagit rörande de högre allmänna flickläroverken, *dels* föreslå, att den nuvarande 3-åriga latinlinjen vid högre allmänna läroverket å Kungsholmen i Stockholm omorganiseras till 4-årig.

KAP. V.

Tilläggskurser i latin i de båda högsta ringarna.

Vi ha redan i annat sammanhang omnämnt och även till viss del motiverat vår avsikt att framlägga förslag om *tilläggskurser* på det högsta gymnasiestadiet, vilka kurser skulle avse att skänka möjlighet att utvidga och fördjupa de klassiska studierna vid läroverken (s. 15 f).

Tanken på tilläggskurser är icke ny. Skolkommisionen (I s. 335 ff.), som ju principiellt ansåg tillvalsmetoden ändamålsenligare än den då rådande bortvalsmetoden, emedan den förra förutsatte en fast linje som grundstomme, ville införa »tillvalskurser» i de båda högsta ringarna. Enligt kommissionens mening kunde genom sådana kurser de studiebegåvade lärjungarnas arbetsförmåga på ett lämpligt sätt tillvaratagas. Lokalstyrelsen borde ha största möjliga frihet att välja ämnen för sådana kurser med behörig hänsyn till lärjungarnas önskningar och tillgången på för uppgiften villiga och intresserade lärare. Kurserna skulle kunna omfatta antingen ett å den ordinarie timplanen icke upptaget ämne eller ett specialområde inom redan förefintligt ämne. Den närmaste avsikten med en tillvalskurs skulle emellertid vara att bereda möjlighet till ytterligare fördjupning i ett för den särskilda linjen karakteristiskt huvudämne. Varje lärjunge borde i regeln tillåtas att samtidigt delta i en kurs. Då dessa kurser skulle komma som ett plus till linjens obligatoriska minimiarbete, borde de byggas på frivilligt åtagande från lärjungarnas sida. Kurserna skulle planläggas för helt år och omfatta två veckotimmar. Minimiantalet lärjungar borde bestämmas till 4. Emellertid framkastar kommissionen också den tanken, att rektor skulle kunna befria en lärjunge helt eller delvis från undervisning i ett ämne, där han visar sig ha synnerligen goda kunskaper, för att han därigenom skulle kunna erhålla ökad tid för studium i tillvalskursen.

De skolsakkunniga av år 1924 (s. 265) ansluta sig i stort sett till skolkommisionens uppfattning beträffande såväl bortval som tillval. I fråga om det senare erinra de om att varje för läraren redovisat frivilligt arbete utöver den obligatoriska ämneskursen strängt taget måste betraktas som ett slags tillval. De tänka sig vidare möjligheten, att tillvalskurser överhuvud

Skolkommissionen.

1924 års skolsakkunniga.

skulle kunna i vissa fall nödtorftigt ersätta linje, som icke finnes anordnad vid gymnasiet, och att lärjunge genom kombinerad anordning av bortval och tillval skulle äga rätt att vid sitt läroverk avlägga studentexamen även å linje, som icke förefunnes där.

*Kungl. Maj:ts
proposition
år 1927.*

I Kungl. Maj:ts proposition till 1927 års riksdag talar departementschefen i sammanhang med frågan om tillval såväl om enskilda studier efter lärares råd och anvisningar som om kursmässigt bedrivna tillvalsstudier men anser lämpligt, att detaljerna härvid böra närmare utformas i samband med fastställandet av nya undervisningsplaner.

*Tillvals- och
tilläggsäm-
nen enligt
nuvarande
organisa-
tion.*

I den läroverksstadga, som framgick ur 1927 års riksdagsbeslut, erhöles det s. k. tillvalet en annan och mera preciserad betydelse och användning än i föregående diskussioner och förslag. Tillvalet byggdes icke längre på frivilligt åtagande från lärjungarnas sida, så till vida att lärjungen nu blev skyldig att deltaga i undervisningen i visst antal »tillvalsämnen», visserligen av honom fritt tillvalda bland de på timplanen upptagna läroämnena. I 1933 års läroverksstadga har den betydande ändringen vidtagits, att valet av tillvalsämnen begränsats till vissa bestämda ämneskombinationer. De för de olika gymnasie- och lyceiformerna fastställda »fasta ämnena» jämte de sålunda till sina kombinationer bestämda »tillvalsämnena» utgöra lärjunges »ämnesgrupp».

Närmaste motsvarigheten i den nuvarande organisationen till vad som tidigare åsyftades med termen tillvalsämne (tillvalskurs) utgör »tilläggsämne», varvid dock är att märka, att tilläggsämne är begränsat till de på timplanen upptagna ämnen, som icke ingå i lärjunges ämnesgrupp. Bestämmelsen om tilläggsämne i 1933 års läroverksstadga (liksom i stadgan av år 1928) återfinnes i kapitlet om Arbetets allmänna anordning vid läroverken § 9 mom. 4:

»Där rektor och klasskonferens med hänsyn till lärjunges studieförutsättningar och blivande yrkesval samt till omfattningen och beskaffenheten av honom åliggande arbete, ävensom till undervisningens anordning i övrigt finna sådant kunna lämpligen ske, må lärjunge deltaga i undervisningen, utom i de i hans ämnesgrupp ingående ämnena, i ytterligare ett ämne, *tilläggsämne*, fritt valt bland de på timplanen för gymnasiets två högsta ringar och lyceets två högsta kretsar upptagna ämnen, i vilka undervisning enligt den för läsåret gällande arbetsordningen är anordnad vid läroverket.»

Tilläggsämne kan alltså utanför den normala timplanen för den bestämda ämnesgruppen medgivas lärjunge med studieförutsättningar. Några på arbetsordningen upptagna tilläggskurser i själva ämnesgruppens läroämnena, d. v. s. i lärjungens fasta ämnen eller tillvalsämnena, äro däremot icke tillåtna. Någon möjlighet för en lärjunge att fördjupa sina kunskaper i ämne, som är för hans linje särskilt karakteriserande, gives icke annat än i form av enskilt arbete.

Enligt vår åsikt vore det i full överensstämmelse med det differentierade

latingymnasiets uppgift, om det gäves möjlighet för studiebegåvade lärjungar att fördjupa studierna i sitt huvudämne. En tilläggskurs på två timmar i veckan i var och en av de bägge högsta ringarna skulle kunna vara värdefull i detta avseende. För en sådan anordning synas två utvägar stå öppna. Antingen kan tilläggskursen falla utanför ämnesgruppens timtal eller också inträda mot bortval av ett av tillvalsämnena. Att en partiell befrielse från ett fast ämne ej kan medgivas, är uppenbart. I så fall skulle nämligen deltagarna i tilläggskursen få en mindre kurs i ett fast ämne än sina kamrater och samläsning bleve knappast möjlig. Men det synes också betänkligt att låta en sådan kurs komma till stånd medelst befrielse från ett tillvalsämne, enär det skulle kunna utgöra ett hinder för lärjungarna att välja lämplig ämnesgrupp. Härtill kommer en annan omständighet, som för oss varit avgörande. Enligt 1933 års läroverksstadga ha de ämnesgrupper, i vilka grekiska ingår, endast ett tillvalsämne utom grekiska. Att begränsa undervisningen ännu ytterligare till endast ett tillvalsämne (d. v. s. grekiska) för grekerna vore av lätt insedda skäl ej välbetänkt. Och man kan å andra sidan ej gärna föreslå en tilläggskurs i latin eller i antikens historia och kulturhistoria, där grekerna skulle vara utestängda från deltagande.

Vi ha således i överensstämmelse med skolkommissionens förslag tänkt oss möjligheten att förlägga denna tilläggskurs utom den ordinära timplanen. För övrigt kunde för tilläggskurs i tillämpliga delar gälla, vad som nu är stadgat om tilläggsämne beträffande lärjunges studieförutsättningar och blivande yrkesval samt hänsyn till undervisningens anordning.

*De sakkun-
niga.
Förslag.*

Även om timtalet sättes till endast två timmar i veckan, kan det emellertid bli svårt att få in dessa timmar på arbetsschemat utan att tillgripa eftermiddagslektioner. Även under nuvarande förhållanden blir det ofta på grund av lärjungarnas val av ämnesgrupp nödvändigt att sätta vissa ämnen parallellt på samma lektionstimme. Det är tydligt, att om ytterligare ett tilläggsämne i form av en tilläggskurs införes, de schematekniska svårigheterna skola ökas. Och av flera skäl bör så vitt möjligt en anordning med eftermiddagslektioner undvikas.

En möjlighet att inpassa åtminstone en av de båda timmarna på det vanliga schemat finnes dock efter vårt förmenande. Enligt läroverksstadgan § 11 äger rektor befogenhet att befria lärjunge från deltagande i undervisning i övningsämnen bl. a. i det fall, att »lärjunge åliggande arbete eller andra giltiga skäl därtill föranleda». Ämnet teckning kan icke anses vara av den betydelse för lärjungarna på latinlinjen, att det skulle innebära någon mera avgörande olägenhet, om den ifrågasatta tilläggskursens deltagare medgavos befrielse från denna undervisning. Befrielse från teckning meddelas även under nuvarande förhållanden i stor utsträckning åt lärjungarna i latingymnasiets bägge högsta ringar. Även den andra timmen torde utan svårighet kunna tagas från övningsämnena gymnastik eller musik. På sådant sätt skulle tilläggskursen kunna inbyggas inom ramen för nu gällande tim-

plan. Det skulle vara tillräckligt, om innehållet i denna paragraf tolkades så, att rektorerna hade generell rätt att medgiva befrielse från undervisning i övningsämnen under 2 veckotimmar för deltagare i tilläggskurs i latin.

Beträffande ämnet för denna tilläggskurs i latin anse vi i anslutning till ovan anförda uttalande av skolkommissionen, att största möjliga frihet bör lämnas under behörigt hänsynstagande till lärjungarnas uttalade önskningsar och tillgången på för uppgiften villiga och intresserade lärare. Då vi här tala om *tilläggskurs i latin*, innebär detta, att kurserna skola stå öppna för studiebegåvade lärjungar på latinlinjen, men icke, att de nödvändigt måste inskränka sig till latinska språkstudier eller romersk historia och kulturhistoria. Även den forngrekiska politiska historien och kulturhistorien omfattar en rikedom på uppgifter, som kunna bli föremål för behandling och studium på kurserna under en intresserad och fackbildad lärares ledning. Således skulle det vara möjligt att för en årskurs välja t. ex. en viss latinsk text, prosa eller poesi, tolkning av inskrifter, kursivläsning av historiska urkunder eller andra texter på latin från senare tidsskeden, en översikt av den antika konsten eller arkeologien, dramat eller något annat område inom den klassiska realfilologien. Det kommer här mycket an på vederbörande lärares läggning, intressen och initiativ. Givet är dock, att någon del av den för ringen bestämda kursen icke bör bli föremål för studier i sådana tilläggs-kurser.

Beträffande själva arbetssättet anse vi det vara mest ändamålsenligt och med kursernas karaktär mest överensstämmande, att studierna i desamma ej förenas med vanliga läxförhör. Kursen torde snarare böra så anordnas, att lärjungarnas självverksamhet utvecklas, att lärare och lärjungar tillsammans bedriva arbetet under utnyttjande av de kunskapskällor, som stå till buds, allt naturligtvis under lärarens planmässiga ledning.

Liksom skolkommissionen anse vi, att tilläggskurserna böra planläggas för ett helt år och att de lämpligen böra omfatta 2 veckotimmar. Vad angår minimiantalet deltagare, vilket skolkommissionen förslagsvis satte till 4, ha vi ej ansett oss böra frångå den allmänna bestämmelsen, som gäller för tillvals rätt, och vi föreslå alltså, att tilläggskurs må kunna anordnas, om minst 5 lärjungar anmält sig skola delta i densamma. Emellertid vilja vi framhålla, att ämnet för sådan kurs kan vara av den art, att det icke torde vara ogörligt att låta lärjungar från båda de högsta ringarna delta i samma tilläggskurs.

Då endast lärjungar med goda studieförutsättningar böra få tillträde till kursen och då därtill ett så pass högt minimiantal deltagare kräves, kan det måhända ej väntas, att tilläggskurs årligen skall komma till stånd vid något större antal latinläroverk. Vi ha dock ansett det som en stor vinst, om det vid varje läroverk åtminstone förefunnes möjlighet för begåvade och intresserade lärjungar att utvidga och fördjupa de klassiska studierna. Särskilt betydelsefulla skulle sådana kurser bli för de lärjungar, som ämna fortsätta

KAP. VI.

Klassiska linjer.

*Förlängd
undervis-
ningstid för
de klassiska
språken.*

I de föregående kapitlen av utredningen ha vi enligt de givna direktiven undersökt möjligheterna för en förstärkning av de klassiska språkens studium vid läroverken inom den ram, som timplanen erbjuder. Såsom vi i annat sammanhang framhållit (s. 12 ff.) och såsom också de av oss i olika avseenden föreslagna åtgärderna ge vid handen, äro dessa möjligheter ytterst begränsade. Latinet och grekiskan äro sedan 1904 års läroverksreform helt hänvisade till gymnasiet. Gymnasiets trånga ram på 4 resp. 3 år liksom mängden av läroämnena, som inom dess timplan måste rymmas, förhindrar varje mera avsevärd utökning inom densamma av de klassiska språkens studium, särskilt latinets.

*Framställ-
ningar från
universitet
och högsko-
lor angående
studiet av
latin och
grekiska vid
läroverken.*

Vi hava därför nödgats undersöka möjligheten av att förlänga tiden för undervisningen i dessa språk och sålunda, alltjämt enligt de oss givna direktiven, övertvägt, vilka särskilda organisatoriska åtgärder som kunna vara lämpliga och möjliga för vinnande av utredningens syfte, en utvidgad och fördjupad undervisning i klassiska språk. Såsom departementschefen i sitt anförande till statsrådsprotokollet framhållit, är en allmän återgång till förhållandena före 1904 års läroverksreform icke tillrådlig. Utvecklingen har med nödvändighet givit de klassiska språken en mer begränsad ställning. Det gäller alltså att i mera begränsad omfattning bereda möjligheter för dem, som så önska, att vid läroverken ägna mera tid åt studiet av latinet och grekiskan än nu kan ske. Härvid ha vi att särskilt taga ställning till de förslag, som gjorts i underdåniga framställningar från universitetshåll och vilka av departementschefen direkt åberopats. Nämnda framställningar, alla åsyftande en starkare ställning för latinet och grekiskan vid läroverksundervisningen, ha ingivits av de teologiska fakulteterna och humanistiska sektionerna i Uppsala och Lund samt av humanistiska fakulteten vid Stockholms högskola och av lärarrådet vid Göteborgs högskola, således av de akademiska myndigheter, vilka närmast representera de teologiska och humanistiska vetenskaperna i vårt land.

I alla dessa framställningar vitsordas, att förhållandena i detta hänseende äro synnerligen otillfredsställande. Den sjunkande klassiska bildningen och den minskade förtrogenheten med de klassiska språken hade vållat undervisningen i teologiska och i snart sagt alla humanistiska ämnen allvarliga svårigheter och onödig tidsutdräkt i studierna. Högskolorna saknade möjligheter att genom propedeutiska kurser ersätta de bristande förkunskaperna i de klassiska språken. Det vore läroverkens skyldighet att tillse, att de lärjungar, som komme till den akademiska undervisningen, vore behörigen rustade att följa denna undervisning.

Här är icke platsen att närmare redogöra för vad nämnda akademiska myndigheter anfört rörande erfarenheterna av de nuvarande förhållandena. Vi ha själva i annat sammanhang haft rik anledning att betona de risker i kulturellt avseende, som den fortgående försvagningen av det klassiska studiet vid våra läroverk innebär, ej minst vad angår grekiskan. Vad som i förevarande sammanhang är av särskilt intresse, äro de förslag, som i framställningarna göras i och för ett stärkande av de klassiska språkens studium. *Teologiska fakulteten i Uppsala* förordar på det varmaste inrättandet vid ett visst antal läroverk av »helklassiska linjer» med ett betydligt större utrymme åt de klassiska språken än nu är fallet. En beklaglig ensidighet i den nuvarande skolordningen skulle härigenom vinna rättelse och även de humanistiska bildningsidealen i någon mån tillgodoses. *Teologiska fakulteten i Lund* uttalar sig också för upprättandet av »klassiska gymnasier» och i sådant fall med undervisning i latin minst sex år, i grekiska minst fyra år, förslagsvis tills vidare i våra stiftsstäder. *Humanistiska sektionen vid Uppsala universitet*, som särskilt understryker grekiskans betydelse för humanistiska studier, »vill uttala sin livliga anslutning till det från olika håll inom den akademiska världen framställda kravet på upprättandet av ett antal helklassiska gymnasier, där inom ramen av ett grundligare studium av antika språk och antik kultur även grekiskan skulle erhålla en starkare och mera tryggad ställning än nuvarande läroverksorganisation medgiver». *Humanistiska sektionen i Lund* förordar enhälligt inrättande av »humanistiska läroverk eller humanistiska linjer» vid ett mindre antal läroverk, där de klassiska språken skulle erhålla en stark ställning (förslagsvis sex år latin och fyra år grekiska). Antalet av dessa tills vidare försöksvis upprättade humanistiska läroverk eller läroverkslinjer liksom den närmare utformningen av desamma finge bero av en blivande utredning. *Humanistiska fakulteten vid Stockholms högskola*, som också upptagit frågan om det från universitetshåll väckta förslaget om upprättande av läroverk eller läroverkslinjer med humanistisk läggning, behjärtar till fullo de skäl, som tala mot ökade kurser i latin för samtliga lärjungar å latinlinjen liksom i grekiska för alla lärjungar, som åtnjuta undervisning i detta ämne, men vill på det varmaste förordade förslagen om inrättande försöksvis inom lämpliga läroverk av ett antal humanistiska linjer med förstärkt ställning för de klassiska

språken.¹ Göteborgs högskolas lärarråd håller också före, att en allmän återgång till tidigare skolorganisationer med starkare ställning för de klassiska studierna torde få anses praktiskt taget utesluten. I betraktande av att den högre skolans undervisning under senare tid gått mot rikare differentiering torde emellertid en framkomlig väg att åstadkomma förbättring i de rådande förhållandena kunna ernås genom att inrätta åtminstone ett mindre antal »humanistiska läroverk» eller tills vidare kanske hellre ett antal »humanistiska linjer», där de klassiska språken skulle erhålla en stark ställning, med förslagsvis 6-årig kurs i latin och 4-årig i grekiska.

Såsom departementschefen erinrar om, äro de i dessa framställningar från våra högskolor uttryckta önskemålen om upprättande av »klassiska» eller »humanistiska» läroverk eller läroverkslinjer icke nya. I vår historiska återblick på de klassiska språkens ställning vid läroverken ha vi sökt att följa utvecklingen av denna fråga, vilken tidigt, i skiftande former, uppstått som en naturlig konsekvens av latinets och grekiskans allt mer beträngda ställning inom läroverken.² Då vi nu till närmare överbäggande upptaga densamma, innebär detta sålunda endast fullföljandet av en mycket gammal tankegång, som nu fått särskild aktualitet, sedan 1927 års läroverksreform, såsom departementschefen framhåller och vår utredning ådagalagt, visat sig medföra synnerligen ogynnsamma, om än ingalunda avsedda, följder för studiet av latinets och grekiskan.

Särskilda
fristående
klassiskt-
humanistiska
läroverk.

Det ifrågavarande syftet att bereda möjlighet för ett vidgat och fördjupat studium av de klassiska språken vid vissa läroverk kan, såsom framgår av de gjorda framställningarna och av departementschefens anförande till statsrådsprotokollet, vinnas på tvenne vägar, antingen genom upprättandet av särskilda klassiskt-humanistiska läroverk eller genom anordnandet av sådana linjer, i båda fallen i begränsat antal. Det första alternativet, fristående läroverk med mera utpräglat humanistisk läggning, skulle visserligen erbjuda flera onekliga fördelar. Kurs- och timplaner skulle kunna mera fritt utarbetas med uteslutande hänsyn till dessa läroverks speciella studiemål och dessa läroverk sålunda kunna meddela en synnerligen god humanistisk bildning och erbjuda en förträfflig förskola för humanistiskt inriktade studiebanor. Men å andra sidan måste en sådan lösning av frågan framkalla allvarliga invändningar. Tydligt är sålunda, att statens kostnader måste bli större, om önskemålen av ett vidgat klassiskt studium skulle tillgodoses genom fristående läroverk. Vidare synes det oss uppenbart, att sådana särskilda humanistiska läroverk icke gärna kunna upprättas å orter, där de skulle utgöra den enda befintliga högre utbildningsvägen. Lärjungarna och deras föräldrar hava vant sig att vid hemortens läroverk få

¹ Fakulteten framhåller dessutom önskvärdheten, att möjlighet till ett utvidgat och fördjupat studium av klassiska språk beredes lärjungarna även vid andra läroverk än de här ifrågakommande, t. ex. genom tillvalskurser på det differentierade gymnasiestudiet. Denna fråga ha vi i särskilt kapitel behandlat.

² Se särskilt s. 26 ff.

tillgång till de skilda utbildningsvägar, som den nuvarande organisationen erbjuder. Även ur den humanistiska bildningens intressen sett vore det mindre tillrådligt att på detta sätt liksom tvinga in lärjungarna på en bildningslinje, för vilken de saknade intressen och förutsättningar. I själva verket skulle sådana humanistiska fristående läroverk ha sitt fulla berättigande endast å orter, där fullständiga läroverk av vanlig typ finnes eller komme att upprättas vid sidan av det humanistiska läroverket, d. v. s. praktiskt taget endast i Stockholm och Göteborg. Vål må erkännas, att upprättandet av ett par humanistiska läroverk av antydd typ å dessa orter vore ett försök, som vore förtjänt att göras. Den svenska skolorganisationen har utmärkts av en säkerligen alltför långt driven strävan efter likformighet. Denna har haft svåra följder särskilt för latinet och grekiskan och därmed också för den djupare humanistiska bildningen. Det vore därför ur många synpunkter önskvårt att som ett experiment söka bygga upp ett par läroverk efter rent humanistiska linjer och syften, helst som, såsom i det här tänkta fallet, detta kunde ske utan större statsekonomiska betänkligheter och med hänsyn jämväl tagen till ifrågavarande läroverksorters befolkningsförhållanden och önskemål. Försökets snäva begränsning vore emellertid, som sagt, av förhållandena given. Härtill kommer, att dessa läroverk, ställda utanför den normala lärogången, lätt skulle kunna få över sig en prägel av särart, av humanistiskt begåvningsurval, något som måhända icke skulle tillvinna dem allmänhetens förtroende och anslutning och icke heller alltid motsvara det faktiska förhållandet. Uniformitet i läroverksgången har så länge praktiserats i svenskt skolväsen och så starkt ingått i allmänhetens uppfattning, att avvikande läroverkstyper, hur väl uppbyggda de än må vara teoretiskt, torde ha svårt att göra sig gällande. Vi ha sålunda icke, åtminstone icke i första hand, ansett oss böra förorda denna utväg, då det gällt att bereda de lärjungar, som så önska, möjligheter att vid våra läroverk ägna mera tid åt studiet av latinet och grekiskan än nu kan ske.

Ovannämnda framställningar från de akademiska myndigheterna, så vitt de närmare ingå på de organisatoriska spörsmålen rörande denna fråga, synas också först i andra hand syfta mot upprättandet av fristående humanistiska läroverk. I samma riktning ha vi också tolkat departementschefens uttalande: »Skulle det visa sig, att en förbättrad ställning för de klassiska språken ej kan erbjudas inom de gränser, som äro utstakade för den nuvarande läroverksorganisationen, torde i andra rummet böra övervägas, vilka särskilda organisatoriska åtgärder äro av nöden för vinnande av ifrågavarande syfte.» Vi ha alltså i första hand sökt vinna syftet inom den nuvarande läroverksorganisationens ram genom att vid redan bestående läroverk föreslå inbyggandet av klassiska linjer, som ansluta sig så nära och så naturligt som möjligt till de befintliga. Efter undersökning av olika

*Klassiska
linjer vid
vissa läro-
verk.*

möjligheter ha vi stannat vid följande förslag, såsom enligt vår mening bäst ägnat att tillgodose de önskemål, som inbegripas i vårt uppdrag.

Parallellt med tredje klassen i 5-årig realskola, resp. andra klassen i 4-årig, utgår en 6-årig klassiskt-humanistisk bildningslinje. Linjen börjar i och med inträdet på schemat av latin, som alltså får till sitt förfogande en 6-årig kurs. Efter två år inträder fakultativt på arbetsordningen grekiskan, vars studium således kan utbredas över 4 år. Linjen företer således stora likheter med den gamla s. k. A-linjen före 1904 års läroverksreform.

För den nya linjen föreslå vi benämningen *klassisk linje* och för de olika klasserna namnet *krets* jämte romersk sifferbeteckning, alltså *krets I—VI*, till skillnad från lyceets krets 1—6. Givetvis vore det en fördel, om en ny benämning icke behövde införas. Den nuvarande läroverksorganisationen känner emellertid blott tvenne linjer, på vilka de klassiska språken studeras, den vanliga latinlinjen och latinlyceet, och ingendera av dessa båda benämningar täcker den nya linjens innehåll. Den nuvarande latinlinjen har 4-årig latinkurs och grekiska som tillvalsämne med 2-årig kurs, under det att den nya linjen skulle ha en två års längre kurs för vardera av de båda klassiska språken. Närmare den nya linjen står i visst avseende måhända latinlyceet. Likheten inskränker sig emellertid därtill, att latinlyceet och den av oss föreslagna linjen omfattar en speciell 6-årig läroverkskurs. Men även denna likhet är blott skenbar. Det nuvarande 6-åriga lyceet är upprättat för lärjungar, som genomgått 6-årig grundskola. Dess tillvaro inom läroverksorganisationen betingas icke av någon egenartad eller bättre utbildning inom den ena eller andra grenen av läroverkens ämneskrets utan, såsom vi i annat sammanhang framhållit (s. 34 f.), av åsyftad tidsbesparing. Man kan icke peka på något ämne, som skulle kunna vinna något avsevärt på 6-årigt lyceum. Den klassiska linjen åter efter vårt förslag börjar först efter 2 års gemensam undervisning i 5-årig realskola eller 1 års sådan i 4-årig realskola. Lärjungarna behöva ej genast efter genomgången folkskola bestämma sig för en sammanhängande lärdomsskola utan hava 2, resp. 1 års förberedelsestid, under vilken lärjungarna kunna ha gjort åtskilliga erfarenheter rörande sin arbetsförmåga, sina intressen och sin begåvning. Den klassiska linjen står sålunda öppen för lärjungar från hela nederskolan. Om man också kan förmoda, att dess största och normala tillskott skall komma från den 5-åriga realskolan, är det intet som hindrar, att duktiga lärjungar i den 4-åriga realskolan, vilka där genomgått sitt första år, skola finna, att vägen över den klassiska linjen mera motsvarar deras begåvning och intressen. Dessa lärjungar stå visserligen något tillbaka i jämförelse med de elever, som genomgått andra klassen av den 5-åriga realskolan, i ämnena tyska, historia och biologi men icke i större mån, än att de lätt kunna följa med undervisningen och lätt inhämta det som brister, helst som man kan förvänta, att det icke blir de svagare, som bestämma sig för denna närmast direkt på studentexamen syftande linje. I övriga ämnen, kristendom, modersmålet,

geografi och matematik, äro kurserna sammanfallande, och läroverksstadgan förutsätter också, att dessa klasser (tredje i 5-årig realskola och andra i 4-årig) vid övergång och inträde skola motsvara varandra. Den klassiska linjen kan sålunda stödja sig på såväl den 5-åriga som den 4-åriga realskolans nederstadium och i sig upptaga för humanistiska studier lämpat lärlingematerial från båda realskoleformerna.

Såsom skäl mot en lösning av ifrågavarande spörsmål genom upprättandet av fristående klassiska läroverk ha vi ovan (s. 80) bl. a. anført, att dessa ej gärna kunde tänkas förlagda till andra städer än sådana, där läroverk av vanlig typ finnes vid sidan av dem, d. v. s. i själva verket blott i Stockholm och Göteborg. Även de av oss föreslagna klassiska linjerna måste, i varje fall till en början, på försöksstadiet, få en jämförelsevis begränsad förekomst. Det synes oss nämligen klart, att försök med sådana klassiska linjer böra anordnas endast å orter, vid vilkas läroverk även de vanliga studielinjerna äro företrädde. Detta synes oss påfordrat såväl med hänsyn till den klassiska linjens egna mål och uppgifter som till målmännens och lärjungarnas intressen. Därmed är den klassiska linjens förekomst inskränkt till de jämförelsevis stora läroverken. Men även oavsett denna naturliga allmänna förutsättning hava vi i vårt förslag medvetet ålagt oss en stark begränsning och tänkt oss anordnandet av linjen tills vidare vid blott ett fåtal läroverk. Härvid ha vi i första hand letts av hänsyn till de statsekonomiska synpunkterna. Även om vi strävat efter att så ordna den klassiska linjens kurs- och timplaner, att samläsning, såsom vi senare skola närmare utveckla, mellan lärjungar på denna linje och på motsvarande stadier av realskolan och gymnasiet möjliggöres i allra vidaste omfattning, måste givetvis ett upprättande av den nya linjen under alla omständigheter medföra något ökade kostnader. Det synes oss vidare vara av vikt att göra en blygsam början, att pröva sig fram och sedermera utvidga ramen, allteftersom erfarenheten visar, att linjen vinner anslutning. Vi hava sålunda betraktat de av oss föreslagna linjerna såsom försök, fullt medvetna om att det tager sin tid, innan allmänheten får klar föreställning om den nya studiegångens möjligheter och uppgifter.

Härmed ha vi ock i huvudsak besvarat den invändning, som kan väntas, nämligen att betydelsen av det fåtal klassiska linjer, vi föreslå, blir ringa och att deras tillvaro ej kan avsevärt inverka på den humanistiska bildningsnivån i vårt land. Det kan icke vara likgiltigt för det klassiskt-humanistiska studiet, vars ogynnsamma ställning vid läroverken är uppenbar och erkänd och även starkt visat sina återverkningar vid våra universitet och högskolor, om en organisationsform skapas, där önskemålen angående dess förstärkning kunna, om än i begränsad utsträckning, tillgodoses. Förslaget är ett försök och bör som sådant bedömas. Om detta slår väl ut och vinner allmänhetens förtroende, är den nya linjen så anordnad, att intet hindrar, att flera dylika kunna upprättas vid större läroverk. Vår, såsom vi ovan

*Förutsättningar
för upprättandet av
klassiska
försöks-
linjer.*

nämnt, strängt iakttagna hänsyn till de statsekonomiska synpunkterna vid linjens uppbyggande ökar dessa möjligheter. För övrigt kunna vi icke anse det betydelseöst för höjandet av den klassiskt-humanistiska bildningen, om varje år ett antal lärjungar utgå från några studielinjer, där de fått en grundligare klassisk utbildning. De ovan citerade framställningarna från teologiens och de humanistiska vetenskapernas representanter vid våra universitet och högskolor ge uttryck åt samma åskådning.

Redan av det sagda framgår, att vårt förslag rörande klassiska linjer får synnerligen blygsamma mått. Vi ha sålunda icke vågat tänka på att realisera sekelskiftets tankar på klassiska linjer vid läroverken i stiftsstäderna och i Stockholm¹, d. v. s. vid 13 à 14 läroverk. Vi ha ej heller ansett oss böra gå så långt som skolkommissionen, vilken med särskild hänsyn till den klassiskt-humanistiska utbildningen föreslog som komplement till den ordinära organisationen 7-åriga latinlyceelinjer i 7 städer.² De klassiska språkens ställning vid läroverken och hela läget med avseende på tillströmningen av lärjungar till de skilda läroverken och de skilda linjerna ha väsentligt förändrats, sedan nämnda förslag framlades. Vid valet av de läroverk, där en klassisk försökslinje borde anordnas, ha vi nödgats bortse från t. ex. sådana synpunkter, som med traditionens rätt kunna åberopas till förmån för våra gamla stiftsläroverk, och i stället fasthållit som avgörande utgångspunkter, att linjen skall upprättas endast vid sådana läroverk, där man för närvarande kan förvänta tillräcklig anslutning till densamma och där sålunda statens ökade kostnader svara mot ett mera utbrett humanistiskt bildningsbehov. Tvenne förutsättningar böra härvid enligt vår mening föreligga. Den klassiska linjen måste ha en jämförelsevis bred bas att stå på, d. v. s. ha goda rekryteringsmöjligheter från realskolans nedersta stadium. Det latinläroverk, där en klassisk linje skall inrättas, måste sålunda ha en stark nederskola med tre parallella avdelningar i varje klass åtminstone på nedersta stadiet. (Härvid räkna vi med avdelningar såväl i den 5-åriga som i den 4-åriga realskolan.) Åtskilliga läroverk uppfylla denna fordran. Då vi emellertid, som nämnts, som ett nödvändigt villkor för upprättande av en klassisk linje vid ett läroverk förutsätta, att vid läroverket även den kortare vanliga kursen i latin och grekiska skall för lärjungarna stå öppen, bör läroverket i fråga dessutom på latingymnasiet ha så många lärjungar, att även där parallellavdelningar som regel förekomma. Håller man fast vid dessa förutsättningar, begränsas möjligheterna väsentligt.

*Läroverk
föreslagna
att inrymma
klassisk
linje.*

Vi ha inskränkt vårt förslag till inalles fyra läroverk, Högre latinläroverket å Norrmalm i Stockholm, Göteborgs latinläroverk, Malmö högre allmänna läroverk för gossar och Uppsala högre allmänna läroverk.

Beträffande de båda förstnämnda synes det icke råda något tvivel om att bägge de nämnda förutsättningarna förefinnas. Realskolan har genom-

¹ Se den historiska återblicken s. 27, 31.

² Se historiska återblicken s. 32.

gående 3 parallellavdelningar i varje klass. I dessa städer finnas dessutom flera läroverk, från vilka lärjungar kunna tänkas vilja inträda å den klassiska linjen från såväl den 5-åriga som den 4-åriga realskolan. På samma sätt har det 4-åriga latingymnasiet 3 parallellavdelningar i varje ring.

Även i Malmö har realskolan i allmänhet minst 3 parallella avdelningar per klass, och det 4-åriga latingymnasiet 2 parallellavdelningar per ring, oavsett lyceet och det 3-åriga latingymnasiet.

Vad slutligen angår läroverket i Uppsala, synes en närmare utredning ge vid handen, att även där en klassisk linje skulle kunna ha utsikter att slå väl ut. Om man räknar med de 3 första klasserna i den 5-åriga realskolan och med de 2 första i den 4-åriga, har denna del av realskolan från år 1928, då den nya läroverksorganisationen började tillämpas rörande realskolan, haft följande antal lärjungar och klassavdelningar:

Höstterminen	5-åriga realskolan	4-åriga realskolan	S:a lärjungar	S:a avdelningar
1928.....	177 lärj. i 5 klassavd.	1 klass 12 lärj.	189	6
1929.....	142 » » 4 »	2 klasser 31 »	173	6
1930.....	140 » » 4 »	2 » 29 »	169	6
1931.....	197 » » 6 »	2 » 35 »	232	8
1932.....	229 » » 7 »	2 » 44 »	273	9
1933.....	236 » » 7 »	2 » 54 »	290	9

Lika höga lärjungesiffror för nederstadiet i här ifrågavarande omfattning kunna flera andra läroverk uppvisa. Det är särskilt i fråga om gymnasiet, som läroverket i Uppsala har en starkare ställning än dessa andra. Latingymnasiet har från höstterminen 1928 haft följande lärjungar och klassavdelningar:

Höstterminen	4-årigt latingymnasium	3-årigt latingymnasium	S:a lärjungar	S:a avdelningar
1928.....	154 lärj. i 8 klassavd.	—	154	8
1929.....	151 » » 8 »	—	151	8
1930.....	149 » » 8 »	—	149	8
1931.....	141 » » 7 »	24 lärj. i 1 klassavd.	165	8
1932.....	135 » » 6 »	80 » » 3 »	215	9
1933.....	148 » » 6 »	107 » » 4 »	255	10

Till slut anföra vi några sammanfattande uppgifter rörande det samlade lärjungeantalet i såväl realskolan som latingymnasiet vid de av oss särskilt omnämnda och föreslagna läroverken, omfattande tiden höstterminen 1928—höstterminen 1933. Såsom av siffrorna framgår, ha vissa fluktuationer ägt rum i tillströmningen av lärjungar, men tydligt är dock, att de av oss för de klassiska försökslinjerna uppställda betingelserna äro uppfyllda.¹

¹ I siffrorna för realskolan i Uppsala ingå såväl den 5-åriga som den 4-åriga realskolelinjens lärjungar. Rörande gymnasiet anger första sifferuppgiften antalet lärjungar å den 4-åriga latinlinjen, den andra antalet å den 3-åriga och den tredje (vad angår läroverket i Malmö) antalet elever på latinlyceet.

Hösttermi- nen	Antal lärjungar i realskolan						Antal lärjungar i latingymnasiet					
	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1928	1929	1930	1931	1932	1933
Norra latinkl. i Stockholm	466	450	461	447	454	462	294	280+9	254+27	257+43	265+49	269+48
Göteborgs latinl.	504	484	479	485	477	491	327+13	400+37	367+62	346+67	341+69	338+75
Malmö h. a. l.	521	504	490	499	496	503	236+ ¹¹ / ₄	200+ ²⁰ / ₉	156+ ³³ / ₂₁	150+ ⁴⁰ / ₂₈	167+ ⁵² / ₄₈	191+ ⁵⁰ / ₅₂
Uppsala h. a. l.	336	321	328	379	392	395	154	151	149	141+24	135+80	148+107

Givetvis ha även andra läroverk än de nämnda varit föremål för vår undersökning. Härvid kunna främst nämnas högre allmänna läroverken i Norrköping, Lund, Örebro samt i Norrlands större städer. Norrköpings läroverk har en stark realskola (med höstterminen 1933 ej mindre än 357 lärjungar), och dessutom finnes i staden en kommunal mellanskola. Latingymnasiet är emellertid svagt och står tillbaka för grannstaden Linköpings. Högre allmänna läroverket i Lund har en realskola, som knappast synes kunna uppbära en klassisk linje (höstterminen 1933 sammanlagt 268 elever), och dess latingymnasium saknar parallellavdelningar. Örebro goss-läroverk har en kraftigt utvecklad realskola (med 463 lärjungar höstterminen 1933), men ringarna i såväl det 4-åriga som 3-åriga latingymnasiet äro jämförelsevis svagt besatta. Starkare är latingymnasiet vid läroverket i Västerås, men det saknar dock parallellavdelningar.

Vi äro fullt medvetna om att det varit ur flera synpunkter lämpligt och av förhållandenas natur betingat att förlägga en klassisk linje till något av Norrlands läroverk. Vi hava också undersökt möjligheten därav, givetvis under de förutsättningar, som vi för det närvarande anse måste föreligga för anordnandet av en sådan utbildningsväg. Läroverket i Sundsvall har en talrikt besökt realskola (med 402 lärjungar höstterminen 1933) men ett ganska svagt latingymnasium, vilket senare i ännu högre grad gäller läroverket i Härnösand. Det högre allmänna läroverk i Norrland, som närmast skulle kunna ifrågakomma, är läroverket i Umeå. Detta har en mycket stark realskola (höstterminen 1933: 374 lärjungar) och det största latingymnasiet i Norrland (höstterminen 1933: 107 lärjungar i de 4 ringarna). Då sålunda åtminstone icke för tillfället behov synes föreligga för dubbling av latinringarna, ha vi ur de synpunkter, som för oss i denna fråga varit ledande, ej vågat i nuvarande läge föreslå upprättandet av en klassisk linje vid detta läroverk.

Mot vårt förslag kan man rikta den anmärkningen, att den klassiska linjen icke blir tillgänglig för kvinnliga lärjungar. Enligt nuvarande organisation äro de av oss föreslagna läroverken, där klassisk linje skulle inrättas, läroverk för gossar eller såsom högre allmänna läroverket i Uppsala med till-

träde för flickor endast på gymnasiet. Såsom vi ovan framhållit, är emellertid den nya linjen så anordnad, att intet hindrar, att flera sådana lätt kunna upprättas, om vederbörande läroverk nått tillräcklig storlek. Skulle det sålunda i framtiden visa sig, att behov av klassisk linje för flickor föreligger, kan en sådan inrättas vid något av flickläroverken. Härvid synes högre allmänna läroverket för flickor i Stockholm i första rummet komma i fråga. Detta läroverk uppfyller visserligen icke för närvarande de båda förutsättningar, som vi ovan ansett oss böra uppställa som villkor för anordnandet av försök med klassisk linje, men synes vara i snabb utveckling. Hötterminen 1933 funnos 214 lärjungar inom realskolan, med parallellavdelningar i alla klasser utom den högsta, och 197 på latinymnasiet, varav 133 på det 4-åriga gymnasiet, med parallellavdelning i första och andra ringen, samt 64 på det 3-åriga.

Vi ha sålunda ansett oss böra för det närvarande stanna vid det förslaget, att en klassisk linje av den art, som vi redan antytt och som vi i det följande skola närmare angiva, måtte upprättas vid Högre latinläroverket å Norrmalm i Stockholm, Högre latinläroverket i Göteborg, Högre allmänna läroverket för gossar i Malmö och högre allmänna läroverket i Uppsala.

Innan vi mera i detalj ingå på de kurs- och timplaner, som vi uppgjort för den klassiska linjen, torde det vara lämpligt att något beröra, under vilka förutsättningar med avseende på antalet lärjungar linjen bör få upprättas. I detta hänseende synes oss en fast utgångspunkt föreligga i riksdagens beslut år 1930 (se kungl. cirkuläret den 27 juni 1930) beträffande lyceet. Enligt nämnda riksdagsbeslut skulle första krets av lyceilinje få upprättas under förutsättning, att minst 8 lärjungar blivit godkända i de vid slutet av vårterminen anställda inträdesprövningarna. Vi ha redan omnämnt den yttre likhet mellan latinlyceilinjen och den klassiska linjen, som ligger däri, att båda, om än med alldeles olika utgångspunkter, förutsetta en 6-årig mera särartad läroverksgång. Från krets I i den klassiska linjen och krets 1 i latinlyceilinjen har lärjungen i varje fall på båda linjerna en 6-årig lärogång fram till studentexamen. Det kan ur denna synpunkt anses vara motiverat, att för båda linjerna fastställas samma villkor för rättigheten att starta, nämligen 8 till linjerna anmälda godkända lärjungar. Vi förutsetta härvid, att till tredje klassen av 5-årig realskola eller till andra klassen av 4-årig realskola flyttad eller vid särskild prövning godkänd lärjunge må äga rätt att inträda på den klassiska linjen. Emellertid kan beträffande siffran 8 anmälda godkända lärjungar icke utan fog anmärkas, att den, vad angår den klassiska linjen, måste betecknas som alltför hög. Den klassiska linjen har dock icke samma ställning som en lyceilinje. Såsom vi senare skola närmare påvisa, är denna linje på ett helt annat och intimare sätt inbyggd i den vanliga läroverksorganisationen än lyceet, som står ganska isolerat, knappast medgiver samläsning med motsvarande städer av realskola och gymnasium och ej heller, utan större extra arbete för

Villkor för upprättandet av klassisk linje vid här föreslagna läroverk.

lärjungen, medgiver övergång till den vanliga läroverksvägen över realskola och gymnasium. Icke dess mindre ha vi ansett rådligast och som den mest framkomliga vägen att även vid den klassiska linjen knyta det villkoret, att den skulle få upprättas, endast om 8 godkända lärjungar anmält sig till inträde å densamma.

*Grekiskan
på den klas-
siska linjen.*

I detta sammanhang återstår det att nämna några ord om den 4-åriga kurs i grekiska, som enligt vårt förslag fakultativt ingår i den klassiska linjen. I ett särskilt kapitel ha vi utförligt uppehållit oss vid den ogynnsamma ställning, som detta ämne genom omständigheternas makt kommit att intaga vid våra läroverk, och hurusom det vid måhända flertalet läroverk under nuvarande förhållanden hotas med uteslutning från arbetsordningen. Vi ha ock i samband därmed nödgats föreslå vissa åtgärder, såsom eventuell samläsning mellan näst högsta och högsta ringen, en i pedagogiskt avseende exceptionell åtgärd. Även om de föreslagna åtgärderna skulle kunna genomföras och i någon mån förbättra grekiskans ställning, återstår dock vid de vanliga läroverken det för ämnets studium mest avgörande hindret, nämligen att grekiskan med sina 7 veckotimmar inträder som alldeles nytt tillvalsämne vid en tidpunkt, då redan studentexamensprovet kastar sin skugga framför sig. Under sådana förhållanden måste det synas högeligen påfordrat, att detta centralt humanistiska ämne åtminstone vid de 4 läroverk, som här äro ifrågasatta för klassiska linjer, finge en 4-årig kurs. Vi ha emellertid icke ansett oss böra f. n. föreslå denna 4-åriga kurs i grekiska som obligatorisk för den klassiska linjens lärjungar. Det kan icke vara rimligt, att den klassiska linjens lärjungar, då de börja sin 6-åriga kurs i latin, därmed måste predestineras till 4-årigt studium också av grekiskan. Omständigheter av skilda slag kunna under studiernas fortgång inställa sig, vilka utgöra för lärjungen fullt giltig anledning att å gymnasiestadiet medtaga andra ämnen än grekiska. Det vore stridande mot hela syftet med den klassiska linjen att tvinga även för humanistiskt studium mindre lämpade lärjungar till 4-årigt studium av grekiska. Grekiskan skulle alltså enligt vårt förslag vid dessa läroverk ha samma ställning, som detta ämne före 1904 års läroverksreform innehade vid alla rikets latinläroverk å den s. k. A-linjen, d. v. s. inträda fakultativt 4 år före studentexamen. Härav följer, att enligt förslaget även den nuvarande kortare kursen i grekiska skall under i övrigt gällande villkor förekomma vid sidan av den 4-åriga.¹

Vid sådant förhållande inställer sig den frågan, vilket antal lärjungar som skall fixeras som förutsättning för rätt att påbörja en 4-årig kurs i grekiska i krets III, d. v. s. på stadium motsvarande ring I i 4-årigt latingymnasium.

Vi ha för deltagande i denna högre kurs i grekiska ej ansett oss kunna föreslå något annat minimiantal än vi gjort beträffande den vanliga kortare kursen, alltså 3 lärjungar.

¹ Detta förorsakar inga kostnader, då dessa lärjungar med 2-årig kurs i grekiska på den klassiska linjen kunna ha samläsning med det övriga gymnasiets greker.

Efter att övervägt en mångfald möjligheter för den klassiska linjens uppbyggnad och infogning i den vanliga läroverksorganisationen ha vi beslutat att framlägga det förslag, som vi i det följande skola närmare motivera och som till stor del förklaras redan av följande *timplan*:

Timplan för klassisk linje.

	K l a s s i s k l i n j e								Summa
	K l a s s o c h k r e t s								
	1	2	I	II	III	IV	V		
Kristendom	2	2	2	2	2	2	2	1	15
Modersmålet	6	6	4	3	2	3	5	4	33
Latin	—	—	5	5	6	6	6	6	34
Grekiska	—	—	—	—	(4)	(5)	(6)	(6)	(21)
Tyska	6	6	4	3	3	2	2	2	24
Engelska	—	—	4	4	3	2	2	2	13
Franska	—	—	—	4	3	3	4	5	19
Historia	3	4	3	3	2	4	3	4	26
Geografi	2	2	2	2	2	1.5	2	2	11.5
Filosofi	—	—	—	—	—	—	2	2	4
Matematik ¹	4	5	4	—	3 (—)	3 (—)	4	3	19 (13)
Biologi	2	2	2	—	2	2	3	2	10
Fysik ¹	—	—	—	2	2	2 (—)	3	3	6 (4)
Kemi	—	—	—	3	—	—	2	3	3
Summa	25	27	30	31	30 (31)	30.5	—	—	—
Välskrivning	1	1	—	—	—	—	—	—	2
Teckning ²	2	2	2	2	2 (—)	1 (—)	1 (—)	1 (—)	13 (8)
Musik	2	2	2	—	1	2	2	2	13
Gymnastik	4	4	4	4	4	4	4	3	31
Slöjd	2	2	2	3	—	—	—	—	9
Summa	11	11	10	9	7 (5)	7 (6)	—	—	—
Totalsumma	36	38	40	40	37 (36)	37.5 (36.5)	—	—	—

¹ De lärjungar, som välja den 4-åriga kursen i grekiska, befrias från undervisningen i matematik i krets III och från undervisningen i matematik och fysik i krets IV.

² Lärjungarna i krets IV befrias från 1 timme teckning i veckan; »grekerna» befrias från all teckningsundervisning i kretsarna III—VI.

De klassiska linjerna ha, såsom av timplanen framgår, en viss likhet med latinlyceilinjerna. Härvid avse vi särskilt det förhållandet, att både lycei-linjen och den klassiska linjen uppfordra till ett tidigare linjeval än den normala läroverksorganisationen, där latinet inträder först i gymnasiet lägst ring. Grundtanken i svensk läroverksorganisation sedan 1904 års läroverksreform har varit, att avgörandet, då lärjungen skall beträda den mera speciellt inriktade studievägen, borde förläggas till en ålder, då anlag och intressen mera tydligt kunde skönjas. I varje fall har denna åskådning framförts såsom ett av de pedagogiskt-psykologiska huvudmotiven för realiserandet av det annars främst socialt betonade önskemålet av en enhetlig, latinfri allmänt medborgerlig nederskola, omfattande läroverkets hela nederstadium (realskolan).

*Linjeval
och den
klassiska
linjen.*

I de diskussioner och förslag om lyceer och lyceelinjer, som först ingingo i skolkommissionens betänkande eller sedermera i anledning av detsamma förekommit, har städse betonats nödvändigheten att i görligaste mån undanröja de ogynnsamma konsekvenser, som det tidigare linjevalet inom lyceiorganisationen kan tänkas medföra för de lärjungar, vilka missräknat sig på sina förutsättningar eller sina intressen vid sitt inträde i dessa läroanstalter, där studierna äro direkt inriktade på den längre vägen fram till studentexamen. Man har därför från alla håll starkt framhållit behovet av sådana anordningar i lyceets planläggning av kurserna, att övergång från lyceet till den vanliga realskolan i möjligaste grad underlättas. Då emellertid, såsom vi å annan plats anmärkt (s. 35 f), i det skolpolitiska läget under förberedelserna till och genomförandet av 1927 års skolreform lyceiorganisationens uppgift närmast betraktades såsom en utväg till undvikande av den förlängning av den sammanlagda skoltiden, som ett genomförande av den 6-åriga grundskolan skulle kunna medföra, och då därför lyceet organiserades som 6-årigt, blevo de nämnda anordningarna svåra att genomföra. I det 6-åriga lyceet har på grund av dess starkt sammanträngda lärotid bl. a. språkföljden måst undergå sådana ändringar i förhållande till realskolans lärogång, att övergången till den senare skolformen utan tidsförlust i hög grad försvårats. Vid gossläroverket i Malmö, den enda plats, där latinlyceum kunnat upprättas och där under läsåret 1933—1934 alla sex kretsarna varit i verksamhet, har ej heller någon sådan övergång förekommit. Möjligen kan man i det 6-åriga lyceets sålunda starkt framträdande isolerade ställning inom vår läroverksorganisation se en av orsakerna till att så få anmält sig för inträde på dess linjer.¹ Beträffande sistnämnda förhållande bör heller icke glömmas, att denna till 6 år sammanträngda läroverkstyp måste bliva präglad av ämnesträngsel och stark arbetsbelastning, ett förhållande, som ännu mera måste påfordra övergångsmöjligheter till realskolan för de lärjungar, som icke hava den studiebegåvning och de andliga och fysiska förutsättningar i övrigt, som det forcerade arbetet på det 6-åriga lyceet kräver.

Den klassiska linje, vi föreslagit, kan icke, såsom den 6-åriga lyceelinjen, betecknas såsom mera ansträngande än läroverkens övriga utbildningsvägar. I jämförelse med den vanliga latinlinjen ger den klassiska linjen tvivelsutan större möjligheter till en ändamålsenlig planläggning av studiearbetet och därmed en naturligare och mindre krävande studiegång. Latinstudiet utbreder sig över 6 år, och lärjungarna kunna på långt bättre sätt, än vad nu är fallet, utan jäkt och forcering inhämta och tillgodogöra sig lärostoffet. De 4 år, som på den klassiska linjen anslagits åt grekiskan,

¹ Denna isolering neutraliseras visserligen i någon mån av läroverksstadgans bestämmelse (§ 81), att betyg över godkänd flyttning till femte kretsen av lyceum medför de rättigheter och förmåner, som äro förenade med realexamen, och att anteckning här- om skall göras i vederbörande terminsbetyg.

skulle givetvis skänka detta ämne en jämförelsevis stark ställning och giva lärjungarna ett helt annat grepp på ämnet, än vad nu är möjligt, då grekiskan tillväljes blott ett par år före studentexamensprovet. Men även övriga humanistiska ämnen skulle direkt eller indirekt draga nytta av lärjungarnas fördjupade språkligt-historiska kunskaper beträffande antiken.

Ur denna synpunkt äro här de nämnda övergångsmöjligheterna till den vanliga realskolan mindre påkallade än vid de 6-åriga lyceilinjerna. Linjen fordrar dock, för att undervisningen skall kunna nå ett resultat, som svarar mot syftet med dess inrättande, ett lärjungematerial med åt humanistiskt håll inriktad studiebegåvning och med humanistiska intressen. Då latinets på den klassiska linjen enligt vårt förslag skulle inträda i årskurs, motsvarande tredje klassen av 5-årig realskola, resp. andra klass av 4-årig realskola, förutsätter detta, som nämnts, ett linjeval, som visserligen till tidpunkten som regel sammanfaller med latinets inträde vid lyceet men som ju dock infaller på ett tidigare åldersstadium än vid de ordinarie utbildningslinjerna, där latin börjar först med gymnasie-stadiet. Man torde visserligen icke böra överskatta riskerna av ett tidigare linjeval. Lärjungarnas anlag och intressen giva i de flesta fall redan tidigt ganska klara och otvetydiga utslag. Den klassiska linjens nödvändiga krav på detta tidigare linjeval kan dock för ett antal lärjungar vara mindre tjänligt. Misstag rörande anlag och intressen kunna begås. Förhållanden av olika slag kunna tvinga en lärjunge att tidigare än han avsett lämna läroverket för att gå ut i förvärsarbetet. Det är naturligt, att han härvid kan önska erhålla den avslutning i kunskaper och den kompetens, som en realexamen i vanlig ordning medför.

Av dessa skäl har det synt oss önskvärt, att övergång till den ordinarie realskolan i möjligaste grad underlättas. Utan mera omfattande extraläsning bör lärjungen kunna övergå från den klassiska linjens nederstadium till motsvarande lämplig klass i realskolan. Till denna uppfattning ha vi kommit även med hänsyn till den klassiska linjens egen framtid och utvecklingsmöjlighet. Vi anse det vara en nödvändig förutsättning för den nya linjens livsduglighet i konkurrensen med de ordinarie linjerna, att den icke göres alltför isolerad eller av alltför utpräglad särart. Vi ha alltså, som nämnts, avstått från tanken på upprättandet av ett antal fristående klassiskt-humanistiska läroverk. De av oss vid några större läroverk föreslagna klassiska linjerna ha vi sökt uppbygga så, att de böra kunna giva lärjungarna ej blott vidgade möjligheter till studium av antiken utan även för lärjungarna hålla vägarna öppna åt de skilda håll, som vid studiernas begynnelse ej alltid kunna av de unga fixeras. Det må ej heller glömmas, att de här föreslagna linjerna äro, enligt vår mening, att betrakta som försök, att de som sådana böra anordnas med all nödig försiktighet och sålunda ej innebära alltför stort avsteg från det redan hävdvunna. Vi hava alltså sökt så intimt inlemma den klassiska linjen i läroverkets vanliga organisation, att den endast utgör en något mera utpräglad humanistisk linje vid

*Övergång
från klas-
sisk linje.*

sidan av den normala latinlinjen. De vidgade möjligheter till studium av antika språk och antik kultur, som den skänker vid vissa läroverk, äro i själva verket en jämförelsevis obetydlig ersättning för de förluster, som det klassiska studiet vid våra läroverk genom omständigheternas makt fått vidkännas genom 1927 års omorganisation av gymnasiestudierna (s. 37 f.).

*Närmare
motivering
för tim-
planen.*

Här i korthet antydda synpunkter hava varit grundläggande vid utarbetandet av kurs- och timplaner för de klassiska linjerna och motivera den återhållsamhet beträffande mera långt gående önskemål, som måhända kunde förväntas bli realiserade i planen för de nya studielinjerna. Vår övertygelse är emellertid, att dessa klassiska försökslinjer, därest de komma till stånd, skola kunna giva lärjungarna ej blott en synnerligen god humanistisk bildning utan även en lugn och, metodiskt sett, ändamålsenlig läro gång.

Det har sålunda varit oss angeläget att göra kurs- och timplanerna i alla ämnena så nära överensstämmande som möjligt med den vid läroverken normala studiegången. Om man bortser från latinet, inträda språken i samma följd och i samma årsklasser som i realskolan. För de lärjungar, som av någon anledning vilja eller nödgas lämna den klassiska linjen, utgöra de moderna språken intet hinder.

Enligt förslaget skall, som nämnts, latinets på den klassiska linjen börja i första kretsen (krets I), som är parallell med tredje klassen i den 5-åriga och med andra klassen i den 4-åriga realskolan. Latinet inträder alltså i den klassiska linjen vid samma åldersstadium som i den vanliga läroverksorganisationen före 1904 års reform, då latinets undantagslöst flyttades upp i gymnasiet. Beträffande den på 6-åriga botten skola grundade 4-åriga realskolan sker inträdet dock normalt ett år senare i skolgången. Ett längre nedflyttande av latinets på nederstadiet ha vi av skilda anledningar icke ifrågasatt. Den 5-åriga realskolans två lägsta klasser och den 4-årigas första klass skulle alltså bli den bas, på vilken den 6-åriga klassiska linjen bygges upp. Grundvalen för den klassiska linjen och den ordinära realskolan blir i nämnd omfattning med avseende på ämnenas kurser och timal till alla delar lika och gemensam. Det finns sålunda ingen anledning att före latinets inträde på timplanen avskilja en klassisk linje.

*Latin och
engelska
inträda
samtidigt.*

Såsom av den föreslagna timplanen framgår, möter härvid den olägenheten, att två språk, latin och engelska, samtidigt inträda i krets I. Man kan ej undgå den anmärkta olägenheten genom att uppskjuta latinets studium ännu ett år. Vid en sådan anordning skulle latinets börja samtidigt med franskan, om språkföljden skall vidhållas i samma ordning som i realskolan, och latinets studiet för övrigt så inskränkas, att syftet med hela anordningen åventyrades. En över sex år utbredd undervisning i latin och en fyraårig kurs i grekiska synes oss nämligen vara det minimum, som en klassisk linje måste fordra för att nå ett resultat, som svarar mot dess ändamål. Ett nedskjutande av latinets till ett stadium, motsvarande den 5-åriga

realskolans andra klass, resp. 4-åriga realskolans första, skulle medföra än betänkligare konsekvenser. Vad angår lärjungarna i den 4-åriga realskolan skulle därmed latinet och tyskan börja samtidigt omedelbart vid övergången från grundskolan till läroverket, en anordning, som svårigen kan genomföras. Och både för den 5-åriga och den 4-åriga realskolans lärjungar fordrade en sådan utformning av den klassiska linjen ett så tidigt linjeval, att anordningen måste avstyrkas såväl av hänsynen till lärjungarnas bristande förmåga av val som till den klassiska linjens egna möjligheter att få ett tillräckligt lärjungematerial för den avsedda utbildningen.

Från den ståndpunkt, som vi efter noggrant övervägande intagit och som ovan närmare angivits, nämligen att kurs- och timplaner för den klassiska linjens nederstadium böra i görligaste mån stämma överens med motsvarande klasser i den ordinarie realskolan, kan överhuvud taget icke undvikas, att latinet måste inträda samtidigt med ett annat språk. Vid sådant förhållande tala de övervägande skälen för den av oss föreslagna anordningen, både då man överväger tidpunkten för linjevalet, undervisningens anordnande i det hela och de klassiska språkens egna intressen.

Att samtidigt börja undervisningen i två främmande språk torde väl, språkpedagogiskt sett, betraktas som mindre lämpligt. Ätminstone i vårt land har man i regeln sökt undvika en sådan anordning. Undantagen i senare tid äro få och gälla mestadels frivilliga ämnen. Före år 1895 kunde hebreiska och engelska såsom frivilliga ämnen påbörjas samtidigt i sjunde klassens nedre avdelning, liksom även f. n. förhållandet är i Fjellstedtska skolan, där hebreiskan som obligatoriskt och engelskan som frivilligt ämne inträda samtidigt på arbetsordningen i näst högsta klassen.

I andra nordiska länder har, av naturliga orsaker, språkträngseln liksom hos oss skapat svårlösta organisatoriska och pedagogiska problem. Man har emellertid icke dragit sig för att härvid understundom anlita utvägen att samtidigt införa två nya språk på arbetsordningen. Sålunda börja i Danmark enligt 1903 års Lov om højere Almenskoler grekiska och franska samtidigt som obligatoriska ämnen i första klassen av gymnasiets klassiskt-språkliga linje. Liknande förhållanden uppvisar läroverksorganisationen i Finland. Före revolutionen, då språkträngseln på grund av ryskans obligatoriska karaktär var särskilt svår, började undervisningen både i tyska och grekiska vid de klassiska lyceerna i femte klassen. Men även efter revolutionen inträda latin och franska (alternativt ryska) samtidigt i den sjätte klassen av den vanligaste läroverkstypen, lyceer med parallella gymnasiiallinjer.

I de stora kulturländerna är läget beträffande de främmande levande språken av naturliga skäl sådant, att en anordning av nämnd art ej behöver sättas i fråga i skolorganisationen av hänsyn till språkträngseln. Icke desto mindre träffas denna anordning t. ex. i de franska lyceerna på den klassiska linjen (A), där såväl latin som första främmande levande språket börja i första klassen (classe de sixième). Några pedagogiska betänkligheter ha

icke, så vitt vi kunnat se, framkommit mot denna anordning. Förr var det brukligt, att det första främmande levande språket påbörjades i de till lyceerna anknutna förberedande klasserna men dock i så ringa utsträckning, att även då den egentliga språkundervisningen ansågs börja i lyceets första klass. Numera är det stadgat, att icke någon sådan språkundervisning får förekomma i de förberedande klasserna, för att icke dessas lärjungar skola gynnas eller privilegieras i jämförelse med de folkskolans lärjungar, som inträda i lyceet.

Alla de anförda fallen gälla klassiska linjer, där ju språkträngseln naturligtvis måste bli större, och avse det samtida inträdandet av ett modernt och ett klassiskt språk. Att börja två levande främmande språk samtidigt måste väcka betänkligheter, men dessa ha ej samma berättigande, när det gäller ett modernt och ett klassiskt. Undervisningens medel och gång äro ju i dessa språk helt olika. Under latinstudiets första år blir arbetet huvudsakligen inriktat på grundläggningen av de grammatiska kunskaperna, att klargöra de allmänna språkliga kategorierna, ordklasser, kasus, satsdelar. Vid den grundläggande undervisningen i ett levande främmande språk träda andra moment, framför allt uttalsövningar, i förgrunden. I särskild grad gäller detta engelskan. Arbetsmetoden kommer sålunda att bli väsentligt olika. Det samtida uppträdandet av de båda språken skulle icke förvirra lärjungarna och icke försvåra undervisningen. I båda språken blir ju visserligen bl. a. en viktig uppgift gemensam, nämligen att meddela lärjungarna det nödiga ordförrådet. Men då engelskan är synnerligen rik på latinska ordstammar, kan detta moment i språkundervisningen endast vinna på latinets inträde på detta stadium. De båda språken skulle alltså i detta avseende stödja varandra. Överhuvud skulle detta tidigare inträde av latinets bliva en direkt hjälp åt undervisningen i moderna språk. Ty huru än åskådningarna om latinets och latinstudiet skiftat, har dock aldrig förnekats latinets särskilda förmåga att skänka allmän grammatisk säkerhet och formell språklig skolning. Latinet uppträder icke som ett förvirrande moment utan snarare som ett stöd för vinnande av reda och fasthet i den språkliga utbildningen överhuvud.

Timtal.

Uppenbart är, att en ökning av latinstudiet med 10 timmar, i förslaget lagda på realskolestadiets tredje och fjärde klass, måste motsvaras av en minskning för studiet av andra ämnen. Vi ha härvid, som å annan plats nämnts, utgått från den förutsättningen, att någon avsevärd ökning av timtalet per vecka för lärjungarna i den föreslagna linjen icke bör komma i fråga. Sålunda ha vi på det odifferentierade stadiet av linjen, alltså de 4 första kretsarna, i allmänhet räknat med 30 veckotimmar i läsåmnen, d. v. s. det ordinära timtalet i nuvarande latinlyceet å samma stadium. För krets II ha vi gått över siffran 30 och satt antalet veckotimmar i läsåmnen till 31. I själva verket är emellertid detta senare timtal icke högre än i de motsvarande klasserna i realskolan. I den 5-åriga realskolans fjärde

klass är nämligen veckans timtal 31 (27+4), d. v. s. 27 timmar jämte 4 timmars undervisning i franska. I den 4-åriga realskolans motsvarande klass (den tredje) är ifrågavarande antal timmar t. o. m. högre eller 32 (28 + 4), då franskans timmar inräknas. Jämförelsen är fullt rättvisande, om man erinrar sig, att franskan är obligatorisk för alla, som ämna fortsätta å gymnasiet. Vad angår krets IV, uppgår läsämnenas timtal visserligen till $30\frac{1}{2}$ per vecka. Vi ha emellertid föreslagit, att lärjungarna i denna krets befrias från teckning under 1 timme, varför sammanlagda veckotimtalet blir $37\frac{1}{2}$, alltså sammanfallande med siffran för det 4-åriga latin-gymnasiets andra ring.

Det sätt, på vilket vi uppbyggt den klassiska linjen, och den återhållsamhet, vi ålagt oss angående timtal för latin och grekiska, betingas icke blott av vår ovan närmare motiverade uppfattning om det angelägna i att på allt sätt underlätta övergången från denna linje till lämpligt realskolestadium, bl. a. genom att bibehålla realskolans språkföljd, liksom att i görligaste mån fria linjen från mera utpräglad karaktär av undantagslinje. Vårt förslag äger också den ur kostnadssynpunkt betydande fördelen, att det möjliggör samläsning, om nu lärjungeantalet å den klassiska linjen gör samläsning med den parallella klassen (ringen) möjlig och försvarlig. På det differentierade gymnasiestadiet, d. v. s. i de båda högsta årskurserna, är ju samläsning möjlig i alla ämnen utom i latin och tillvalsämnet grekiska. Samläsning är emellertid möjlig hela den klassiska linjen igenom i *kristendom, historia, geografi och kemi*, i vilka ämnen veckotimtalet fullständigt sammanfaller med den ordinarie studiegångens. I *modersmålet* äro också kurserna för den klassiska linjen lika med de för parallella klasser och ringar stadgade. Visserligen ha vi rörande detta ämne nödgats minska timtalet med 1 veckotimme i krets I och IV¹, men ämnets natur lägger ej hinder i vägen för en sådan planläggning av undervisningen, att samläsning utan större olägenhet möjliggöres. I krets IV ha de tre *främmande levande språken* å klassiska linjen vardera fått sitt veckotimtal reducerat med 1 timme men, vad angår jämförelsen med ring I i det 3-åriga latingymnasiet, endast beträffande tyska och engelska.² Då det gäller ett så relativt högt stadium, torde nämnda förhållande icke kunna anses lägga hinder i vägen för anordnande av samläsning. Samläsning under liknande förhållanden har ju ofta ägt rum vid läroverken.³

I *matematik, biologi och fysik* äro såväl kurserna som timtalen identiska och samläsning möjlig, dock beträffande matematik och biologi på sådant

¹ Krets I = 4 t.: 3⁵ och 2⁴ = 5 t., krets IV = 3 t.: L II⁴ och L I³ = 4 t.

² Krets IV: tyska 2, engelska 2, franska 3; L II⁴: resp. 3, 3, 4; L I³: resp. 3, 3, 3.

³ Den fastare språkliga utbildning, som lärjungarna å den klassiska linjen erhållit, ställa dem tvevelsutan fullt å nivå med eleverna i den för samläsning avsedda parallella ringen. Samma förhållande kan sägas vara för handen rörande den ovan ifrågasatta samläsningen i modersmålet. Angående sammanlagda veckotimtalet för här berörda ämnen å den klassiska linjen i jämförelse med andra linjekombinationer inom läroverken se tabellen s. 97.

sätt, att krets III och IV kunna samläsa med närmast lägre årsklass, alltså 4⁵ (eller 3⁴) resp. I⁴. Enligt vårt förslag börjar ämnet *fysik* först i krets II, varför även i detta ämne samläsning kan ske med närmast lägre klass, 3⁵ (2⁴) och 4⁵ (3⁴).¹

Den av oss, på grund av ekonomiska skäl, här ifrågasatta samläsningen »bakåt», d. v. s. med lägre årskurs, är ingen nyhet inom läroverksorganisationen. Sålunda skall, vad angår ämnet *kemi*, kursen enligt nu gällande undervisningsplan, då så med hänsyn till lärjungarnas antal är möjligt och skolöverstyrelsen ej annorlunda bestämmer, inhämtas under samläsning mellan olika årskurser: L III⁴ och L IV⁴ (L II³ och L III³) med R I³ och R II³.

Och rörande den gemensamma undervisningen mellan lärjungar i olika klasser, ringar, kretsar och avdelningar överhuvud är stadgat (läroverksstadgan § 14), att sådan skall, med tillämpning av stadgade grunder i avseende på antalet lärjungar, äga rum i de ämnen, i vilka kurserna äro så lagda, att undervisningens ändamålsenliga bedrivande sådant medger.²

I detta sammanhang bör en upplysning inskjutas. Såsom ovan nämnts, har fysikens inträde på den klassiska linjen framflyttats ett år. Anledningen är naturligtvis den, att plats måste beredas för latinet i krets I. Av samma orsak ha vi förlagt pausen i matematik- och biologiundervisningen till krets II, under det att dessa ämnen på det vanliga gymnasiets timplan saknas först senare, nämligen i L II⁴ (resp. L I³). Att denna anordning dessutom stärker de nämnda ämnenas ställning, få vi senare anledning att framhålla.

Reducerat
timal för
vissa ämnen.

Den klassiska linjens styrka ligger naturligtvis i första hand däri, att den ger möjlighet att breda ut studiet av latin och grekiska över flera årskurser än i övriga nu gällande organisationsformer och därmed också, vilket dock icke är det väsentligaste, öka timaltet för detta studium.

Såsom ovan nämnts, måste härav som konsekvens följa reducering av timalten för andra ämnen. Det kan därför vara av intresse att se och jämföra timaltens slutsummor för de olika läroämnena på den klassiska linjen och på de övriga vägar, som med olika fördelning av studietiden föra fram till studentexamen på latinlinje. Enligt nuvarande skolorganisationer kan målet nås med utgångspunkt från 4-årig grundskola genom 8-årig läroverksgång, nämligen 4 år i den 5-åriga realskolan jämte 4-årigt gymnasium (4+4), 5 år i den 5-åriga realskolan jämte 3-årigt gymnasium (5+3), eller

¹ Av de läroverk, vid vilka vi föreslagit inrättande av klassiska försökslinjer, är det endast läroverket i Uppsala, som har även 4-årig realskola.

² Se f. ö. den förklaring, som utgivarna av 1933 års läroverksstadga fogat till här citerade bestämmelse om samläsning (1933 års förnyade läroverksstadga med förklaringar och hänvisningar, utg. av Hugo Grimlund och Harald Wallin). Särskilt om antalet lärjungar i den ena eller i båda av två avdelningar på ungefär samma stadium är jämförelsevis litet, torde, enligt utgivarnas mening, samläsning kunna anordnas, även om antalet veckotimmar i ämnet är olika i de olika avdelningarna eller om ej mera betydande avvikelser mellan kurserna föreligga, varpå exempel anföras.

genom 7-årig läroverksgång med anknytning till 6-årig grundskola, nämligen 4 år i den 4-åriga realskolan jämte 3-årigt gymnasium (4+3), 3 år i den 4-åriga realskolan jämte 4-årigt gymnasium (3+4), eller slutligen genom 6-årig lyceikurs, byggd på 6-årig grundskola (6+6). Nedanstående tabell anger de olika läroämnenas timal i deras slutsummor på den klassiska linjen och på de nämnda nu gällande organisationsformerna:

Ä m n e	Klassisk linje	8-årig läroverksgång		7-årig läroverksgång		6-årigt lyceum
		4+4	5+3	4+3	3+4	
Kristendom	15	15	15	13	13	10
Modersmålet	33	35	36	30	29	27
Latin	34	24	22	22	24	26
Grekiska	(21)	(14)	(14)	(14)	(14)	(14)
Tyska	24	25	26	23	22	19
Engelska	13	14	16	16	14	11
Franska	19	20	19	19	20	16
Historia	26	26	26	23	23	19
Geografi	11.5	11.5	11.5	9.5	9.5	7.5
Filosofi	4	4	4	4	4	4
Matematik ¹	19(13)	19	20	16	15	12
Biologi	10	10	10.5	8.5	8	5.5
Fysik ¹	6(4)	6	6	6	6	6
Kemi	3	3	4.5	4.5	3	3

De fasta ämnena äro ju desamma på alla de olika studievägarna, och timalens slutsumma kan således rörande dessa ämnen innefatta även det differentierade stadiet, d. v. s. de båda sista läroverksåren. I fråga om övriga ämnen kunna givetvis icke timalen i de båda högsta kretsarna eller ringarna inräknas i slutsumman, enär detta timal beror på valet av ämneskombination.

En allmän jämförelse med ledning av tabellen ger vid handen bl. a. följande. De klassiska språkens ställning är på den nya linjen i hög grad stärkt, varvid dock, som nämnts, icke det ökade sammanlagda timtalet utan det ökade antalet årskurser har största betydelsen. Övriga humanistiska ämnen äro, trots ökningen av latinets och grekiskans sammanlagda veckotimal, på den klassiska linjen väsentligt starkare på timplanen än på det 6-åriga lyceet och likaså i regel starkare än på den 7-åriga läroverksgången. I jämförelse med den 8-åriga normala typen (4+4) förete de på den klassiska linjen en något svagare ställning, om hänsyn tages endast till slutsumman av antalet veckotimmar. Sålunda hava vid denna jämförelse följande ämnen fått sitt sammanlagda timal reducerat med timmar: modersmålet 2, tyska, engelska och franska språken vardera 1. För alla andra ämnen sammanfaller timtalet mellan de båda nu jämförda utbildningsvägarna: kristendom, historia, geografi, matematik, biologi, fysik och kemi.

¹ Siffrorna inom parentes gälla »grekerna».

*Matematik
och biologi
på den
klassiska
linjen.*

Som ovan nämnts, har reduceringen av vissa ämnens timtal å det stadium av klassiska linjen, som är parallellt med realskolan, framtvingsats av nödvändigheten att bereda latinets det vidgade utrymme, som är målet för utredningen. Nämnade reduceringar och för övrigt hela karaktären av den föreslagna tim- och kursplanen motiveras av strävan att så intimt som möjligt inbygga linjen i den ordinarie organisationen och göra övergången från densamma till realskolan möjlig utan större svårigheter. Skälen härför ha vi ovan utvecklats. Vi ha ovan nämnt (s. 96), att den lucka rörande undervisningen i matematik och biologi, som förekommer i den nuvarande undervisningsplanen, i det att dessa båda ämnen saknas å timplanen för L II⁴ (resp. L I³), på den av oss föreslagna linjen flyttats tillbaka till krets II, d. v. s. till stadium motsvarande realskolan. Anledningen är visserligen närmast att bereda latinets nödvändigt utrymme. Men anordningen medför också för dessa ämnen (liksom för fysik) den stora fördelen, att undervisningen i dem icke företer några luckor på det stadium, som motsvarar gymnasiet, och framför allt icke under det arbetsår, då tillval av ämnen för det differentierade gymnasiet skall göras (d. v. s. i L II⁴, resp. L I³). I allmänhet ha vi ordnat så, att i krets IV alla latinymnasiets ämnen äro representerade på timplanen. Avsikten har varit den antydda: valet av de olika ämneskombinationerna underlättas och sker mera fritt, då intet ämne saknas på arbetsordningen det läsår, då valet skall träffas.

*»Grekerna»
å den klas-
siska linjen.*

Såsom av timplanen framgår, befrias de lärjungar å den klassiska linjen, vilka inträda på den 4-åriga fakultativa kursen i grekiska och läsa detta ämne 4 veckotimmar i krets III och 5 veckotimmar i krets IV, från undervisningen i matematik i krets III, från matematik och fysik i krets IV samt från teckning i krets III—VI. Deras sammanlagda veckotimtal blir sålunda i krets III och IV 36, resp. 36.5, d. v. s. 1 timme mindre än icke-grekernas.

Mot förslaget kan i detta avseende anmärkas, att »grekerna» å den klassiska linjen (d. v. s. de lärjungar, som välja den 4-åriga kursen i grekiska) få en jämförelsevis svag utbildning i matematik och fysik, inalles 13 veckotimmar i matematik och 4 i fysik. Visserligen ha på det nuvarande latinlyceet alla lärjungarna sammanlagt blott 12 veckotimmar i matematik, varvid dock bör märkas, att dessa lärjungar förutsättas ha genomgått fullständig folkskolekurs före inträdet å lyceet. Någon annan mera lämplig utväg att bereda lärjungarna en 4-årig undervisning i grekiska ha vi emellertid ej kunnat finna. Å ena sidan torde det nämligen få anses uteslutet, att denna möjlighet till vidgat studium av grekiska skulle skapas på bekostnad av andra humanistiska ämnen. Och å andra sidan ha vi, utan att härutinnan våga fälla något bestämt omdöme, ansett det för dessa lärjungar, vilka på ett jämförelsevis så tidigt stadium välja denna humanistiska linje, mera påfordrat att erhålla med övriga »latinare» å de 8-åriga läroverkslinjerna fullt jämvärdig undervisning i geografi och biologi.¹ Även de 3 timmars under-

¹ Dessa båda ämnen bli å den klassiska linjen starkare än på den 7-åriga läroverksgången (se tabellen s. 97).

visning i kemi, som förslaget lägger till krets II, torde för dessa lärjungar måhända ha större allmänbildningsvärde än en, annars visserligen välbehövlig, utökning av matematikstudiet med sagda timtal.

Vad angår val av tillvalsämnen och tilläggsämne för lärjungarna på den klassiska linjen, synes ingen anledning föreligga att för dessa lärjungar stadga andra bestämmelser än dem, som gälla för latingymnasiet i övrigt.

Ämneskombinationer å den klassiska linjen.

Sammanfattning.

Den klassiska linje, vars timplan vi här i korthet motiverat, skulle, enligt vår mening, ge en mycket god humanistisk bildning åt sina lärjungar. Den skulle skänka hela den humanistiska ämneskretsen en mera bred och säker grund och medföra många fördelar, som icke kunna direkt utläsas ur själva timplanen. Linjens hela natur förutsätter, att endast åt det humanistiska hållet direkt orienterade lärjungar söka sig till densamma. Lärjungarna bli tidigt samarbetade, i och för sig en betydande pedagogisk vinst. Det vidgade och fördjupade studiet i klassiska språk kommer övriga humanistiska ämnen till godo. Den långa kursen i latin och grekiska ger helt andra förutsättningar för teologiska studier. Ämnet historia får en bredare bas att stå på genom lärjungarnas vidgade vetande om de många problem, som antik och modern historia ha gemensamma, och lärjungarna få helt andra och bättre möjligheter för blivande vetenskapliga studier i ämnet, då de mindre hämmas av bristande förmåga att gå till källorna. Det om historia sagda gäller i lika mån om filosofi. Att undervisningen i de 3 moderna språken, trots förlusten av 1 veckotimme i vartderas slutsumma (i jämförelse med den vanliga läroverkstypen), kommer att till fullo kompenseras genom den tidigare språkliga träningen i klassiska språk, torde icke av någon språkman förnekas. Modersmålet drager ock direkt vinst både av den formtukt, vilken undervisningen i latin och grekiska bibringar, och av den allmänna språkliga och litterära orientering, som studiet av de för senare tider förebildliga klassiska författarna förmår giva.

Det vore i sistnämnda avseende icke utan intresse att undersöka, i huru hög grad antikstudiet värderas i de stora kulturländerna. Här må blott hänvisas till förhållandet mellan latinstudiet och modersmålsundervisningen i Frankrikes lyceer.¹ Modersmålsundervisningen för de lärjungar, som icke läsa latin (B-linjen), anses kräva nästan dubbelt så många timmar i de fyra första klasserna av lyceet (nämligen gemensam kurs 15 veckotimmar, 12.5 veckotimmar extra för B-linjen). Dessa för B-linjen anordnade extra timmar upptagas med praktiska övningar, som skola utgöra »un enseignement de compensation du latin». Även vad vi ovan sagt om de klassiska språken som stöd för undervisningen i moderna språk, bekräftas av de franska timplanerna för lyceerna. I de båda första klasserna har B-linjen 3 veckotimmar mera än A-linjen (med latin) i det första främmande levande språket, och dessa timmar äro avsedda särskilt för grammatiska övningar. I anvisningarna för andra klassen (classe cinquième) heter det bl. a.: »On n'oubliera pas que les élèves de la section B sont privés du secours que l'étude du latin apporte à leurs camarades.» Även angående andra ämnen anses B-linjen kräva förstärkt timtal som ersättning för bristande klassiska studier. Även om förhållandena i

¹ Horaires et Programmes de l'enseignement secondaire des garçons. Paris 1933.

Frankrike icke äro fullt jämförbara med våra, ger dock det anförda ett stöd åt vår ovan angivna uppfattning om den klassiska linjens möjligheter att skänka en god humanistisk bildning.

*Kursplaner
för klassisk
linje.*

Hur nära vi sökt ansluta den klassiska linjen till den vanliga läroverksorganisationen framgår därav, att vi icke ansett oss behöva utarbета några särskilda kursplaner för linjens olika kretsar utan kunnat härvid åtnöja oss med en enkel hänvisning till lämplig klass eller ring i den ordinära läroverksgången. Undantag härifrån utgöra av naturliga orsaker latinet och grekiskan, vilka ämnens kurser på denna linje kunna i betydande grad utökas och fördjupas. Förslag till undervisningsplaner för den 6-åriga latin-kursen och 4-åriga kursen i grekiska meddela vi i en särskild bilaga, där ock beträffande de olika kretsarnas kurser hänvisning till motsvarande klass eller ring göres.

*Student-
examen.*

En särskild fråga är, på vad sätt den klassiska linjens lärjungar skola i studentexamen redovisa sina kunskaper i klassiska språk i jämförelse med lärjungarna på det ordinära latingymnasiet. Vad angår grekiskan, som även för den klassiska linjens lärjungar med 4-årig studiegång i ämnet blir föremål blott för muntlig prövning, synas inga särskilda anordningar behöfliga i annan mån än att dessa lärjungar prövas för sig. Å studentbetyget (liksom å terminsbetygen) angives ju, att vitsordet gäller lärjunge å den klassiska linjen. Samma är förhållandet beträffande den muntliga prövningen i latin. Däremot kunde man ifrågasätta, huruvida icke angående den skriftliga prövningen i latin en svårare text borde föreläggas den klassiska linjens lärjungar, som ha bakom sig ett 6-årigt latinstudium, eller huruvida icke av dem rent av borde fordras ett översättningsprov från svenska till latin. Det senare alternativet måste vi bestämt avvisa. Studiet av latin gäller numera icke att uppöva en teknisk färdighet till att skriva eller tala latin. En sådan färdighet saknar numera praktisk betydelse, då latinet icke längre är vetenskapens internationella språk. En sådan fordran skulle återuppliva den formella grammatiska drill, som visserligen var en språkligt god tuktomästare men å andra sidan icke kan frikännas från att hava fjärrmat mången från antikstudiet och lagt hinder i vägen för viktigare ting, en bred litteraturkännedom och direkt bekantskap med de klassiska källorna på vetenskapens och den sköna litteraturens område. Härför fordras också språklig insikt men av helt annan art än den nämnda. Betydelsen av språklig insikt, då det gäller antikens studium, ha vi i annat sammanhang framhållit (s. 14). Vad angår det första alternativet, ett svårare översättningsprov för den klassiska linjens »latinare» än för latingymnasiets lärjungar, kan detta väl synas ur ren examenssynpunkt berättigat. Vi ha dock icke kunnat finna det påkallat ur ämnets egen synpunkt. Avvägandet av ett textprovs svårighetsgrad är en ömtålig sak, och ett alltför hårt urgerande av nödvändigheten att avväga, vad som bör fordras eller icke fordras av de båda lärjungekategorierna, kunde lätt förrycka hela lärogången å den klas-

siska linjen. Inom de texter, som nu givas som examensprov, finnas alldeles tillräckligt med möjligheter till graderingar i vitsorden. Vi ha alltså icke funnit anledning föreslå skilda skriftliga prov för den klassiska linjen och det vanliga latinymnasiets lärjungar. Detta ha vi också funnit riktigast ur den synpunkten, att man icke bör ställa större fordringar i *en* skrivning på den klassiska linjens lärjungar, som i övrigt ha samma skriftliga prov som det vanliga latinymnasiets lärjungar. Det har ju ej heller satts i fråga, att latinlyceets lärjungar, som läsa latin i fem år, skola ha någon svårare skriftlig uppgift i detta ämne.

Med stöd av det anförda få vi sålunda i enlighet med vårt uppdrag föreslå, att klassiska försökslinjer av ovan angiven art och omfattning inrättas.

Förslag.

KAP. VII.

Kostnadsberäkningar.

Beträffande kostnaderna för de ifrågasatta och av oss tillstyrkta ändringarna i latinymnasiets organisation vid tre av de högre allmänna läroverken för flickor hänvisa vi till den av skolöverstyrelsen enligt nådig remiss verkställda och i underdånig skrivelse den 8 januari 1934 avgivna utredningen (se ovan s. 65 f). Och vad angår den av oss föreslagna omorganisationen av den 3-åriga latinymnasielinjen vid högre allmänna läroverket å Kungsholmen i Stockholm till 4-årig, hava vi räknat med att en sådan utökning av gymnasiet bör kunna innebära en motsvarande minskning av realskolan, varför förslaget ur kostnadssynpunkt är jämförelsevis betydelselöst (s. 71).

De övriga av oss i det föregående framställda förslagen, som kunna komma att vid sitt genomförande åsamka staten ökade kostnader för undervisningen, äro utvidgad undervisning i grekiska, tilläggskurser i latin i de båda högsta ringarna samt upprättandet av klassiska linjer vid fyra läroverk. Det ligger i sakens natur, att stora svårigheter skola framträda vid ett försök att på förhand beräkna storleken av dessa kostnader. Till ovissheten om i vilken utsträckning lärjungarna skola komma att begagna sig av de ifrågasatta möjligheterna till en utvidgad och fördjupad undervisning i de klassiska språken, komma de oberäkneliga växlingarna i lärjungeantalet i olika klasser och ringar samt de därmed sammanhängande skiftningarna i läroverkens organisationsplaner. De i det följande utförda kostnadsberäkningarna kunna därför icke göra anspråk på exakthet utan tjäna endast till att giva en föreställning om storleksordningen av kostnaderna.

1. Utvidgad undervisning i grekiska.

Av de statistiska uppgifterna angående grekiskans ställning vid läroverken läsåret 1933—1934 (tab. III och V s. 48, 50) framgår, att undervisning i grekiska i näst högsta ringen sagda läsår förekom vid 26 läroverk samt att sådan undervisning, därest den föreslagna bestämmelsen, att undervisning i ämnet skall anordnas, om minst 3 lärjungar anmält sig önska tillvälja

ämnet, varit gällande, skulle ha anordnats vid ytterligare minst 5 läroverk. Sistnämnda siffra är emellertid av skäl, som i det föregående närmare utvecklats (s. 56), med säkerhet för låg, och man torde komma det verkliga förhållandet närmare, om man utgår från att undervisning i grekiska under den angivna förutsättningen skulle ha varit anordnad i näst högsta ringen vid 10 läroverk, där dylik undervisning icke förekom under ifrågavarande läsår. Om man antager, att den föreslagna ändringen av bestämmelsen om minimiantalet lärjungar skulle fått samma verkan i fråga om antalet undervisningsavdelningar i grekiska i näst högsta ringen för läsåret 1934—1935, så skulle hela antalet undervisningsavdelningar i ämnet i de båda högsta ringarna sistnämnda läsår med 20 överstiga det antal avdelningar, som under nuvarande förhållanden komma att finnas upprättade. För undervisningen av dessa 20 avdelningar skulle erfordras 140 lärartimmar. Kostnaderna för 140 lärartimmar, tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg inräknade, kunna beräknas till $(19\ 600 + 4\ 900 + 6\ 500 =)$ 31 000 kronor. Härav torde under första året för tillämpningen av den nya bestämmelsen angående tillvals rätt erfordras $(9\ 800 + 2\ 500 + 3\ 200 =)$ 15 500 kronor. Härvid bör dock anmärkas, att vi vid beräkningarna helt bortsett från den minskning av antalet erforderliga undervisningstimmar, som möjligen kan åstadkommas genom anordnad samläsning mellan avdelningar i näst högsta ringen med avdelningar i högsta ringen (jfr s. 56 f.).

2. Tilläggskurser i latin i de båda högsta ringarna.

Av skäl, som i det föregående angivits (s. 76), kan det ej förväntas, att tilläggskurser i latin kunna komma till stånd vid samtliga läroverk med latinlinje. För att erhålla en utgångspunkt för beräkning av de ungefärliga kostnaderna antaga vi, att dylika kurser komma att anordnas endast vid läroverk, där sammanlagda antalet lärjungar i de två högsta ringarna å latingymnasiet uppgår till minst 40, samt att deltagarna i tilläggskurs från de båda högsta ringarna undervisas i endast en grupp, för så vitt nämnda antal icke uppgår till 60. Om lärjungeantalen under läsåret 1933—1934 läggas till grund för beräkningen, skulle under denna förutsättning tilläggskurserna kräva 2 lärartimmar vid vart och ett av 10 läroverk och 4 lärartimmar vid vart och ett av 15 läroverk. (Högre allmänna läroverket i Bromma har medräknats i den senare gruppen läroverk.) Då hela antalet läroverk med latingymnasium utgör 50, skulle alltså med denna beräkning tilläggskurser komma till stånd vid halva antalet av dessa läroverk. Sammanlagt skulle erfordras 80 lärartimmar. Enligt vår mening betecknar anförda siffra ett maximum av vad som i detta avseende kan beräknas. Kostnaderna för detta antal timmar, tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg inräknade, utgöra ungefär $(11\ 200 + 2\ 800 + 3\ 700 =)$ 17 700 kronor eller i

runt tal 18 000 kronor. För det första år, under vilket tilläggskurser anordnas, kan ifrågavarande undervisning beräknas kräva 50 lärartimmar med en sammanlagd ungefärlig kostnad av $(7\ 000 + 1\ 700 + 2\ 300 =)$ 11 000 kronor.

3. Klassiska linjer.

Klassiska linjer ha föreslagits upprättade vid de högre latinläroverken i Stockholm och Göteborg, vid högre allmänna läroverket för gossar i Malmö samt vid högre allmänna läroverket i Uppsala. Det torde icke vara alldeles uteslutet, att den klassiska linjen vid något av dessa läroverk skulle kunna komma att ersätta en serie parallellavdelningar å realskolan samt å det fyraåriga latingymnasiet. I ett sådant fall skulle linjens upprättande icke komma att medföra ökade kostnader annat än för det fåtal timmar, varmed timsommorna för linjens olika kretsar överskrida timsommorna för motsvarande klasser i realskolan, resp. ringar å gymnasiet. Försiktigheten torde emellertid bjuda, att man icke räknar med denna möjlighet, i varje fall icke på den nya linjens försöksstadium.

Den föreslagna undervisningsplanen för den klassiska linjen möjliggör samläsning mellan linjens kretsar och klassavdelningar i realskolan eller å gymnasiet i samtliga ämnen utom latin och grekiska, under förutsättning att lärjungeantalet i resp. kretsar och klassavdelningar icke är större, än att samläsning kan anordnas. Till frågan om i vad mån sistnämnda villkor kan komma att bli uppfyllt vid de olika läroverken, skola vi i det följande återkomma. I varje fall kan man emellertid utgå från att upprättandet av den klassiska linjen icke kommer att medföra nämnvärt behov av ökat antal undervisningsavdelningar i tillvalsämnen å det differentierade överstadiet med undantag dock för ämnet grekiska, om nämligen den föreslagna fyraåriga kursen i detta ämne kommer till stånd. Icke heller synes man behöva räkna med ökade kostnader för undervisningen i övningsämnen.

Om ingen samläsning i övrigt kan komma till stånd, skulle för den klassiska linjens sex kretsar erfordras särskild undervisning under sammanlagt 182.5 veckotimmar. Kan däremot samläsning anordnas i hela den utsträckning, som undervisningsplanen medger, erfordras särskild undervisning å den klassiska linjen under sammanlagt endast 55 timmar. I båda fallen förutsättes, att undervisning i grekiska meddelas i kretsarna III—VI enligt den fyraåriga kursens undervisningsplan. Kostnaderna, inklusive tillfällig löneförbättring, provisorisk avlöningsförbättring och dyrtidstillägg, kunna i förra fallet beräknas ligga mellan 40 000 kronor och 43 000 kronor och i senare fallet mellan 12 000 kronor och 13 000 kronor, beroende på i vad mån undervisningen tänkes uppehållen av timlärare eller extralärare samt på arten av dessa lärares kompetens. Såsom nämnts, förutsätta de här gjorda beräkningarna, att den klassiska linjens fakultativa 4-åriga kurs i grekiska kommer till stånd. Om så icke sker, minskas behovet av särskild under-

visning med 21 veckotimmar till i förra fallet sammanlagt 161.5 timmar och i senare fallet till sammanlagt endast 34 timmar, varför under denna förutsättning kostnaderna enligt samma beräkningsgrunder ligga i förra fallet mellan 35 500 kronor och 38 000 kronor och i senare fallet mellan 7 500 kronor och 8 000 kronor. Då inrättandet av de klassiska linjerna är att betrakta som en försöksanordning, har varken här eller i det följande räknats med upprättandet av ordinarie tjänster för undervisningens bestridande.

Kostnaderna för den klassiska linjen äro sålunda väsentligt beroende av möjligheterna för samläsning mellan linjens kretsar och motsvarande årsklasser av läroverkens övriga linjer. Vid beräkning av dessa möjligheter kan man välja mellan två principiellt skilda utgångspunkter. Den klassiska linjen kan å ena sidan betraktas som en fristående organisationsform i sådant avseende, att lärjungar intagas i motsvarande klasser och ringar å läroverkets övriga linjer utan hänsyn till lärjungeantalet å den klassiska linjen. Å andra sidan kan intagningen i motsvarande klasser och ringar på övriga linjer å alla stadier begränsas med hänsyn till möjligheten av samläsning med den klassiska linjen.

Den förra anordningen synes av ekonomiska skäl knappast böra komma i fråga, i varje fall icke innan erfarenhet vunnits rörande anslutningen till den klassiska linjen. Linjens egen karaktär motiverar icke heller en sådan isolering. Vi ha sökt så intimt infoga densamma i läroverkets vanliga organisation, att den endast utgör en något mera utpräglad humanistisk linje vid sidan av den normala latinlinjen (jfr t. ex. s. 91, 95). Kurs- och timplanen har så ordnats, att, såsom nämnts (ovan s. 104), samläsning möjliggjorts i vidaste omfattning. Såväl linjens egen karaktär som hänsynen till kostnaderna hänvisa sålunda till det ovan sist nämnda förfarandet, nämligen att intagningen av lärjungar i motsvarande klasser och ringar å övriga linjer begränsas med hänsyn till lärjungeantalet på den klassiska linjen, så att samläsning i största möjliga utsträckning kan äga rum.

Härvid möter emellertid en svårighet, till vilken man måste taga ståndpunkt vid beräkningen av möjligheterna för samläsning å *gymnasiestadiet*. Enligt gällande bestämmelser för intagande av lärjungar i gymnasiet första ring vid ett läroverk äga nämligen de lärjungar, som tillhört läroverkets realskola, intet företräde. Den frågan uppstår då, vilka bestämmelser som i detta avseende böra fastställas för lärjungarna å den klassiska linjen vid deras övergång till den krets, krets III, som motsvarar det 4-åriga gymnasiet första ring. Om varje lärjunge, som godkännes för flyttning till krets III, tillerkännes rätt att erhålla plats i nämnda krets och antalet av de lärjungar, som intagas i ring L I⁴, begränsas med hänsyn till möjligheten av samläsning mellan krets III och en avdelning av nämnda ring, kan det inträffa, att inträdessökande till L I⁴ måste stå tillbaka för lärjungar, som med svagare betyg flyttats från krets II till krets III. Om åter lärjungarna

å den klassiska linjen vid övergången från krets II till krets III skola i betygs hänseende tävla med samtliga inträdessökande till ring L I⁴, ställes en lärjunge, som trots godkänt flyttningsbetyg till krets III icke kan erhålla plats i denna krets, i den särdeles ogynnsamma situationen, att han icke heller utan komplettering av kurserna i matematik, biologi med hälsolära och fysik samt vederbörlig prövning i dessa ämnen kan beredas plats i realskolans avslutningsklass, från vilken han sedermera annars eventuellt skulle kunna söka inträde i det mindre besökta 3-åriga latingymnasiets första ring. Svårigheten blir för honom desto större, som frågan om plats-tillgången i ring L I⁴ icke blir slutgiltigt avgjord förrän vid höstterminens början. Valet av klassisk linje kan sålunda för lärjungen medföra speciella risker, och då ovisshet om möjligheten att få fullfölja studierna å den klassiska linjen kan tänkas avhålla lärjungar från att välja densamma, synes det skäligt, att den klassiska linjen i så måtto likställes med lyceilinjerna, att lärjungarna å densamma vid övergång till gymnasiestadiet icke behöva upptaga tävlan i betygsavseende med de lärjungar, som önska erhålla inträde i det 4-åriga gymnasiets första latinring.

Å andra sidan kan, såsom redan antytts, en sådan anordning, om tillströmningen till den klassiska linjen skulle få större omfattning och intagningen av lärjungar i ring L I⁴ måste begränsas med hänsyn till möjligheten av samläsning med krets III, komma att medföra en skärpning av kraven på högre betyg för tillträde till ring L I⁴ vid de läroverk, varom här är fråga. Det kan emellertid antagas, att lärjungeantalet på den klassiska linjen, åtminstone till en början, då linjen befinner sig på försöksstadiet, blir rätt begränsat, varför nämnda olägenhet icke torde bliva av större betydelse. Tydligt är ock, att upprättandet av den klassiska linjen måste komma att inverka minskande på antalet lärjungar, som vid läroverket i fråga söka inträde å det vanliga latingymnasiet. Framhållas bör, att de svårigheter, som här berörts, sammanhånga med den omständigheten, att lärjungetillströmningen är synnerligen stark just vid de läroverk, där klassiska linjer av i det föregående (s. 83 f.) anförda särskilda skäl nu föreslagits upprättade.¹

Vi förutsätta alltså, att lärjunge å den klassiska linjen, vilken flyttats till krets III, motsvarande det 4-åriga gymnasiets första ring, får tillfälle att fullfölja sina studier på det stadium, som motsvarar gymnasiet. Vill man undvika ovan berörda olägenhet för inträdessökande till L I⁴, kan den klassiska linjen å gymnasiestadiet givas en mera fristående karaktär, så att lärjungar i vanlig ordning intagas i latingymnasiet utan hänsyn till antalet lärjungar på motsvarande stadier av den klassiska linjen. Detta skulle innebära en utökning av läroverkets organisation och göra samläsning med den

¹ Nämnda svårigheter skulle knappast haft någon betydelse, om vi ansett oss kunna föreslå upprättandet av de klassiska linjerna vid mindre besökta latingymnasier utan att behöva ta hänsyn till utsiktorna för tillräcklig anslutning.

klassiska linjen å gymnasiestadiet mera tillfällig och oberäknelig. I annat fall kan intagning av lärjungar i första latinringen av det 4-åriga gymnasiet begränsas med hänsyn till antalet lärjungar å den klassiska linjens krets III och till möjligheten av samläsning med densamma. Ehuru vi av ekonomiska skäl och med särskild hänsyn till omöjligheten att för närvarande beräkna anslutningen till den nya linjen förorda den senare utvägen, ha vi låtit verkställa kostnadsberäkning för linjens upprättande vid de fyra ifrågavarande läroverken *dels* för det fall, att linjen å *gymnasiestadiet* får en mera fristående karaktär, varvid samläsning kan beräknas endast i begränsad utsträckning, *dels* för det fall, att samläsning *även å gymnasiestadiet* anordnas i största möjliga utsträckning.

a. *Mera fristående klassisk linje å gymnasiestadiet.*

Förutsättningarna för kostnadsberäkningarna i detta fall äro sålunda:

1. Samläsning mellan kretsarna I och II och motsvarande klasser i realskolan anordnas i alla ämnen utom latin. 2. Ökat antal undervisningsavdelningar i tillvalsämnen å det differentierade överstadiet erfordras icke på grund av den klassiska linjens upprättande utom för det fall, att den 4-åriga kursen i grekiska kommer till stånd, då lärjungar, som deltaga i denna kurs, bilda särskild avdelning vid undervisning i detta ämne. 3. Samläsning i övrigt mellan den klassiska linjens kretsar III—VI och motsvarande årsklasser å andra linjer anordnas under de förutsättningar, som angivas i § 14 av gällande läroverksstadga, varvid intagningen av lärjungar å gymnasiet första ring beräknas ske utan hänsynstagande till lärjungeantalet i krets III.

Det är givetvis förenat med stora svårigheter att verkställa en förhandsberäkning av omfattningen av den i punkt 3 ovan angivna samläsningen. Man har härvid endast att hålla sig till hittills vunna erfarenheter av lärjungeantalets storlek i de olika klassavdelningarna vid de fyra ifrågavarande läroverken. Det är emellertid uppenbart, att även i fall, då lärjungeantalets storlek skulle göra samläsning möjlig, schematekniska svårigheter kunna resa hinder däremot. Ehuru de beräkningar, vilkas resultat här meddelas, grunda sig på detaljerade undersökningar av förhållandena vid vart och ett av de fyra läroverk, vid vilka klassiska linjer nu föreslås upprättade, måste det dock fasthållas, att dessa beräkningar äro i viss grad osäkra.

Då det synes ovisst, huruvida den 4-åriga kursen i grekiska kan komma till stånd vid samtliga fyra läroverk, ha kostnaderna i första hand beräknats utan hänsyn till denna kurs, varefter de ökade kostnader, som denna undervisning i grekiska skulle medföra, särskilt beräknats.

Vid vart och ett av de högre latinläroverken i Stockholm och Göteborg beräknas 94.5 timmar bliva erforderliga för samläsning i den klassiska linjens olika kretsar, vid högre allmänna läroverket i Malmö 86.5 timmar och vid högre allmänna läroverket i Uppsala 103.5 timmar, sammanlagt alltså

379 timmar. Kostnaderna för arvoden till timplärare med ett sammanlagt timantal av 379 timmar kunna beräknas till omkring 53 000 kronor jämte tillfällig löneförbättring omkring 13 200 kronor samt dyrtidstillägg omkring 17 800 kronor eller sammanlagt omkring 84 000 kronor. Om undervisningen tänkes helt uppehållen av extralärare, torde kostnadssumman böra höjas till omkring 95 000 kronor.

För den 4-åriga kursen i grekiska skulle erfordras sammanlagt ytterligare 84 timmar. Kostnaderna härför kunna uppskattas till $(11\ 760 + 2\ 940 + 3\ 900 =)$ 18 600 kronor eller, om undervisningen bestrides av extralärare, till omkring 21 600 kronor.

Under tiden för linjernas utbyggande skulle de årliga kostnaderna komma att uppgå till nedanstående belopp, vilka utgöra medelvärden (i avrundade tal) av de kostnader, som beräknats för undervisningens bestridande av timplärare och kostnaderna för dess bestridande av extralärare.

	Utan den 4-åriga kursen i grekiska	Med den 4-åriga kursen i grekiska
1:a året	4 300 kronor	4 300 kronor
2:a »	8 600 »	8 600 »
3:e »	27 600 »	31 400 »
4:e »	53 900 »	62 500 »
5:e »	71 200 »	85 500 »
6:e »	89 500 »	109 500 »

b. *Samläsning i största möjliga utsträckning.*

Om samläsning anordnas i hela den utsträckning, som undervisningsplanen medger och som av oss vid dess utarbetande förutsatts, kräves — såsom redan angivits (s. 104) — särskild undervisning å den klassiska linjen under sammanlagt endast 55 veckotimmar. Av dessa timmar erfordras 21 timmar för den 4-åriga undervisningen i grekiska och de återstående 34 timmarna för undervisningen i latin. Då det synes ovisst, om den förutsatta samläsningen mellan viss krets och lägre klass i realskolan i varje fall kan anordnas, så torde den erforderliga timsamman böra beräkningen något ökas. Denna ökning torde dock ej behöva sättas högre än till i medeltal högst 6 timmar. För undervisningen å de fyra föreslagna klassiska linjerna kan sålunda det erforderliga antalet lärartimmar uppskattas till 160 timmar, om den 4-åriga kursen i grekiska icke kommer till stånd å någon av dessa linjer, och till 244 timmar, om nämnda kurs i grekiska förekommer å samtliga fyra linjer. Kostnaderna kunna i förra fallet beräknas till lägst $(22\ 400 + 5\ 600 + 7\ 500 =)$ 35 500 kronor och högst $(24\ 700 + 6\ 000 + 8\ 300 + 1\ 500 =)$ 40 500 kronor samt i senare fallet till lägst $(34\ 160 + 8\ 540 + 11\ 500 =)$ 54 200 kronor och högst $(37\ 900 + 9\ 200 + 12\ 700 + 2\ 400 =)$ 62 200 kronor, i båda fallen beroende på huruvida undervisningen bestrides av timplärare eller extralärare.

Kostnaderna under tiden för linjernas utbyggande kunna uppskattas till följande ungefärliga belopp:

	Utan den 4-åriga kursen i grekiska	Med den 4-åriga kursen i grekiska
1:a året	4 300 kronor ¹	4 300 kronor ¹
2:a »	8 600 »	8 600 »
3:e »	16 500 »	20 200 »
4:e »	26 000 »	34 500 »
5:e »	32 000 »	46 200 »
6:e »	38 000 »	58 000 »

¹ Härav grundarvoden 2 700 kronor, tillfällig löneförbättring 700 kronor och dyrtids-tillägg 900 kronor.

Förslag

till

Undervisningsplan för klassisk linje.

Kristendomskunskap.

<i>Krets</i>	<i>I</i>	(2 timmar)	=	klass	3 ⁵ .
»	<i>II</i>	(2 »)	=	»	4 ⁵ .
»	<i>III</i>	(2 »)	=	ring	I ⁴ .
»	<i>IV</i>	(2 »)	=	»	II ⁴ .
»	<i>V</i>	(2 »)	=	»	III ⁴ .
»	<i>VI</i>	(1 timme)	=	»	IV ⁴ .

Modersmålet.

<i>Krets</i>	<i>I</i>	(4 timmar) ¹	=	klass	3 ⁵ .
»	<i>II</i>	(3 »)	=	»	4 ⁵ .
»	<i>III</i>	(2 »)	=	ring	I ⁴ .
»	<i>IV</i>	(3 ») ²	=	»	II ⁴ .
»	<i>V</i>	(5 »)	=	»	III ⁴ .
»	<i>VI</i>	(4 »)	=	»	IV ⁴ .

Latin.

Krets I (5 timmar). Läsövningar efter elementarbok. Det viktigaste av formläran; behövliga delar av syntaxen i samband med textläsningen. Tillämpningsövningar.

Krets II (5 timmar). Läsning av lättare prosa i urval eller lämplig bearbetning omkring 20 sidor; omkring 200 vers poesi (t. ex. Phædri fabler). Formläran grundligt genomgången; behövliga delar av syntaxen. Tillämpningsövningar, även i form av lättare översättningar från svenska till latin.

Krets III (6 timmar). Fortsatt läsning av latinsk prosa i urval eller lämplig bearbetning (t. ex. Caesar) omkring 35 sidor; omkring 400 vers poesi (Ovidius). Repetition av formläran; syntax: systematisk behandling av kasusläran och pronomina; det väsentligaste av verbets syntax. Huvuddragen av den antika mytologien. Tillämpningsövningar i form av översättningar från latin till svenska.

Krets IV (6 timmar). Läsning av latinsk prosa (Livius eller Cicero) omkring 40 sidor; omkring 400 vers poesi (t. ex. Vergilius). Syntaxen avslutad. Antikens historia under förslagsvis en veckotimme. Fem skriftliga översättningar från latin till svenska.

Krets V (6 timmar). Läsning av latinsk prosa (t. ex. Cicero: Catilina-talen eller breven i urval, Livius eller Sallustius) omkring 40 sidor; omkring 500 vers poesi (Catullus och Horatius). Grammatiken repeterad. Kursivläsning minst en timme i veckan. Antikviteter. Nio skriftliga översättningar från latin till svenska.

¹ Klass 3⁵ har 5 timmar i veckan, men samma kurs genomgicks på 4 veckotimmar enligt 1928 års kursplan. Jfr vår motivering s. 95 f.

² Ring II⁴ har 4 veckotimmar. Jfr ovan noten 1.

Krets VI (6 timmar). Läsning av latinsk prosa (t. ex. Tacitus' *Germania*, Plinius' brev) omkring 40 sidor; omkring 500 vers poesi (t. ex. Horatius, även satirer och epistlar, Lucretius, Terentius). Kursivläsning såsom i krets V (även av latinska texter av historiskt och kulturhistoriskt intresse från senare tid). Repetition av valda delar av grammatiken. Sju skriftliga översättningar från latin till svenska.

Grekiska.

Krets III (4 timmar). Läsövningar efter elementarbok. Det huvudsakligaste av formläran. Tillämpningsövningar.

Krets IV (5 timmar). Läsning av lättare grekisk prosa (Xenofon eller andra lättare författare) omkring 40 sidor. Översikt av syntaxens viktigaste delar. Tillämpningsövningar.

Krets V (6 timmar). Fortsatt läsning av grekisk prosa (t. ex. Xenofon och Platon) omkring 40 sidor; minst en sång av Homeros. Grammatikkunskapen vidgad. Kursivläsning. Grekisk fornkunskap.

Krets VI (6 timmar). Fortsatt läsning av grekisk prosa (t. ex. Platon och Nya Testamentet) omkring 40 sidor; ett attiskt drama (urval). Repetition av viktiga delar av grammatiken. Kursivläsning. Grekisk fornkunskap under en veckotimme.

Tyska.

<i>Krets</i>	I	(4 timmar)	= klass	3 ⁵ .
	»	II (3) = »	4 ⁵ .
	»	III (3) = ring	I ⁴ .
	»	IV (2) ¹ = »	II ⁴ .
	»	V (2) = »	III ⁴ .
	»	VI (2) = »	IV ⁴ .

Engelska.

<i>Krets</i>	I	(4 timmar)	= klass	3 ⁵ .
	»	II (4) = »	4 ⁵ .
	»	III (3) = ring	I ⁴ .
	»	IV (2) ¹ = »	II ⁴ .
	»	V (2) = »	III ⁴ .
	»	VI (2) = »	IV ⁴ .

Franska.

<i>Krets</i>	II	(4 timmar)	= klass	4 ⁵ .
	»	III (3) = ring	I ⁴ .
	»	IV (3) ² = »	L II ⁴ .
	»	V (4) = »	L III ⁴ .
	»	VI (5) = »	L IV ⁴ .

Historia med samhällslära.

<i>Krets</i>	I	(3 timmar)	= klass	3 ⁵ .
	»	II (3) = »	4 ⁵ .
	»	III (2) = ring	I ⁴ .
	»	IV (4) = »	II ⁴ .
	»	V (3) = »	III ⁴ .
	»	VI (4) = »	IV ⁴ .

¹ Ring II⁴ har 3 veckotimmar. Jfr ovan s. 95, 99.

² Ring L II⁴ har 4 veckotimmar. Jfr ovan s. 95.

Geografi.

<i>Krets</i>	<i>I</i>	(2 timmar)	=	klass	3 ⁵ .
»	<i>II</i>	(2 »)	=	»	4 ⁵ .
»	<i>III</i>	(2 »)	=	ring	I ⁴ .
»	<i>IV</i>	(1.5 »)	=	»	II ⁴ .
»	<i>V</i>	(2 »)	=	»	III ⁴ .
»	<i>VI</i>	(2 »)	=	»	IV ⁴ .

Filosofi.

Krets V och *VI* (2 timmar i vardera kretsen) = ringarna III⁴ och IV⁴.

Matematik.

<i>Krets</i>	<i>I</i>	(4 timmar)	=	klass	3 ⁵ .
»	<i>III</i>	(3 »)	=	»	4 ⁵ .
»	<i>IV</i>	(3 »)	=	ring	L I ⁴ .
»	<i>V</i>	(4 »)	=	»	L III ⁴ .
»	<i>VI</i>	(3 »)	=	»	L IV ⁴ .

Biologi med hälsolära.

<i>Krets</i>	<i>I</i>	(2 timmar)	=	klass	3 ⁵ .
»	<i>III</i>	(2 »)	=	»	4 ⁵ .
»	<i>IV</i>	(2 »)	=	ring	I ⁴ .
»	<i>V</i>	(3 »)	=	»	III ⁴ .
»	<i>VI</i>	(2 »)	=	»	IV ⁴ .

Fysik.

<i>Krets</i>	<i>II</i>	(2 timmar)	=	klass	3 ⁵ .
»	<i>III</i>	(2 »)	=	»	4 ⁵ .
»	<i>IV</i>	(2 »)	=	ring	L II ⁴ .
»	<i>V</i>	(3 »)	=	»	L III ⁴ .
»	<i>VI</i>	(3 »)	=	»	L IV ⁴ .

Kemi.

<i>Krets</i>	<i>II</i>	(3 timmar)	=	klass	4 ⁵ .
»	<i>V</i>	(2 »)	=	ring	L III ⁴ .
»	<i>VI</i>	(3 »)	=	»	L IV ⁴ .

Teckning.

<i>Krets</i>	<i>I</i>	(2 timmar)	=	klass	3 ⁵ .
»	<i>II</i>	(2 »)	=	»	4 ⁵ .
»	<i>III</i>	(2 »)	=	ring	I ⁴ .
»	<i>IV</i>	(1 timme) ¹	=	»	»
»	<i>V</i>	(1 »)	=	ring	L III ⁴ .
»	<i>VI</i>	(1 »)	=	»	L IV ⁴ .

¹ Angående teckning i krets IV se ovan s. 95.

Statens offentliga utredningar 1934

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Utlåtanden över utredningen ang. tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter m. m. [10]
Betänkande med förslag till lag ang. vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m. [16]
Utlåtanden över betänkande med förslag till lag ang. vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m. [30]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Betänkande med förslag till bestämmelser ang. upphandling av lantbruksprodukter m. m. för statens och kommunala inrättnings behov. [15]
Betänkande med förslag till bestämmelser ang. upphandling av inhemskt bränsle för statens stationära anläggningar m. m. [20]
1930 års pensionssakkunniga. Betänkande rörande familjepensionering för tjänstemän vid den civila statsförvaltningen och för arbetare i statens tjänst. [29]
Betänkande ang. omorganisation av landsfogdetjänsterna. [31]

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Betänkande med förslag till ändrade bestämmelser rörande frihamnsväsendet. [36]
Betänkande ang. arbetsfördelning m. m. för tulltaxerings- och kontorsgöröml vid tullverket. [38]

Politi.

Betänkande med förslag till spritdrycksförordning m. m. [39]

Socialpolitik.

Arbetslöshetsutredningens betänkande. 2. Bilagor, band 2. Finanspolitikens ekonomiska verkningar. [1]
Arbetslöshetsutredningens betänkande. 2. Bilagor, band 3. Löneutvecklingen och arbetslösheten. [2]
Utredning ang. åtgärder för bekämpande av ungdomsarbetslösheten. [11]
Arbetslöshetsutredningens betänkande. 2. Bilagor, band 4. Penningpolitik, offentliga arbeten, subventioner och tullar som medel mot arbetslöshet. [12]
Undersökningar ang. det sociala hjälpklientelet. [14]

Hälso- och sjukvård.

Medicinalstyrelsens förslag till nya författningsbestämmelser ang. statsbidrag till avlöning åt distriktssköterskor m. m. [9]
Betänkande ang. den slutna kroppssjukvården i riket jämte vissa därmed sammanhängande spörsmål. [22]
Betänkande med utredning och förslag ang. sänkning av läkemedelspriserna, revision av apoteksvarustadgan m. m. [35]

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

Betänkande med utredning och förslag rörande organisationen av försöksverksamheten på växt- och trädgårdsodlingsområde. [4]
Utredning med förslag om åtgärder för åstadkommande av billiga egnahemsbyggnader. [6]

Jordbrukskreditutredningen. Betänkande med förslag till förordning ang. statens lånelöfod för sekundärlån mot inteckning i jordegendom, m. m. [37]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Betänkande med förslag till lag om virkesmätning m. m. [32]

Industri.

Statliga cement- och betongbestämmelser av år 1934. [17]

Handel och sjöfart.

Betänkande med förslag ang. frågan om lämpliga åtgärder till skydd för sjömän vid besök i utländska hamnar. [5]
Betänkande med förslag till sjöarbetstidslag. [8]
Betänkande med förslag ang. bemanning av svenska fartyg jämte statistisk utredning ang. svenska handelsflottans bemanning år 1931. [23]

Kommunikationsväsen.

Teknisk-ekonomiska utredningar rörande vägväsendet. Del 1. Vägar. [27] Del 3. Avgivna utlåtanden. [28]
Järnvägs- och automobiltrafik. [33]
Varuträffiken med bil samt statistisk och kartografisk översikt av totala varuträffiken till och från Stockholm under maj månad 1932. [34]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Betänkande i fråga om inrättande av ett institut för medellång och långfristig kreditgivning åt företag inom näringslivet. [7]
Stadshypotekssakkunnigas betänkande med förslag till förordningar ang. konungariket Sveriges stadshypotekskassa samt ang. grunderna för stadshypoteksföreningars bildande och verksamhet m. m. [13]
Utredning i fråga om användandet av postsparbankens medel. [26]

Försäkringsväsen.

1928 års pensionsförsäkringskommitté. Betänkande med förslag rörande revision av den allmänna pensionsförsäkringen. [18]
Pensionsförsäkringsreformen. Kortfattad framställning av 1928 års pensionsförsäkringskommittés förslag rörande revision av den allmänna pensionsförsäkringen. [19]

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

1933 års teaterutredningens betänkande. Del 1. De fasta statsunderstödda teaternarna. [3] Del 2. Utredning rörande teaterförhållandena i riket. [21]
Förslag till psalmbok för svenska kyrkan. [24]
Förslag till alternativa koraler. [25]
Utredning och förslag rörande de extra ordinarie lärarnas vid de allmänna läroverken anställningsförhållanden m. m. [40]
Utredning och förslag ang. en förbättrad ställning för ännu latin och grekiska vid de allmänna läroverken. [41]

Försvarsväsen.

Utrikes ärenden. Internationell rätt.